

Lelkipásztor

Evangelikus Lelkeszi Szakfolyóirat

A TARTALOMBÓL:

**Az „in” prepozíció
teológiája**

Szolgálat a viharban

**Keresztyének a Riói
Környezetügyi Nyilatkozat
kiadása után**

**Jézus Krisztus
a békeség-szerző**

**Szabadság és rend
az egyházban**

69

1993/5

TARTALOMJEGYZÉK

Vigyázzatok magatokra és az egész nyájra...

Jézus érettük imádkozik (Reggeli áhitat a Teológiai Akadémián) – <i>Zászkalicky Pál</i> –	161
Alkalmaskak vagyunk-e? (Urvacsorai igehirdetés LMK-ülésein) – <i>Gáncs Péter</i> –	161
Lépcséváltás (Rádiós istentisztelet igehirdetése) – <i>Káposzta Lajos</i> –	162

Tanuljuk a Krisztust!

A hitoktatás és a katechetikai munka ma – II. rész Fordította: – <i>Muntagné Bartucz Judit</i> –	163
<i>Dr. Rászlai Tibor</i> a Veritas folyóirat szerkesztője: Az „in” prepozíció teológiája	167

Kitekintés az ökumené világába

Egyházi Világhíradó – <i>D. dr. Nagy Gyula</i> –	172
--	-----

Tanít az egyháztörténet

Szívet cseréljen az, aki hazát cserél (Emlékezés Tompa Mihályra) – <i>Domonkos János</i> –	176
<i>Pályám emlékezete</i> D.dr. Nagy Gyula: Szolgálat a viharban	176

A teológia szomszédságában

<i>Thiering Etelka</i> : Az örök gyerek, avagy az akceleráció napjainkban	181
<i>Dr. Széchy Béla József</i> : Keresztyének a Riói Könyvezetügyi Nyilatkozat kiadása után	183
Óbenne van a reménységünk (Temetési igehirdetés) – <i>Ifj. Hafenscher Károly</i> –	184

Fórum

Hozzászólás a Fórum rovat egyik írásához – <i>Dr. Harmati Béla</i> –	185
Egyházi szemmel a sajtószabadságról – <i>Szebik Imre</i> –	185
Evangelikus énekeskönyv, 2002 (?) – <i>Ferenczi Iloná</i> –	186
Divat vagy szolgálat? – <i>Frankó Mátyás</i> –	187
A II. féldőben – <i>Roszik Gábor</i> –	188
Régi kérdések, új emberek... – <i>Bonnyai Sándor</i> –	189

Az igehirdető műhelye

Szentháromság ünnepe utáni második vasámap – <i>Hafenscher Károly</i> –	191
Szentháromság ünnepe utáni harmadik vasámap – <i>Eszlényi László</i> –	192
Szentháromság ünnepe utáni negyedik vasámap – <i>Koczor Tamás</i> –	193
Szentháromság ünnepe utáni ötödik vasámap – <i>Blázy Árpád</i> –	194

Gyülekezeti szolgálat – lelkési közélet

Reformáció ünnepi igehirdetés (1992. október 31-én, a soproni templomban) – <i>Szebik Imre</i> –	195
<i>Úrbán Ernő</i> : Jézus Krisztus a békesség-szerző (Tanulmány a Lelkipásztor 1937-38. évfolyamában)	196
Börtönmisszió	198
Szabadság és rend az egyházban – <i>Ribár János</i> –	199
<i>Dr. Reuss András</i> : Urbán Emő írásainak bibliográfiája II.	Borító IV

LELKIPÁSZTOR

Evangelikus Lelkési Szakfolyóirat

Megjelenik: havonta

Felelős szerkesztő: dr. Hafenscher Károly, 1052 Budapest, Deák tér 4.

Tel.: 137-8966

A szerkesztés munkájában a szerkesztő bizottság vesz részt.

Kiadja: a Magyar Evangelikus Egyház Sajtóosztálya, 1447 Budapest, Pf.: 500.

Felelős kiadó: Tóth-Szöllős Mihály

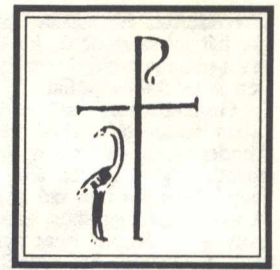
Készült a **do-mystic**® Studio gondozásával. 93-5.

Előfizetési díj: havi 120,- Ft, fél évre: 720,- Ft, egy évre: 1440,- Ft.

Nyugati terjesztésben: számonként 7 DM.

ISSN 0133-2821

Vigyázzatok magatokra és az egész nyájra...

Jézus értünk imádkozik

Reggeli áhitat az Evangélikus Teológiai Akadémián 1993. március 24-én

Jézus így könyörgött: „Atyám, bocsáss meg nekik, mert nem tudják, mit cselekszenek!” (Lk 23,34).

Ezen a héten Lukács evangéliuma passió-történetének külön anyagából válogatjuk az áhitatok textusait. A „Jézus hét szava a kereszten” sorozatból mai ígénk az első szó. Jézus első megszólalása.

1. Jézus imádkozik, másokért imádkozik, ellenségeiért imádkozik. Szokatlan és természetellenes, hogy nem átkozódik. Az elítéltek nagy része tehetetlen dühében becsmérelte a kivégzőt, káromolta az Istent... Ezért volt látványos, „élvezetes” népiünnepély minden kivégzés.

Jézus imádkozik. Szokatlan és természetellenes, hogy ha már imádkozik, nem önmagáért teszi. Imádkozhatott volna enyhítésért, védelemért, gyors halálért. Másokért imádkozik, s éppen értük, a katonákért, a csúfolkodókért, a báméskodókért. Kinek jutna eszébe ilyen közülünk? Talán éppen visszaütni nem szoktunk, de álmodunk róla. Kiszínezzük a bosszúállás lehetőségeit. Esetleg szeretnénk, ha maga az Isten állna bosszút értünk.

Jézus másokért, az ellenségeiért imádkozik. Hallatlan önuralom kell ehhez. „Aki önmagát legyőzi – hős” – mondja egy kínai közmondás. Erő kell az ökölbesorított kezét kisimítani, erő kell az ütés visszatartásához, s még nagyobb erő a kisimított kéz összekulcsolásához. Hol vagyunk mi ettől?

2. Jézus bocsánatot kér számunkra. Nemhogy nem kéri az Isten bosszúállását, de vissza is tartja azt.

Megtanultuk Luthertől: „Isten Jézus Krisztusért naponta minden bűnt bőséggel megbocsát”. Őérte, éppen ezért a szenvedésért. S most ebből a szenvedésből fakadt bocsánatból jusson a pribékeknek, jusson a csúfolkodóknak, akik Jézus szívére ejtettek sebeket?! Jézus kérése képtelennek tünik, mintha azt kérné, adj lakást annak, aki lebombázta házád, adj enni annak, aki összegázolta kerted, adj vért annak, aki véredet ontotta. Pedig éppen ezt kéri Jézus az Atyától: bocsánatot kér ellenségei számára. Azoknak, akik rovására mulatnak, akik diadalukat ünnepeleik, akik azt hitték, istentiszteletet cselekszenek.

Sőt még mentséget is keres a számunkra. Az, aki ügyész lehetne ügyünkben, védőügyvédünk lesz. Bocsáss meg nekik – mondja, s kéri ezt feltétel nélkül. Nem teszi hozzá: „ha majd megtérnek, ha majd bűnbánatot tartanak...” Hol vagyunk mi ettől? Társadalomban, egyházban, teológusok közösségében feltételhez kötjük bocsánatunkat: „megbocsátok, de elvárom a bűnbánatot!”

3. Jézus imádsága ragyogó példa, csodálatos minta, nagyszerű erőforrás nekünk. Szép lenne, ha követni tudnánk. Rendszerint azonban lemaradunk tőle, ezt a „mértőldet” már nem tudjuk vállalni.

Ha jobban odafigyelünk, rájövünk valamire: Jézus itt – ezzel a mondattal – értünk is imádkozik. Én is oka vagyok szenvedésének. Talán nem csúfoltam, de eltértem, hogy csúfolják; talán nem árultam el, de elmenekültem, amikor bajban volt; talán nem bántottam, de nem is segítettem neki. Ertem is imádkozik, nekem is mentséget keres, rám is hagyja kereszthalálának gyümölcsét. Higgyük el Pálnak: „...mikor ellenségei voltunk, megbékéltetett minket az Isten önmagával Fia halála által” (Róm 5,10). Így lettem

ellenségéből híve, barátja, és szolgálja. Így bánt velem, így kell nekem is bánnom ellenségeimmel.

S ha így bánok velük, igaza lesz e mondatnak: „Szeretni ellenségeinket, ez az egyetlen útja annak, hogy egyetlen ellenség se maradjon ezen a Földön!” (Papini). Amen.

*

(Imádkozunk Joseph Haydn, A Megváltó hét szava a kereszten című oratóniuma első tételének szövegével, melyet Joseph Friebert passauai karnagy írt 1794-ben).

Égi Atya! Ó nézz le örök trónodról!
Szeretet Atyja! Egyszülötted a bűnösökért könyörög, gyermekeid bűne miatt. Hallgass meg Fiadat!

Ó, mélyre buktunk, súlyosan vétkeztünk, mégis üdvösségünkért, mindannyiunkért ömlött Fiad vére.

A Bárány vére nem kiált bosszút, eltörli a bűnöket. Szeretet Atyja, engedd, hogy kegyelmet találjunk!
Hallgass meg Fiadat! Amen.

Zászkaliczky Pál

Alkalmask vagyunk-e?

Úrvacsorai igehirdetés LMK-ülésem 1993. március 17-én

„Aki az eke szarvára teszi a kezét és hátratekinti, nem alkalmas az Isten országára.” (Lk 9,62)

Kedves Szolgatársaim!

Heti ígénk őszintén szembesít minket *alkalmasságunk* kínos kérdésével. Bizonyos veszélyes hivatásoknál természetesnek vesszük az időközönkénti alkalmassági vizsgát. Azt is természetesnek tartjuk, hogy aki autót vezet, annak is rendszeresen meg kell újítani jogosítványát, alávetve magát olyan orvosi vizsgálatoknak, melyek alkalmasságát vagy esetleg alkalmatlanságát is bebizonyíthatják. Nem tudom, mennyire érezzük, hogy a mi hivatásunk is ilyen „veszélyes” hivatás, hiszen sokak élete, sőt mi több, örök élete van ránk bízva. Ahogy súlyos felelőtlenség lenne alkalmatlan emberre bízni egy repülőgépet, egy autóbust, de akár egyetlen autót vezetését, ugyanígy felelőtlenség, ha saját alkalmasságunk kérdését nem vizsgáljuk meg rendszeresen. Hiszen reánk nem egy autóbusznyi vagy repülőgépnyi ember bízott csupán, hanem sokszor ezres gyülekezetek, falvak, városok lelki egészségéért felelünk. Tudom, ezt a nyomasztó kérdést egyetlen bibliai idézettel kényelmesen ki lehet védeni: „a mi alkalmasságunk Istentől van...” Ez valóban görcsoldó, felszabadító örömhír, de csak akkor hiteles, ha vállaljuk az alkalmassági vizsgát Isten színe előtt, hiszen alkalmassági igazolást is csak az adhat ki, aki valóban megvizsgált minket. Hiszem, hogy ilyen alkalmassági vizsga lehetne minden úrvacsorai alkalom lelkészgyűléseink elején, és ebbe az irányba segít igazi bőjti önvizsgálatra heti ígénk is.

De mit jelent a Jézus által használt „hátratekintés”, ami alkalmatlanná tehet Isten Országára? Egy modern német for-

dítás szerint, aki hátratekint, „azt nem tudja Isten használni!” De hát mi szeretnénk, ha Urunk használni tudna még minket. Ha a „hátratekintés” veszélyének jelentését keressük, több minden is eszünkbe juthat.

Gondolhatunk öszövétségi példákra: Lót feleségére, a pusztában vándorló szabad nép visszavágyódására Egyiptomba. Mindegyik magatartás gyökere Isten iránti bizalmatlanság, engedetlenség. Az Isten által adott cél szem elől tévesztése. Jól tudjuk, maga a bűn szó is a görögben céltévesztést jelent. Ebben az összefüggésben telitalálát 520-as temetési énekünk néhány sora: „Repül, mint nyíl, az életed. Vigyázz a célt elvétheted!” S ugyanide kapcsolható a mögöttünk lévő Oculi vasárnapi névadó zsolnársora: „Szemem állandóan az Urra néz...” Vajon tényleg őt keressük mindig tekintetünkkel, minden mozdulatunkkal és szolgálatunkkal? Vagy az elnyert szabadsággal élve és visszaélve ezerfelé kalandozik el tekintetünk, szétforgácsoldódik időnk és erőnk, hitünk és szeretetünk? Aratni akarunk, mielőtt szántottunk és vetettünk volna? Ott akarunk aratni, ahol nem vetettünk? Idegen földekre tévedünk olcsó sikerek reményében, s közben félbehagyjuk a megkezdett szántást? Talán, mert köves, tövises a talaj? Úgy hiszem, nehezen lerázható kérdések ezek ma sokunk számára...

De most, amikor közös gyónásra készülünk, a hátratekintés kérdéseivel kapcsolatban komolyan vetődik fel a bűnbánat és bűnbocsánat égető problémája is. A Biblia arról tesz bizonyosságot, hogy Isten „háta mögé veti” bűneinket, és ő többé nem néz hátra. És mi?! Isten valóban szeretne szabaddá tenni minket megvallott és megbánt bűneinktől. Jó lenne végre magunkra is bátran alkalmazni a mások számára az elmúlt vasárnap is felolvasott keresztelő jánosi bizonyágtételt „Ime, az Isten Báránya, aki hordozza, átveszi, elveszi a világ bűnét...” s benne az én bűnthermet is. De ennek felszabadító örömét csak az élheti meg, aki ugyancsak képes mások bűnét, saját sérelmeit is háta mögé vetni, s többé nem visszanézni. Nagyon nehezen megy ez nekünk. Szinte már-már perverz kéjjel tudunk kotozásni a múlt szemétdombján, vájkálni mások bűnében, mulasztásban, bukásában. Csak egy szomorú példa erre a „Lelkipásztor”-ban közelmúltban megjelent cikk, mely kegyetlenül belemar egy hűséges gyülekezeti szolgálatban megőszült lelkész-testvérünkbe, fejéhez vágva 17 évvel ezelőtt leírt sorait. Lelkipásztor ír fölényesen és gúnyosan lelkipásztortársáról a „Lelkipásztorban”... Nincs itt valami alapvető zavar?! Mit épít, mit tisztít ez a sárdobálás? Hogy ez manapság a világi közélet fratlan szabálya? Kit érdekel? Nem mi olvastuk nem is olyan régen Jézus forradalmi szavait az oltár elől: „De ti közzötetek nem ez a rend”?! Ha az egyház a világ tükrévé torzul, szemétre való, ízetlen só csupán. „De ti közzötetek nem ez a rend!” Enélkül a jézusi rendszerváltás nélkül sohasem lehetünk Isten használható, alkalmas eszközei Országának szolgálatában.

Erre a belső megújulásra, „rendszerváltásra” segítsen minket ez a mostani drága találkozás Urunkkal az úrvacsora ajánldékában. Amen.

Gáncs Péter

Lépésváltás

Istentisztelet a Magyar Rádió Kossuth adó hullámhosszán 1993. március 28-án a soltvadkerti evangélikus templomból

Ige: Zsid 2,10-15

Keresztyén Gyülekezet!
Testvéreim az Ur Jézus Krisztusban!

Mint mindig, a gyermek ma is felnőtt szeretne lenni. A felnőtt pedig így epekedik: ha mai ésszel újra kezdhethém, de másképp csinálnám. Azt hisszük, hogy ez utóbbi lehetetlen. Azért tűnik annak, mert igazi fordulatra senki nem gondol. Pedig mai ésszel – újra újat kezdhethünk, annyi évesen, amennyi-elek vagyunk.

Bátorít erre mai Igénk frója, aki nem idegenkedik attól, hogy egy mondatban szóljon a mindenség Uráról, a Világmindenségről és az emberről. Isten lényegéről, a Róla szóló tanításról, s az ember keresztyén értékéről.

A Főpap Jézus méltóságáról szól mint lehetőségéről, hogy erre a szintre kerüljünk. Nem elhallgatja a szenvedést, aminek mindannyian ki vagyunk téve. Hisz Ő imádkozott így: „nem azt kérem, hogy vedd ki őket a világból, hanem őrizd meg őket a világban!” Keresztyén emberre itt van szükség: a tanárban, a rendelőben, a boltban és otthon... A Főpap Jézus soha nem hagyta ott a nyáját. Elüldözhetetlen.

Nélküle mivé lettünk?

Alfred Broomfield angol zoológus megdöbbentő képeket közöl a viperákról és a mérges kígyókról. Az ő nyomán tudjuk, hogy ezeknek a marása halált okoz. Ő bizonyítja azt is, hogy

a mérges kígyó „nem süllyed le” arra a szintre, hogy a saját fajához tartozót megmarja, pedig egyetlen marással végezhetne vetélytársával. Van tanulnivalónk, nekünk embereknek!

A gyfk pedig, amikor pihen, veszélyben van, „rejtőzködik”. Csodálatos magyar szó – rejtőzködik! Az ember pedig lapít, figyel, les, hogy megfigyelését később felhasználja rombolásra, hitelrontásra. Vannak embertársaink, akik olyan sokáig lapítottak, hogy felfáztak. A felfázt ember jelleme, egyénisége annyira megromlott, hogy az egész országot ráfázott ezekre!

Nagy úr tátong Testvéreim

- Isten és a bűnös között;
- a Teremtő és a teremtmény között;
- a Szent és a profán között;
- a Menny és a Föld között.

A pogányság „lehúzza” a földre az isteneket – bálványokat készített. Ezzel az emberi gyakorlattal szemben Isten elküldte Egyszülött Fiát a Földre, hogy Jézusban testvérré legyen, mi meg egymásnak felebarátai.

Jézusnak az első prédikációja már Főpapi. A gyermek Jézus prédikációja, a 12 évesé, aki abban a templomban, amelyet az oltár előtti ige (Jn 2,13-22) szerint megtisztít, mondja: „nem tudjátok, hogy nekünk az Isten dolgaival is foglalkoznunk kell?” A mindenkori – a tönkre nem zúzott – emberi igényt fogalmazza meg szülőknél: „nem tudjátok?”... Ahogy Evangélikus Óvodánk egyik apró embere okította édesapját: „Te felnőtt vagy és nem tudsz imádkozni?” A gyermekek evangelizálják a szülőket, a kimaradt generációt a most tipekők. A még mindig ideológiában gondolkodókat az evangéliumhoz ragaszkodók.

Jézus édesanyja mindezeket a szívébe zárja. Mi nyomtuk volna a szöveget, ahogy ma is. Máriaék erre a prédikációra szüksége volt a kereszt alatt, mert ez jelentett tartást, s itt érezte meg Isten dolgainak fontosságát.

Tudjuk, hogy Jézus nélkül sokat képes elviselni az ember, de Jézussal többet tud elhordozni. Van szenvedése Isten fiainak. A keresztyén ember tudja azt, hogy úgy nem gyászolhat, nem örülhet, hogy közben növeli az ateisták, a megbotránkoztatottak számát, szaporítja a cinikusokat, hanem hordozhatja az élet tényeit úgy, hogy „dicsőség a magasságban Istennek, s a földön békeség...”

Ennek a kereszt az egyetlen jele, mégpedig az üres. Nekünk az az evangélium, hogy Krisztus sem a kereszten, sem a sírban nincs. Így lett nyilvánvalóvá Isten irgalma és szeretete a Földön. Közöttünk, ez a Jézus Krisztus van jelen. Így ért céljához a Földön az isteni vonal. Nem alkalmazkodni jött, hanem gyógyítani, felemelni, gyermekeket megáldani, s hogy elmondja: ember, nemcsak kenyérral él az ember!

Olyan sokszor hallom egy-egy ígértetés után: „hogy mer ilyet mondani? Hogy mer így prédikálni?” A megbillent közéletiség kérdése ez, a mai ember gátlástalan visszakerdezése: hogy mer...? S a reflex-szerűen becsapódó indoklás: „biztosan áll valaki mögötte...”

Testvérem! Ha orvoshoz megyünk, s vizsgálat után megmondja, mi a baj, miért nem szorítjuk sarokba azzal, ... hogy mer ilyet mondani...? Honnan veszi a bátorságot?

Onnan, ahonnan én, ezt tanultam, ezt tanulta. Erre kényszerít a hivatás, a szakértelem, a tudás, a hivatali eskü, a megbízó. Nem ijesztgetünk, hanem őszinték vagyunk. Megmondjuk azt, hogy arra van még idő – a hátralévő –, aminek a hosszúságát nem tudjuk, hogy ki-ki rendelkezze viszonyát, kapcsolatát, ügyeit, amíg tart a ma. S ez nem merészség, hanem kötelesség. Szolgálati kötelesség.

Lelkészi, keresztyéni kötelesség ennek elmondása, hogy temetések után nem idegösszeomlás, életuntság, a nem vettek fel után nem kétségbeesés, a munkanélküliség közben nem a közhözny és öngyilkosság van, hanem remény és felegyenesedés van. Vannak gyülekezeti tagjaink, akik arra képesek, hogy a szűkösben is megosztanak.

Itt ma mindenkinek meg kell tanulnia lépést váltani!

Van egy kívánságom! Senki se menjen ma úgy haza, vagy el a készüléktől, ahogy idejött. Hagyja itt a haragját, a bánatát, a lelkigörcsét, s induljon nélkülük haza! Mi következék ezután?

Legyen egy kérdésem házastársadhoz, szüleidhez, családodhoz irodalmi szinten, ahogy ezt Vörösmarty Mihály olyan szépen papírra vetett:

„nem fáradsz-e rám mosolyogni, ha csüggedek, s ha megszedt a gond, túrni szeszélyeimet?”

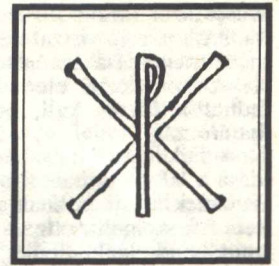
Csak azért, hogyha fiatal vagy, boldogabb legyen a jövő, s ha idős, értékesebb a befejezés!

Mert – rólunk van szó! Életünkéről. Újra újat kell kezdeni, ennyi évesen, ahány itt most vagy és vagyok.

Minden ígértetésben az „amen” elhangzik. Az ámennel úgy kezdődik a keresztyén élet, hogy ezzel a szóval nincs vége a prédikációnak. Kezdődjek el bennünk egy új élet. Amen.

Káposzta Lajos

TANULJUK A KRISZTUST!

A hitoktatás és a katechetikai munka ma

3.6. A probléma-orientált koncepciók problématicája

3.6.1. Teológiai bizonytalanságok

Először: *A vallásfogalom elfogadásával kapcsolatos kritika:*

(1) A vallásfogalom történetiellen. A történelem feletti igénye nem tartható. Nem a megélt vallás konkrét szituációjából indul ki.

(2) A vallásfogalom túl általános és túl széles értelemben vett. Abstrakcióhoz vezet és végül is szószaporítás, úgyhogy nem jut el egy öndefinícióhoz. Mint univerzális megértési kategória, nem alkalmas és a legitimitás problémájához nem ad megoldást.

(3) A vallásfogalom lehetővé tesz egy hamis alkalmazkodást a társadalmi, politikai és pedagógiai irányzatokhoz, egy védekező stratégiát juttat kifejezésre.

Másodszor: *Az emancipáció fogalmának kritikája*

Mivel a vallásfogalom egy teológiai vákuumot hoz létre, az emancipáció fogalmát kritikátlanul a kritikai teóriából és az önállósulást segítő (emancipatoris) pedagógiából vették. Ez által létrejött a VP-ban egy egyoldalú szelekció elve, amely lényeges teológiai tartalmak redukálásához vezetett. Ugyanakkor fenyeget a kontrollálhatatlan ideologizálás, racionalizálás, moralizálás és politizálás a tanításban. Ehhez a kritikához azt kell mondani: Feladhatatlan a VP számára a szabadságfogalom befogadása. Kétségtelenül a humántudományokból átvett emancipáció fogalomra teológiailag igen kevésbé reflektáltak az evangélikus szabadság értelmében. Hiányzik a szabadságnak és a közösségnek, a szabadságnak és a szeretetnek tárgyilagos összekapcsolása. A szabadság fogalmát LUTHER-nek „A keresztyén ember szabadságáról” szóló írása alapján kell újra interpretálni.

Harmadszor: *A teológia helyi értéke felőli kérdés*

A humántudományok a probléma-orientáltság kontextusában uralkodó szerepet játszanak. Milyen helye van azonban a teológiának ebben a szövetség-modellben? Hol marad a krízis funkciója és mint elsődlegesen illetékes tudománynak, hol marad a regulatív feladata? Kivonul a teológia a VP-ból és átadja helyét más, szociális, társadalom-kritikai és politikai tartalmaknak?

Negyedszer: *A probléma-orientált tanítás identitás-problematikája.* Így hangzik a központi kérdés: Hogyan határolja el magát a VT a többi tantárgytól? Miben áll a sajátossága? Hol van a súlypontja? Hol vannak a kritériumai és normái? Hogyan különbözik az etika-tanítástól?

Ötödször: *Az egyoldalú iskola-teoretikus megalapozás problematikája.* El tudja végezni egyedül az iskola a VT megalapozását? – Lehetetlen. Az iskola magától csak a különböző hitbéli meggyőződéseket tudja megmutatni, ahogyan az egy pluralista társadalomban képviselve van, anélkül, hogy végleg elkötelezett feleletet adna. – A VT területén azért mindig rá van utalva az egyházakkal való szabad partneri együttműködésre és az egyházak szolgálatára.

A VT egy egyoldalú iskolai megalapozásnál kontrol-

lálhatatlan társadalmi és állami erőknél van kiszolgáltatva és az fenyegeti, hogy társadalmi és politikai szituációk szerepjátékává lesz. Ez egy újabb „konstantinuszi korszakhoz” vezetne a VP-ben.

Hatodszor: *A bibliai textusok problematikája.* I. BALDERMANN/G. KITTEL csoportja alapvetően megkérdőjelezte a probléma-orientált tanítás koncepcióját. A következő jelentős kifogásokat emelték:

– A probléma-orientált tanítás a tradíciók egy lényeges kritérium nélküli szelektív elfogadásához és redukciójához vezet. – A bibliai textusokat az eszköz-cél sémába helyezték el, nyerték el funkciójukat és relativizálták. Az egyoldalú probléma-orientáltság önmaga körül forog, és „önmagába hajlik vissza”. Hiányzik belőle alapvetően az ügy. – A modern kontextusok erőszakot követnek el a bibliai textusokon. Moralizálják és politikai színezetet adnak neki. – Gyakran csak a dupla hatás értelmében ráadásként veszik a bibliai textusokat, és sok modellben nemkapcsolódó mottóként vagy függelékként. – Naív kérdés-felelet sémába a bibliai textusokat probléma-megoldási lehetőségként használják és megrabolják annak kritikai jelentőségét. – A problémaorientált VT egy aktualizáláshoz vezet. A bibliai textusokat az összefüggésből kiragadva eklektikusan helyezik új összefüggésbe. I. BALDERMANN összefoglalása azért így hangzik: A bibliai központban kell maradnia. Csak így lehet a sajátosságát és azonosságát megőrizni. Csak így lehet a VP lényege kérdéses, amelyben a Biblia tárgyként és centrális tájékozási pontként való centrális helyét elvesztette. Ebből kényszerítő módon adódik, hogy a tárgyyszerű VT-nak bibliai tanításnak kell maradnia.

3.6.2. Didaktikai bizonytalanságok

Itt mindenekelőtt a következő három kifogás merült fel:

– A probléma-orientált tanítás a kognitív (megismerő) dimenzió túlsúlyához, racionalizáláshoz és verbalizmushoz (üres szószaporítás) vezet.

– A probléma-orientált tanítás a lehetőségek szupermarketszerű karakterét veszi fel. Követlenségének immunizáló hatása van. A „paláver” (hosszadalmas tárgyalás) megoldási modellé lesz.

– A problémákkal kapcsolatos fáradtság jön létre az ismétlések és az elbeszélő elemek (jó bibliai történetek és modern elbeszélő anyagok) hiánya miatt.

– Ehhez jön a kivetítés (Projektions) gyanúja: A problémák látását lényegileg nem a felnőtt világ határozza meg?

Összefoglalás: A tanulók motivációja, amelyet a probléma-orientált koncepció el akar érni, a körülmények között elvész.

3.7. A probléma-orientált modell lényege

A probléma-orientáltság új megfogalmazása nem tehet és nem is szabad, hogy egy rövidzárlatos „salto mortale”-t tegyen visszafelé. Ez a modern VP-nak feladhatatlan eleme.

Nem szabad naivan visszavágyódní „az egyiptomi

hűsoszafekakhoz". Az egyoldalú tradicionális bibliai tanításhoz való visszatérés, mint az antitézis antitézise még nem megoldása az égető problémáknak.

A következő elemek minden kritika ellenére sem adhatók fel és kell, hogy a VP-t a jövőben is meghatározzák:

- Feladhatatlan a humán tudományok átfogó befogadása a VP-ba, mindenekelőtt a pedagógia és a szociológia. Ezeknek az újításoknak a tantervi modellek átvételéig nem lehet kiszolgáltatottnak lenni. A VT-nak a jövőben is mindig iskolaelméletileg kell megalapozottnak lennie és pedagógiailag-társadalmilag felelősnek kell lennie.

- A VT-t nyitott, interdiszciplináris tanítási folyamatként kell érteni. A VP-nak alapvetően nyitottnak kell lennie minden nem bibliai és nem teológiai anyag számára. Egy új konzervatív-dogmatikus beszűkítés végzetes lenne. A szempontok szélességét és variálhatóságát meg kell őrizni. Nincs visszaút.

- Nem adható fel a tanuló-orientáltság tétele. Ez a tanulók motiválása miatt elengedhetetlen. A humán-orientáltság kategóriája és a lelkipozíciói aspektus a VP-nak integráló eleme.

- Meg kell őrizni a probléma-orientáltságot nem az anyagok tartalmi kiválasztásának nyugvópárnjaként, hanem didaktikai struktúráként. Itt alapvető didaktikai kategóriákról van szó, amelyek nem csupán egy tárgyra, tantárgyra vagy tanítási területre korlátozhatók. Inkább megmutatja, hogy a tanuláshoz a kihívásokon és problémákon kell tájékozódni, amitől életünknek emberségessége (Humanisierung) függ. Ez egy korszerű tanítás számára meghatározó.

4. TOVÁBBVEZETŐ KÍSÉRLETEK A JELENLEGI VALLÁSPEDAGÓGIÁBAN AZ ÁTFOGÓ ÉS KÖZVETÍTŐ MODELLEKBEN (VERBUND- UND VERMITTLUNGSM.)

4.1. Kiinduló helyzet

A probléma-orientált tanítás bizonytalanságai egy partatlan koncepció-pluralizmushoz vezettek, amelyet már alig lehet átlátni. Ugyanakkor nem a pluralizmus a probléma, hanem az egyoldalúságnak és a kizárólagosságnak a veszélye. Hogyan lehet a hamis alternatívákat kiszűrni:

iskolaelméleti megalapozás egyházi megalapozás helyett, probléma-orientáltság biblia-orientáltság helyett, tradíció-tanítás a lét-tanítás helyett, témák a tanítási folyamat helyett, kérdéses szakértelme ismeretek megtanításának szakértelme helyett, interpretáció emancipáció helyett, tárgyra-orientáltság tanítási célra orientáltság helyett?

Ezeknek a kérdéseknek a megoldásánál döntő, hogy mi lesz a probléma-orientált modell jövője. A következőkben vázolni kell azokat a jelenlegi kísérleteket, amelyek igyekeznek megoldást nyújtani a probléma-orientáltság bizonytalanságaira.

4.2. Kétfágányú megoldási kísérletek

Mindenekelőtt katolikus területen igyekeztek a probléma-orientált modellek bizonytalanságait egy kétfágányú ajánlat (szétválasztó modell) által megoldani. Különböztetnek iskolai és egyházi tanítás között, a probléma-orientált VT mindenki számára kötelező tantárgy (Wahlpflichtfach) és az egyházi katechézis misszionáló és igehirdetési céllal, mint szabadon választható kínálat. H. HALBFAS szerint a VT nem kell, hogy egyházi lelkipozíciói óra legyen, sokkal inkább rendes tantárgy mindenki számára, ahol beszélgetés folyik azért, hogy tényszerűen, módszerében koncentráltan megértse a vallásos tradíciókat, hitbéli meggyőződésnek lerakja az alapjait és felbressze az élet értelme utáni kérdéseket. Másrészt a katechézisnek igehirdetési megbízatása van. A keresztyén hit realizálására segítsen és a hit gyakorlására indítson.

Megítélés: A VT felosztása két területre nem megoldás. Alkotmányjogi alapon sohasem lehet mindenki számára kötelező tantárgy a vallásismeret értelmében sem. Azonkívül végzetes lenne, ha az egyháztól elválasztva

egyfajta keresztyénség-ismeret (mint Svédországban) irányába csúszna el. Fordítva is, az egyházi katechézis számára is halálos lenne, ha az iskola pedagógiai és didaktikai struktúráiról le lenne választva.

4.3. A hamis alternatívák legyőzése a kiegészítő (komplementäre Ergänzungsmodele) modellek által

A biblia- vagy a probléma-orientáltság hamis alternatívája legyőzésének megoldáskísérlete abban áll, hogy a tematikus-ciklus, probléma-orientált VT-t egy orientáló, szakszerű bibliai tanmenettel egészíti ki. Itt számtalan javaslat van. H. K. BERG már 1972-ben ezt kívánta. A bibliai tanmenetnek háromféle feladata van:

1. A tanulót bevezetni a vallásos nyelv kérdésselvetésébe és módszereibe a tárgynak megfelelő interpretáció segítségével.

2. A tanulót bevezetni a bibliai tradíció történelmi és politikai dinamikájába.

3. A tanulóknak a bibliai hagyomány egész életre szóló egzisztenciális jelentőségét közvetíteni.

Ezeket a gondolatokat én - írja a cikk szerzője - 1972-ben tovább vittem. Szükséges egy bibliai nyelv-tanítás, amelyen keresztül a tanuló az ÓT és UT nyelvének és gondolkodásmódjának sajátosságába be van vezetve. A középpontban a többdimenziós-kritikus és a képszerű-szimbolikus gondolkodásra nevelés áll. Ennek kettős célja van: A gyermekek korán otthonosak lesznek a bibliai képekben, de ugyanakkor meg kell tanulniuk a képeket transzcendálni arra az ügyre, amit a képek elérni szándékoznak. Meg kell tanulniuk különböztetni a „gondolt” és a „mondott” között. A probléma- és a biblia-orientált témáknak egymás mellé helyezését javasolta K. WEGENAST is. Ez a kiegészítő modell realizálódott 1972-ben a bajor tantervekben is. Itt az alapfokú iskolától a felsőbbig a bibliai és a témás egységek egymás mellé kerültek és a korosztálynak megfelelően a 3-6. osztályokban a bibliai, míg az 1-2. és 7-9. osztályokban a tapasztalat- és probléma-orientáltságra került a hangsúly.

4.4. A hamis alternatívák legyőzése a több perspektívájú átfogó és közvetítő modellek által (Verbund- und Vermittlungsmodele).

Nem sikerült teljesen megnyugtatóan legyőzni a VP sokféle koncepciójában meglevő alternatívákat a kiegészítő (die komplementären Ergänzungversuche) kísérletek által. Ezért az utóbbi években többperspektívájú, egységre törekvő közvetítő modellek (konvergierende Vermittlungsmodele) alakultak ki, amelyek lehetővé akarják tenni a továbbjutást egy integráló vallásdidaktika felé. Itt két nagy modellel találkozunk:

4.4.1. A katolikus közvetítő modell

Az alapfokú és középiskola számára készült a célterületek terve 1973/77 között (Zielfelder). A kiindulópont 5 célterület:

- En-erősítés és egyszerűség
- Közösségi élet és felebaráti szeretet
- Világítás és saját álláspont
- Bibliai üzenet és élet-orientáltság
- egyház hite
- Keresztyén gyülekezet és elkötelezettség

A két csoport között kölcsönös közvetítés van. Az az előfeltétele, hogy Isten ígéje mindig emberi szavakon keresztül szólal meg és hogy Isten maga az ember Jézus Krisztusban lett az ember számára érthetővé. Ez azt jelenti, hogy az emberi lét és a keresztyén üzenet állandó kölcsönhatásban (Korrelation) van egymással. Ebből következik, hogy a keresztyén hagyományt mindig le kell fordítani a konkrét kor és szituáció számára és a korból, szituációból kell értelmezni. De a kor és a szituáció is tudomást szerez e korszerű magyarázatról. Tehát a kinyilatkoztatás és a tapasztalat egymáshoz való viszonyát egy párbeszédese esemény modelljeként kell nézni, amelyben mindkét félnek szóhoz kell jutnia, és akkori különbségeket és sajátosságokat kell értékelni.

G. BAUDLER kölcsönhatás didaktikai modellje. A hit és a szituáció összefonódásának ezt a modelljét alapvetően G. BAUDLER alapozta meg, aki a többperspektívájú folyamatokat különböző didaktikai módokkal is összekötötte. Ő egyforma fontosságúnak tartja a didaktika két alapelvét: a szituatív-egzisztenciális utat a szituációból a tradícióhoz és az analitikus-asszociatív utat a textustól a szituációig.

W. G. ESSER integráló vallásdidaktikája. ESSER egy másik úton halad. Az ő véleménye az, hogy sem a társadalmi- és valláskritika, sem a lét felé nyitott VT, sem a probléma-orientált, sem a lelkipozíció, sem a hit- sem a biblia-orientált tanítás, sem az etika- sem a vallásismereti tanítás egymagában nem megfelelő annak a komplex valóságnak az érzékelésére, megítélésére, amelynek vallásos dimenzióival a tanulók most és később kapcsolatba kerülnek. A sokféle vallásdidaktikai felfogásnak és azok intencióinak egy integrációra van szüksége, ha azt akarjuk, hogy a VT fontos legyen a mai és a holnapi tanulók számára. Ezért kísérel meg ESSER egy összetett (additív) modellt felvázolni.

4.4.2. *Evangelikus közvetítő koncepciók (Vermittlungskonzeptionen) K. E. NIPKOW értelmező (interpretáló) közvetítő modellje*

K. E. NIPKOW valláspedagógiai fejlődésében három fázist lehet megkülönböztetni. NIPKOW 1968-ban a didaktikai-módszertani kiegészítő modellből (Komplementärmodell) indul ki. Itt a „Krisztus a világban” üzenet jobb didaktikai hozzáférhetővé tételéről van szó. Ez mindkét, egymást kiegészítő alaptípus – a biblia-orientáltság és a probléma-orientáltság által érhető el. – A második időszakban (1970 után) a konvergenz-elméleti (közös cél felé haladó) feltevést használták a VT önértelmezésének megalapozásánál. Itt már nem kiegészítő közvetítésről, hanem egy közös cél felé tartó találkozásról van szó. A VT-t alapvetően csak a metszéspontban találkozó tényezők tudják konkretizálni. Ezért neki mind teológiai, mind pedagógiai felelősnek kell lennie. – Végül a harmadik időszakban (1975 után) a didaktikai közvetítő modellből egy rendszeres, a VP számára tudományelméleti alapelveket tartalmazó modell lesz. Most a teológiai és humántudományos felismerések viszonyának meghatározásáról, valamint a teológia és a pedagógia közötti alapvető közvetítésről van szó. NIPKOW útja tehát a kiegészítő elmélettől a konvergenz-elméleti tájékozódás-modellhez (Orientierungsmodell) vezetett. Ennek a modellnek a következő bizonyíték-rendszere van:

– A VP tudományelméleti megalapozásához szükséges többféle egyenrangú megközelítés, mindenekelőtt a humántudományok és a teológia oldaláról. Nincs egyetlen igazság, sem teológiai, sem pedagógiai, amelyből minden levezethető lenne.

– Ezeket a különböző perspektívákat a konszenzus-keresés nyílt folyamatában kell egymás számára közvetíteni. Ez történik J. HABERMAS „Az igazság konszenzus-teóriájá”-ban. Az igazságot az ember sem nem felfedi, sem nem elfogadja, sokkal inkább az ember, mint történelmi nagyság, alkotja. Ennek előfeltétele egy egymás felett uralkodni nem akaró kommunikáció, amelyben az egyenrangú beszélgető partnerek konszenzusra találhatnak. NIPKOW számára ez a koncepció azt jelenti: A VP egy nem lezárható, nyitott folyamat, amely konszenzust szeretne elérni a legkülönbözőbb álláspontok és gondolkodásmódok magyarázata és megértése által.

– A VP-nak ebben a folyamatában létrejövő konvergencia (közös cél) NIPKOW-nál azonban nem töretlen, hanem dialektikusan kell rajta egyszerre konvergenciát és divergenciát érteni. NIPKOW egy dupla dialektikus-érintkező hagyomány- és értelmezés-összefüggésről beszél. Mégis a konvergenciát erősebben hangsúlyozzák, mint a divergens elemeket. Tartalmilag NIPKOW a konvergenciát a szabadság és a közösség fogalmaiban látja. Itt találkoznak össze az iskolai-, pedagógiai-, társadalmi-, és a teológiai, egyházi perspektívák.

– Egy nagyon lényeges probléma NIPKOW számára a teológiai és pedagógiai intencióknak a kifejezhetősége (Abbildbarkeit) és transponálhatósága.

– Ebből a konvergenz-elméleti magyarázatból vonja le

NIPKOW a didaktikai konzekvenciát, hogy a koncepciók együttműködésére kell törekedni, amely koncepciók egyenlő értékűek. Ide tartoznak a biblia-orientált, a probléma-orientált, és a szocializációt kísérő elméletek. Tartalmilag a közös témáknak egy együttesét kell kidolgozni, amit aztán értelmezve lehet közvetíteni. NIPKOW kialakít egy átfogó, bár egy kicsit általánosnak is tartott együttesét (Verbund) a koncepcióknak.

NIPKOW közvetítő-modellje, az 1971-es felfogásában, döntő hatással volt a VT bajor alapkonceptiója számára, ahogyan azt K. CASPARY és W. STURM kifejlesztette. A VT-t, amely megmarad a nyilvános iskolákban, ugyanakkor meg akarja őrizni sajátosságát, kell, hogy pedagógiai, a tanuló és a társadalom, teológiai az egyház és a teológia, mint szaktudomány meghatározó tényezőként alapoza meg és legyen felelős érte. Így formulálták meg Bajorországban a VT globális célját is.

H. SCHMIDT dialektikus-paradox közvetítő modellje. – SCHMIDT abból indult ki, hogy a VT-nak a valóságot a hit fényében és a hitet a valóság fényében kell interpretálni. SCHMIDT ezt a modellt Karl BARTH-ra támaszkodva dialektikusan alakította tovább. Az ő koncepciójának a súlypontjai:

– H. SCHMIDT az eddigi valláspedagógiai diszkuszióból az ún. alkalmazkodási modelleket és a védekező stratégiákat ragadja ki, amely a teológia elvesztését jelenti. Abból indul ki, hogy a valláspedagógiai együttes (Verbund) modellben a teológia „prae”-je mindenképp el kellene kerüljön a rendszeres teológia dialektikus előnyét kell, hogy megőrizze. A VP végülis számára a gyermeknek és a felnövekvő nemzedéknek a teológiája, amelyet elemezni kell. Ez nem jelent visszatérést deduktív dominancia (uralmi) modellhez.

– Ő a mostani életünk és világunk (Lebenswelt) intencióinál és perspektíváinál kezdi. Ehhez tartoznak: ésszerűség (Rationalität), élet, közösség, béke, az élet értelme. Ezek az intenciók kapcsolatba kerülnek a keresztyén üzenetnek és hatástörténetének intencióival és tendenciáival, mint az Isten uralma, megigazulás, szeretet, közösség, hit, reménység. Ez a két sorozat nem egyenlő értékű, hanem a közvetítésnél a rendszeres teológiának regulatívnak kell lennie. A teológia prioritása szükséges, mert a valóságot a hit és evangélium által nem csak szentesíti, de ugyanakkor kérdésessé is teszi. SCHMIDT ezért a teológiai intenciók előtérbe kerülését kívánja.

A keresztyén üzenet nem konvergál egyszerűen a történelmi-társadalmi életjelenségekkel. Azt kritizálja, megváltoztatja, megújítja, megnyitja azt és új reménységet, új célokat ad. A keresztyén üzenet kritika és ígéret, ítélet és kegyelem, igen és nem. A valláspedagógiai közvetítés paradox helyzetben történik, különböző oldalról való megkérdőjelezésben:

– Ez a dialektikus-paradox közvetítési folyamat a gyermekek és a fiatalok tapasztalati területén kezdődik el. Itt SCHMIDT egy ún. kúp-modellt alakít ki, amelybe a különböző intenciók fokozatonként belefoglalhatók. Ebből 4 perspektíva adódik:

1. Természet és történelem
2. Politikai-gazdasági-kulturális környezet. (Távolabbi horizont.)
3. Az én – saját identitásának keresésében (Közeli horizont.)
4. Értelmezett világ (vallások-világnezetek).

Ezeknek megfelelő teológiai perspektívák: Isten uralma – szeretet/közösség – megigazulás – hit/reménység.

Az 1982-es Vallásdidaktikájában ezek a célperspektívák háromra csökkentek: 1. Megigazulás / identitás megtalálása. 2. Igazságosság és az Isten országa / politikai-szociális struktúrák. 3. Igazság és hit / személyen túli értelmezési és cselekvési rendszerek.

A különböző oldalról történt összekapcsolás itt meggyőzőbb. A biblia ezekben a modellekben az az alap, melynek segítségével meg lehet érteni a hit tartalmát és megnyilatkozási formáit. Ugyanakkor itt találunk anyagot a teológiának az alapelemeire vonatkozólag (Elementarisierung von Theologie) is.

U. FRÜCHTEL közvetítő modellje (Vermittlungsmodell).

FRÜCHTEL nem egy széles, tudomány-elméleti koncepciót adott, hanem megkísérelt – a gyakorlatból

kiindulva – egy teherbíró didaktikai-módszertani közvetítő-modell adni:

Három súlypontja van:

– U. FRÜCHTEL a VT három valóságterületéről beszél: a bibliai valóság, annak hatástörténete és a modern valóság. A hatástörténet területének (Wirkungsgeschichte) a közvetítés folyamatában döntő szerepe van.

– Ez a három terület egy ellentétes kölcsönhatásban, egymástól való függőségi folyamatban egymáshoz kapcsolódik. Ez által a három terület kölcsönösen hozzáférhetővé válik. Ez alatt U. FRÜCHTEL a kölcsönös értelmezést, de a korrektúrát és a változtatást is érti.

– A három tanítási szempont számára közvetített kategória a probléma-orientáltság kategóriája. Ennek szilárd didaktikai struktúrája van.

– U. FRÜCHTEL részletesen foglalkozik a különböző tanítási szempontok egymáshoz való viszonyával, elrendezésével. Kialakít 4 lehetséges didaktikai rendezési szempontot, amelyek a bibliai, hatástörténeti és a jelenlegi szempontokból indul ki. Részletesen tárgyalja ezeket a szempontokat a különböző, korosztályokra tekintettel. Megállapítja, hogy alapjában véve ebben a didaktikai struktúra modellben bármelyik szempontból ki lehet indulni.

W. H. RITTER és P. BIEHL közvetítő modellje a tapasztalat-fogalomról. Minden eddig megnevezett közvetítő koncepció valamiképpen magába foglalta már a tanulók tapasztalatának a kategóriáját. Újabban még szélesebb alapokon kísérelték meg a jelenlegi valósághoz éppen úgy, mint a múltbelihez szisztematikusan kapcsolódó tapasztalatot, mint kategóriát meghatározni és ezzel egy teherbíró közvetítő bázist kívántak teremteni. P. BIEHL a VP-t az életvalóságról és a hitről való lényeges kulcstapasztalatokra koncentrálna. Ezeknek a kulcstapasztalatoknak a közvetítő elemei a szimbólumok. A szimbólumokba foglalt alaptapasztalatokkal való eredeti találkozás hozzá tud segíteni a saját tapasztalatoknak a feldolgozásához és értelmezéséhez. BIEHL egy kritikus szimbólumismeretet fejlesztett ki és tanulságos példákat hozott.

A kérdés ennél az elméletnél az, hogy vajon a szimbólumok elegendőek-e a tapasztalatoknak egyetlen közvetítő kategóriájaként. Kétségtelen, hogy a jelenlegi diszkusszióknak nagy hatása van és gyümölcsöző ösztönzést jelent.

5. JÖVŐPERSPEKTÍVÁK

A koncepciók sora semmiképpen nem l'art pour l'art játékok. Ezek által nyílik meg az út a VP jövő perspektívái számára. Mindenekelőtt arról van szó, hogy a koncepciók sokasága tovább vezet egy integráló vallásdidaktika felé.

A következő alapvető álláspontok feladhatatlanok:

5.1. A többirányú megközelítéseknek és a több perspektívájú koncepcióknak a követelménye

A jövőben nem lehetséges a visszatérés az egyoldalú, teológiailag zárt – dedukciós modellek az értelmében – koncepcióhoz. Sokkal komolyabban kell venni azokat a különböző koncepciókat, amelyek az utolsó évtizedekben alakultak ki. Nem szabad egyetlen feltevést sem teljesen elvetni. Másrészt minden koncepció-dogmatizmust ki kell zárni. Egyetlen felfogást sem szabad egyedül érvényesként abszolutizálni. A VT-t nyitott, tantárgyak közti tanulási folyamatnak kell tekinteni, a VP-t pedig plurális összekötő modellként. A többirányú közelítést és perspektívát meg kell őrizni, és a különböző meghatározó tényezőket figyelembe kell venni. A koncepció szabadsága fontos az úgy szabadságára nézve. Ez nem jelent egy kontúr nélküli pluralizmust.

5.2. Kölcsönhatás (Korreláció) mint dialógus-dialektikus folyamat

Feladhatatlan, hogy a közvetítés egy tudomány-elméletileg felelős konvergencia- és korreláció-modell által történjen. Ezért a korreláció fogalmát helyesen kell interpretálni. Ez nem csak dialógusra kész, hanem dialógus-dialektikus. TILLICH-nél mindig a kérdés és a felelet függőségének és függetlenségének egységéről van szó.

Mindkettőt egyformán kell hangsúlyozni. Az egyik oldalon a kinyilatkoztatás-feleletet értelmelemnek találunk, ha az nem egy előzőleg feltett kérdésre való felelet lenne. Mi egyetlen feleletet érthetünk meg, amely egy olyan kérdésre adott felelet, amit mi tettünk fel. Ezért kell az embert a korrelációs-folyamatban nagyon komolyan venni. A kérdés, amit az ember feltesz, ő maga. Nem tudja azt megkerülni, mert saját maga a kérdés. Ugyanakkor érvényes, hogy a kérdést és feleletet nem szabad feszültségmentesen egymásban feloldani. Az ember nem tudja levezetni az isteni kérdésre önmanifesztációt az emberi szituáció analíziséből. Isten beleszól az emberi szituációba, elutasítva vagy igenelve. Az ember a kérdés, nem ő a felelet. Az evangélium a felelet arra a kérdésre, amit az ember a dialógusban feltesz, ugyanakkor a kérdés önmagát is kérdéssé teszi (dialektikus). Isten felel az ember kérdésére és Isten válaszában a nyomása alatt teszi fel az ember a maga kérdéseit. Ha ezt nem veszi figyelembe, akkor következik be az embernek az önmagával való monológja. Ez ellen a természetesnek és humánusnak tartott tévút ellen fordul teljes erővel TILLICH.

5.3. A teológia prioritása a VP átfogó tudományában (in der Verbundwissenschaft Religionspädagogik)

Szükséges, hogy a teológiának, mint elsősorban illetékes tudománynak a prioritásából induljunk ki, amikor a VP átfogó szerepéről (Verbund) beszélünk. Ebből következik, hogy a különböző megközelítések egyenlő értéke és egyenjogúsága kérdéssé válik. A teológiának meghatározó tudománynak kell maradnia és teológiai kritériumokat kell kifejlesztenie, és ebben az átfogó modellben (Verbundmodell) meg kell tartania a regulatív funkcióját. Ez a teológiai kritériumok elsőbbségét jelentik a teológia és a humántudományok interpretáló közvetítésénél. Akkor már nem lehet szó a többség véleményének érvényesüléséről, hanem a problémák különböző oldalról való megvilágításáról és megkérdőjelezéséről, tehát a szintézisnek és a szétválasztásnak, a dialógusnak és a dialektikának egy reciprok modelljéről.

5.4. A tapasztalat, mint közvetítő kategória

A tapasztalat-fogalomról értelmező közvetítésnek kell létrejönnie. Egyre inkább közkinccsé válik az, hogy a tapasztalat a valóság megnyílásának alapvető kategóriája, amely a jelent és a múltat magába foglalja. Itt integrálódnak leginkább a teológiai és humántudományos aspektusok. Fontos funkciót kapnak a szimbólumok. Szükséges, hogy a teológiai szimbólumok pedagógiai fontosságát és a pedagógiai szimbólumok teológiai fontosságát – érthetőbben, mint eddig – kidolgozzák és a hit és a világ kulcstapasztalatait ilyen módon közvetítsék. Ugyanakkor a gyakran követelt elemzése (Elementarisierung) a teológiai tartalmaknak előtérbe kell, hogy kerüljön, hogy lehetővé váljék a bibliai és a modern alaptapasztalatoknak felelős teológiai és pedagógiai kicserélése.

5.5. A biblia új helyiértéke

Újra át kell gondolni a bibliai textusoknak a szerepét az átfogó valláspedagógiai modellekben. Számptalan javaslat van, amit csak jelzészzerűen említünk meg:

- a bibliai textusok az elementáris teológia forrása, anyaga és struktúrájának alapja.
- a bibliai történetek elbeszélő elemei nélkülözhetetlenek – a probléma-orientált egységekben is – az összefüggött hitbeli tapasztalatok megnyitásához és az identifikációhoz.
- a bibliai textusok provokálnak, protestálnak és idegenítenek a tapasztalatokkal szemben.
- bibliai szövegek a játékfolyamatokban,
- a bibliai tradíció a vallásos tapasztalat alapja. A bibliai transzformációkkal való munka és a bibliai textusok kreatív feldolgozása.

Ha ezeket a kísérleteket tovább folytatják, akkor lehetséges, hogy túljussunk a biblia- vagy probléma-orientáltság alternatíváján az életértelmezés és a biblia-értelmezés meggyőző találkozására által.

AZ „IN” PREPOZÍCIÓ TEOLÓGIÁJA

A nagyhirű liturgiátörténész J. A. Jungmann a Credo „legrégebbi katekizmus”-unknak nevezte. „Tizenkét szakaszra tagolása nem felel meg az eredeti felosztásnak ... ez a felosztás későbbi keletű és »csinált«; inkább elhomályosítja, mintsem megvilágítaná a mondatok közötti kapcsolatokat.”¹

Eredetileg a keresztségre készülő hitjelöltek: „katechumenek” használatára állították össze. Három tagolású szerkezete a Szentháromságra utal. Mintegy kifejtí azt az ősi keresztségi szimbólumot, amely lényegében a Szentháromságot kifejező hitvallás volt; maga ez a keresztségi szimbólum pedig első értelmezését jelentette annak a formulának, amelyet Máté evangéliumában olvassunk: „Kereszteljétek meg őket az Atya és a Fiú és a Szentlélek nevében”.²

Röviden összegezve azt mondhatjuk, hogy a Credo szerkezeti elemeit kezdettől fogva mindig a Szentháromság műveiben való megnyilatkozása szolgáltatta.³ Hitvallásunk „a Szentháromság szimbóluma”.⁴ Az a három őseredeti szakasz, amelyből összetevődik, anyasejtje minden további kifejtésnek. Sőt, annak az egész teológiai meditációnak, amelyre már eljutottunk, vagy amely még az idők végezetéig létrejöhet a katolikus – egyetemes Egyházban.

Artikulálása

Három őseredeti szakasz, három anyasejt. Közös sajátossága: a háromszor megismétlődő nyelvtani alak, amely megkülönbözteti ezt a hármast az összes többi szakasztól. Olyannyira, hogy valóságos szakadékok képez a többi között: „Credo in Deum ... in Iesum Christum ... in Spiritum Sanctum”, „hiszek Istenben, ... Jézus Krisztusban, ... a Szentlélekben”. Mint majdnem mindig történni szokott, bizony időnk kellett eltelnie, hogy kialakuljon ez a fogalmazás, és különböző kivételekkel találkozunk, meglehetősen későiekkel is. Mégis – ez a kifejezés jellemzi már a régi hitvallásszövegek nagy többségét; s végső formát ebben a megfogalmazásban kapott.⁵ Igaz, hogy néhány szövegben az „in” előjáró szó után nem tárgyeset, hanem határozóeset járul. Így például Rufinusnál: „Credo in Deo Patre ... et in Christo Iesu ... et in Spiritu Sancto”.⁶ Mindez azonban semmit sem változtat az értelmén, sőt ez az „in”-re következő határozóeset csak annál jobban kiemeli azokkal az egyszerű tárgyesetekkel való kiáltó ellentétét, amelyek a Szentlélek megvallását követően jönnek. Elterjedt szóhasználat szerint könnyen váltottak át egyik esetről a másikra. Így szent Hilarius ugyanabban a szövegrészben, ahol az Atyaisten és a Fiú egységéről a következő kifejezést állítja: „unum in fide nostra” (hitünk szerint elválaszthatatlanul egy, hitünknek egyetlen tárgya) megemlíti, hogy a keresztes hisz „in Deum Patrem” és remél „in Christo Dei Filio”.⁸

Még jellemzőbb példa a következő: az *Apostoli hagyomány* című munka három kereszteselési kérdésében a latin fordítás így hozza a harmadikat: „Credis in Spiritu Sancto...?”⁹

Ezekben a kifejezésekben tehát nem az eset – a tárgy- vagy határozó – fontos, hanem az előjáró „in” szócska, a görög „eis” latin megfelelője. Magyarra is így fordítjuk: „Hiszek Istenben, Jézus Krisztusban, a Szentlélekben” (vagyis „hitemet Istenbe vetem”, „hittemmel Istenbe horgonyzok le”).

Ilyen fogalmazással szerepel tehát a Credoban a három isteni Személy meidegyike. Az utánuk következő szakaszok viszont vagy ennek a háromnak az értelmezései („mindenható, teremtő” ...), vagy pedig a „credo” ige egyeses kiegészítései. Ez utóbbi csoportba például azt mondjuk: „Credo Ecclesiam”. Azaz nem így: „Hiszek az Egyházban”, hanem egyszerűen így: „Hiszem az Egyházat”, vagyis „hiszem, hogy az Egyház létezik”. Továbbá: „Hiszem, hogy van szentek közössége, van bűnbocsánat” ... és hiszem, hogy mindez annak a Szentléleknek a gyümölcse, akiben hiszek. Így magyarázza ezt – később – többek között Halesi Sándor Summája;¹⁰ ugyanezt mondja

Erasmus: „A dolgok természetének teljesen megfelel, hogy az Egyházat a Szentlélekkel együtt említjük”, mert „minden szentség tőle jön”; a hitvallás, miután arra tanított, hogy a Lélek megszentelő Lélek, arra is megtanít, hogy az Egyházat Ő szenteli meg. Ami pedig a következő szakaszokat illeti, azok csupán kibontják az Egyházra vonatkozó tanítást. A test feltámadása például a küzdő állapotból a diadalmas állapotba való átmenetel – az Egyháznak ez a „kiteljesedése”.¹¹ Vagyis a Credo utolsó szakaszai a Szentlélekhez csatlakozó további értelmezések.

Egy *Augustinus*nak tulajdonított beszéd szerzője így szól azokhoz, akik a keresztségre készülve hitoktatásra jönnek: „Credite in Spiritum Sanctum, credite sanctam Ecclesiam”,¹² „higgyetek a Szentlélekben, higgyetek az Anyaszentegyházat”. Nyilvánvaló a szónok szándéka. Már *Rufinus* és *Riezi Faustus* is hitvallás-magyarázataikban aláhúzták ezt a különbséget, és ugyanígy tesz az egész latin hagyomány.¹³

Ezek nem a kommentátorok gyermeket fejtegetései, akik utólag próbálták elhatárolni a rákövetkező szakaszoktól a Szentlélekre utalót, attól a kortól kezdve, amikor a teológia „metafizikai alapon kidolgozta a Szentháromság-tant”.¹⁴

Az első keresztesény nemzedékeknek – ahhoz, hogy hitükben egységbe hozzák a Szentleket az Atyával és a Fiúval, és hogy megkülönböztessék Istent mindattól, ami nem maga az Isten – nem volt szükségük arra, hogy kívárlják a metafizikai gondolkodás végeredményét. Még inkább nem volt szükségük arra, hogy kívárlják a hittudósok habozó huzavonáik végét.

Erasmus élelméjűbb a szétfolyó nyelvezetet használó *Cyprián*nál.¹⁵ Felismerte a valóságos szándékot, noha az még nem tárgyiasult elméleti fejtegetésekben. Ezt írta: *Cyprianus* „így imádkozza a Credo, és ezzel tanúsítja, hogy az előjáró szócska csakis az Atya, a Fiú és a Szentlélek említésével jár együtt – semmi egyéb”.¹⁶

*Augustinus*nál ellenben már rendszerbe foglalt megfontolásokat találunk. *Christine Mohrmann* jegyzi meg, hogy nála „teológiai okoskodás húzódik meg a nyelvtani differenciálódás gyökerénél”.¹⁷ A formula enyhe módosításával mi inkább azt mondanók, hogy *Augustinus*nál a teológiai okoskodás igyekszik a lehető legjobban számot adni arról a nyelv(észeti) differenciálódásról. Ez nem holmi egyénieskedés. Annak az igazságnak, amelyet *Augustinus* ily módon megvilágít, kétségtelenül más alapjai is vannak, mint egy egyszerű nyelvtani tény. Elképzelhetők, hogy ez utóbbi nem létezik. Am ha viszont létezik, akkor abban jelet, nem pedig bizonyítékot kell látnunk. *Augustinus* elemzése mindazonáltal igen sokra fényt vet, noha vannak még továbbra is árnyékba borult pontok. Több ízben megjegyzi, hogy Istennel kapcsolatban háromféle „credere” létezik: „credere Deum – credere Deo – credere in Deum”, „hinni Istent – hinni Istennek – hinni Istenben”. Ez a három aktus láncszemként kapcsolódik egymásba, előrehaladó belső mozgást követve; az igaz hitet csakis a harmadik jellemzi – az viszont feltételezi az első kettőt. Csakis a harmadik teszi a keresztesényt keresztesenné. *Augustinus* Jézus egyik kijelentésével „illusztrálja” érvét. Jézus a környezetében lévő zsidóknak a következőt mondta: „Ez az istenes cselekedet, hogy higgyetek abban, akit ő küldött” (Jn 6,29). S e szavak pontos értelmét így adja vissza: „hogy higgyetek benne (in eum), nem pedig, hogy higgyetek neki (ei). S ha hisztek benne, akkor hisztek neki is. Az viszont, aki hisz neki, még nem szükségképpen hisz benne is; mert a démonok is hittek neki, és mégsem hittek benne”.¹⁸ Másutt így ír: „Hinni Istenben nyilvánvalóan több, mint hinni Istennek”.¹⁹

A latin keresztesény teológiája átveszi *Augustinus* harmas felosztását. Néha még bonyolultabbá is teszi. Így egy a XII. századból *Hugo de Saint-Victore* nevén ránk maradt írás, amely már egy negyedik kifejezést is hozzászól.²⁰

A XIII. században *Albertus Magnus* és *Aquinoi Szent*

Tamás módszeresen kiaknazzák az augustinusi gondolatot – némileg módosítják is. Karthauzi Dénes a XV. században elvégzi a retrospekció szintézisét. Az *igaz hit summája* című műve harmadik könyvében azt mondja: a hitetlenek elhíhetik, hogy Isten létezik (*Deum esse*), még Istennek is hihetnek (*credere Deo*), mindazonáltal nincs igazi hitük, mert nem hisznek Istenben (*in Deum*). Ennek a különbségnek a magyarázatát a következő szavakkal adja meg: „Figyelembe véve azt, hogy az akarat mozgatja az értelmet és a lélek többi képességét célja irányában, azt kell mondanunk; hogy a hit aktusa abban áll, hogy hiszünk Istenben”.²¹

Ireneus másféle módon – annak a nagylelkű nyíltságnak a szellemében, amely érzékeny a mindenüvé elhatoló, az evangéliumot kereső készülőds rezzéseire, ugyancsak – erős vonással húzta alá a hit egyedülálló és személyes jellegét, amely az embert Isten felé viszi. Az *állítólagos gnózi*s című műve negyedik könyvében olvashatjuk: „Az Újszövetségben az a hit, amely az embereket Isten felé viszi (*ea, quae est ad Deum, fides hominum*), megnövekedett, mert többletként megkapta az Isten Fiát, aki által az ember Isten részese lett”.²²

Hiedelem és hit

Vessük össze a magyar és a francia nyelv sajátosságát a „hinni” igével kapcsolatban. Abból a főnévi igenévből két főnévre deriválunk: a „hiedelemre” (*croyance*) és a „hit”-re (*foi*). Velük felette rokonítható a „bizalom” (*confiance*) is. Ugyanakkor a derivátumok és a rokonított kifejezés közötti megegyezés-keresés teljes fogalomzavarra ad okot.²³ A „hiedelem” egyformán használatos profán és vallási értelemben. S vallási értelemben is egyes meg többes számban egyaránt előfordul. Minden olyan véleményt, amely nem alapul belső okokra vagy közvetlen megfigyelésre, hiedelemnek minősíthetünk, akármilyen is bizonyosságának vagy valószínűségének a foka. Ilyen módon hiszem például, hogy messze innen létezik a Tokyo nevű város – bár sosem jártam ott. Am más valaki tanúbizonyosságát, amelyre a hiedelem épül, nem támogatja mindig kifogástalan jóállás, azért a hiedelem lehet bizonyos esetekben szilárd meggyőződés, nagyon gyakran viszont nem több, mint habozó vélekedés, amelybe számos alanyi tényező keveredik. Sőt, még akkor is, amikor nincs szükségem arra, hogy mások tanúságtételéhez folyamodjam, akkor is sok dologgal kapcsolatban, amelyeket nem sikerül bizonyossággal megismernem, a rendelkezésemre álló kevésbé biztos eszközök segítségével, gyakran gyakorlati szükségéből, egy sor olyan véleményt alakítok ki magamnak, amelyek szintén csupán hiedelmek. Olyankor azt mondjuk, amit például Rostand: „Ez az, amit én hiszek. Mert az ember nem tudja megállni, hogy ne higgyen valamit, még akkor is, ha azzal lenne talán leginkább igaza, hogy ítéletét függőben hagyja”.²⁴ Ebben az összefüggésben Rostand nyilvánvalóan nem mondhatta: „Ez az én hitem”. Am példájából nyilvánvaló, mennyire kikerülhetetlenül kétértelmű a kifejezés: „az, amit hiszek”.

Ha a hitet teljes értelmében vesszük, egy sereg jellegzetességét fedezzük fel, amelyek az egyszerű hiedelem sajátosságainak éppen ellentétjei. *Valamennyi megismerési mód közül a hit a legszilárdabb és a legbizonyosabb.* Lényegileg vallási aktus. A legnagyobb és igazabb vallási aktus: aki hitet mond, az „a szent világába való belépést”²⁵ mond. Az a tanúságtétel, amelyre a hit alapul, az Isten tanúságtétele. S ez – az emberi tanúságtételekkel szemben – nem marad a befogadó szellemhez viszonyítva teljesen kívülálló. Isten ugyanis nem áll az általa teremtett lényen kívül. Hangja egyszerre szól annak a személynek a külső és belső világában, akit Isten arra hív, hogy higgyen. Jóllehet a hit magával hozhat és ténylegesen magával is hoz egész sereg hiedelmet, mégis *a hitről csak egyes számban beszélhetünk.* A hit részekre nem osztható válasz Isten szavára. Istené, aki kinyilatkoztat és aki kinyilatkoztatván, önmagát is kinyilatkoztatja. Akármiféle hiedelemről van szó, azzal mindig egy embernek hiszünk. A hittel is hiszünk természetesen Istennek, de még mélyebben és teljesebben hiszünk az Istenben. Hitünk hívására válasz. Már nem ismerésként, hanem az *elismerés* aktusa.²⁶ „Istenünk, te magadnak alkottál minket – mi hiszünk benned”. Neked adjuk hitünket.

Ez utóbbi értelemben a keresztények „azok, akik hisznek”.²⁷ A hit teszi a keresztényt.²⁸ A görög „pisteuo”

ige és „pistis” főnév gyakori az Újszövetség összes írásában. A „pistis”, latinul „fides” csakis „hit”-nek fordítható, nem pedig „hiedelemnek”. Credo-egzegeták közül számosan észrevették azt a kettősséget, amely az előbbi gondolatmenetünk tárgyának bizonyult. Megfigyelték, hogy a „credere” ige, amikor az „in” előjáró követi, személyre vonatkozik; amikor viszont egyszerű tárgyeset követi, akkor tárgyra utal.²⁹ Am a valóság ennél bonyolultabb, az ellentét ennél mélyebb.

Az nyilvánvaló, hogy nem hihetünk valami dologban; nem adhatjuk hitünket egy tárgynak. De ezt nem tudjuk megtenni, vagy legalábbis nem való megtennünk – akármilyen – személyes lény irányába. A IX. században ezt Paschasius Radbertus már tökéletesen kifejezte:

„Szabatosan szólva senki sem mondhat ilyet: hiszek a felebarátomban vagy egy angyalban, vagy akármilyen más teremtményben. A Szentírásban mindenütt azt találjátok, hogy az ilyen hitvallás tulajdonjoga egyedül Istennek tartatik fenn ... Azt igenis mondjuk: hiszek ennek az embernek, miként azt is: hiszek Istennek; de nem hiszünk ebben az emberben, amint más valakiben sem. Mert maguk az emberek nem képezik sem az igazságot, sem a jóságot, sem a világosságot, sem az életet; az emberek csupán részesednek mindebben. Ezért amikor az Úr az evangéliumban azt akarja igazolni, hogy egylényegű az Atyával, azt mondja: „Hisztek az Istenben: higgyetek bennem is” (Jn 14,1). Mert ha nem lenne Isten, nem kellene hinnünk benne”.³⁰

Csupán az a Lény, aki egyszerre személyes és transzcendens (az érzékelhető világot egészen meghaladó), csupán az, aki maga az Abszolútum és a teljes személyes Lény, csupán Ő méltó arra, hogy hitünkkel adózzunk neki. Nem hiszünk tehát csak úgy általában „in aliquem”, „valakiben”, vagyis akárkiben, hanem „in solum Deum”, „egyedül Istenben”. Itt is beigazolódik az a nagy törvény, amely minden istenismeretünket és minden vele való kapcsolatunkat szabályozza: Isten mindenben az egyetlen; *Istent nem tudjuk befogni kategóriáinkba.*

Hinni a szó teljes értelmében, vagyis abszolút, feltétlen, végleges módon, úgy hogy lényünk egész mélyét visszavonhatatlanul belevetjük, ilyen hittel csakis abban a személyes Lényben lehet, aki az Isten. Ilyen hittel embernek nem adózhatónk szentségtörés nélkül, bálványimádás nélkül és önmagunk rabszolgaságba döntése nélkül. Annak a zsidónak, aki ezzel az ellenvetéssel jött: „Sose jutok el odáig, hogy Krisztusban hinni tudjak, még ha hiszek is Krisztusnak; mert senki másban nem hiszek, mint Istenben”, *Gilbertus Crispinus* így felelt: „Ha Jézus Krisztus csak ember lenne, akkor egészen bizonyosan bálványimádásra szólítana fel a próféta, amikor arra hív minket, hogy higgyünk benne”.³¹ A XI. század végének apologetája nem tett mást, mint hogy felújította valamennyi azt megelőző keresztény század tanítását. Már Augustinus is megragadta az iméntiek lényegét Credo-magyarázatában: „Gyakran kell hinnünk ennek vagy annak az embernek, jóllehet nem kell benne hinnünk.” Másutt még erőteljesebben és pontosabban fogalmazott: „Amikor Jézus Krisztus apostolairól beszélünk, elmondhatjuk, hogy hiszünk Pálnak, de nem azt, hogy hiszünk Pálnak; elmondhatjuk, hogy hiszünk Péternek, de nem azt, hogy hiszünk Péterben”.³²

Venantius Fortunatus is kijelentette: „Ott, ahol kitesszük az „in” előjárót, ott elismerjük az istenséget”.³³ Riezi Faustus egyenesen hangsúlyozza e szócska „kiváltságát”,³⁴ vagy Aquileiai Rufinus is: „E szócska hatása, hogy a Teremtőt megkülönböztetjük minden emberi dolgoktól”.³⁵

Summázva az elmondottakat: nem véletlen és, hanem a keresztény hit mély logikájából adódik, hogy már az első századoktól kezdve „a credere in” egyre inkább a keresztény hitaktus jelzésére szolgáló kifejezéssé vált.³⁶

A hívó egyház

A formulák szándékolt szembenállásában ki kell emelnünk egy lényeges pontot: azt, amelyik az Egyházra vonatkozik. A római katekizmus: *Catechismus ex decreto concilii Tridentini ad parochos, hosszúvú tradícióhoz híuen és világosan fejezi ki ezt a pontot:*

„Szükségképpen hinnünk kell, hogy van az egy, szent és katolikus Egyház. Ami ugyanis a Szentháromság három Személyét: Atyát, Fiút és Szentlelket illeti, úgy hisszük őket, hogy hitünket beléjük helyezzük. Most

viszont változtatunk a kifejezőmódon, és azt valljuk, hogy hiszünk az Anyaszentegyházat – nem pedig azt, hogy hiszünk az Anyaszentegyházban. Így még ezzel az eltérő beszédmóddal is Isten, minden dolgok Alkotóját, megkülönböztetjük teremtményeitől, mindazokat a kiváló jótéményeket pedig, amelyekkel az Egyházat elhalmozta, elfogadjuk, és az ő isteni jószágára származtatjuk vissza.³⁷

Az Egyház (*ecclesia*) két lehetséges etimológia szerint értelmezhető: vagy mint „*convocatio*”, vagy mint „*congregatio*”; vagyis az első esetben az, aki hívja az összes embert: egybegyűjtve őket üdvösségük céljára. A második esetben pedig mint maga a gyülekezete azoknak az embereknek, akik hívők lettek. A „*Lumen gentium*” konstitúció az Egyházat olyan „ház”-nak értelmezi, amely magába gyűjti és oltalmazza a hívő népet, mint magát a „házban” összegyűjt „nép”-et. Am az Egyház – bármily értelmet is használunk esetében – nem tárgya, nem lehet tárgya hitünknek ugyanúgy, ahogyan tárgya az Isten. „Nem hiszek benne, mert nem ő az Isten”.³⁸ Ez a fajta szabatoságra törekvés nem valami túlfinomult teológia, nem csupán a beavatottaknak szánt többé-kevésbé túlzó keresettség. Az egyházatyák elmagyarították ezt a hittanulók tömegének.³⁹ Rufinus belevette egy olyan kommentárba, amelyet azoknak írt, akik „kicsinyek Krisztusban és még kezdők”.⁴⁰ Ugyanis ha ezt a kifejezésbéli pontosságot elhanyagolnánk, akkor veszélyes útra tévedhetnénk:

„Amint az atyáknak az egész világon elterjedt tanítása megerősíti, egyedül a Szentháromságban kell hinni; hagyd tehát el ezt a „ban” előjáró szócskát az Egyház neve mellől ... Aki az Egyházban hisz, az emberben hisz ... El az ilyen káromló felfogással!”⁴¹

Riezi Faustus beszél így. Logikus összefüggésben azzal az elvvel, amelyet felállított. Egy évezreddel később egy híres teológus: Torquemada János bíboros, a nagy spanyol inkvizitor nagybátyja, hasonlóan nyilatkozik.⁴² A baseli zsinaton IV. Jenő pápa teológusaként vett részt, és méltatlankodva kellett megtapasztalnia, milyen túlzásokba vihet egy formula szerencsétlen használata:

„Mert vannak néhányan, akik elferdülve értelmezik. Mi magunk állapítottuk meg Baselben az egyetemes zsinat idején. Ennek a gyűlésnek a tagjai odáig vitték örjongsüket az Egyház tekintélye tárgyában, hogy ezekre a szavakra: „Et in unam sanctam Ecclesiam” tétet hajtottak, és a hitvallás e szakaszát a mély alázatosság jeleivel tisztelték meg, ugyanúgy, mint a keresztény nép szokta tenni ennél a másik szakasznál: »Et homo factus est.«⁴³

Persze, ezek szélsőséges esetek. Riezi Faustus erősködése, drámai hangvétele abban magyarázható, hogy a macedoniánusok akkor még fenyegető tévedését cáfolja. Mégpedig azzal, hogy a Szentlélek Isten voltát az Egyház emberi sajátosságával állítja szembe. Torquemada-val kapcsolatban pedig – aki IV. Jenő pápától a „*defensor fidei*” címet kapta – jól tudjuk, hogy századában ő volt a konciliarista elméletekkel szemben a pápaság nagy, de némiképpen túlzásoktól sem ment védelmezője.⁴⁴

Napjainkban is úgy tűnik, az elmúlt korokhoz hasonlóan, nyomós okokkal rendelkezünk arra nézve, hogy az egyháztörténelem ily irányú tapasztalatait föllevenítsük. Ha nem is mindig korhoz kötött kifejezőmódjakkal, de legalább magyarázataink magvát. Ugyanazok az okok, amelyek VI. Pál pápának sugalmazták a zsinat második ülészakát megnyitó és bezáró két beszédét,⁴⁵ és amelyek arra készítették, hogy első enciklikáját ezzel a két szóval kezdje: „*Ecclesiam suam*”. Ebben arra ösztönöz minden hívőt, hogy Istenben higgyen, s vallják meg: az Egyház Istenért van.⁴⁶

Ha elismerjük, hogy az Egyház nem érdemli meg, még pontosabban: nem tűntethető ki az „in” előjáró szócska kiváltságos pozíciójával, akkor helyreállítjuk Isten és Egyháza közötti illő viszonyt.

Azt mondjuk: „Hiszek Istenben”. De hol van meg ez a hit a maga teljességében? Ugyan ki az az „Én”, aki mindig alázatos, de teljes magabiztossággal mondhatja: „Hiszek Jézus Krisztusban”?

Ki az a lény, aki hite szárnyalásában visszaesés nélkül és fenntartás nélkül ragaszkodik Krisztushoz, miként az egymást szeretők?

Ki ő, ha nem pontosan az a hitves, akit Isten Igéje kiválasztott magának, akihez eljött, akivel egyesült, amikor halandó testben testté lett, és akit vérevel megváltott? Ez az „Én”, aki hisz Jézus Krisztusban, nem lehet más, csak

Jézus Krisztus Egyháza: *Ecclesia sua*. A mi Credonk nem elszigetelt hívő emberek Credo-ja. Aquinoi Szent Tamás is észreveszi és megjegyzi ezt: „A hit megvallása a szimbólumban ölt testet (*traditur*: adatik át, fejeztetik ki), mintegy annak az egész Egyháznak a nevében (*ex persona*), amelyet a hit fog egybe”.⁴⁷

„Te per orbem terrarum sancta confitetur Ecclesia”, „téged az egész földkerekségen megvall a szent Egyház”. Az Egyház az, aki hisz; ő vallja meg a Szentháromságot; ő reméli és várja Ura visszatérését,⁴⁸ ő tesz róla tanúságot lankadatlan hittel, amely gyümölcsözők az egész világban.⁴⁹ Ő az, aki egybegyűjt és eggyé forraszt Krisztus lelke, akit megvilágosít és vezet földi zarandokútjain át.⁵⁰ Ő az, aki – míg a színről-színre látás beteljesedését várja – feltékenyen őrzi a kapott letéteményt.⁵¹ A tanító és a tanuló Egyház közötti minden megkülönböztetést megelőzően adva van a hívő Egyház. „*Ipsa credit mater Ecclesia*”, „az Anyaszentegyház maga hisz”.

A keresztény ember hite tehát nem más és nem lehet más, mint az Egyház hitében való részesedés. A keresztény ember az Egyház közvetítésével és az *Egyházon belül* mondhatja el igazában: „Hiszek Istenben”. Az Egyház nem az Isten. Viszont mégis az Istené: „Isten háza”. Az a kincseskamra, az a gazdagon telt pince, ahová az apostolok létbe helyezték az igazságot, az élet italát, aki a Krisztus.⁵²

Ha a bűnös, akinek a hite „idomtalaná”, csonkává, sőt talán „halottá” vált, akkor is elmondhatja továbbra is a Credot, anélkül hogy hazudnék. Ez azért lehetséges, mert otthon marad ebben a házban, „in Ecclesia sancta et catholica conversans”, mert nincs mindörökké kizárva ebből az örökségből, mert a hitvallásában az Egyház hangját mintegy kölcsönveszi.⁵³

S maga az igaz ember is csak ugyanezzel a feltétellel mondhatja el a Credot – elbizakodottság nélkül. Minden hit az Egyház hitéhez kapcsolódik. Ahhoz a tiszta, ingathatatlan hithez, melyet elsőként Simon Péter vallott meg a Fülöp Cesarea-jába vivő úton: „Ó! boldog vallomás! nem a test vagy a vér diktálta, hanem a mennyei Atya nyilatkoztatta ki! Itt a Földön, ez a vallomás alapította meg az Egyházat”.⁵⁴

Augustinus a De civitate Dei-ben feszes igazságban fejezte ki az Egyház arcának kettősségét: „Mi tehát, akik keresztények vagyunk és akiket ily néven hívnak, nem Péterben hiszünk, hanem abban, kiből hitt Péter, és így Péter szavai által Krisztusra épülünk”.⁵⁵

A szó igazi értelmében hitem nem „az Egyházban való hit”. De azért nem az, mert valójában nem más, mint magának az Egyháznak a hite – az én méreteimre szabva. Egy első időszakban én, aki nem vagyok Krisztus első apostolainak egyike, az Egyház tanítóhivatalától, az apostolok örökösétől, elfogadom a hitéről tett tanúságtételt. Az Egyház tekintélyi alapon átadja nekem mindazokat az igazságokat, amelyeket Mesterétől kapott, kibontottságuk korhoz kötött szintjén. Az Egyháztól megtanulom, hogy egyetlen Isten létezik három Személyben, meg a kinyilatkoztatás többi tételét. Ebben az első mozzanatban (amelynek elsőbbsége nem szükségképpen időrendi elsőbbség, de amely földi zarandokutam során mindig főnnáll) az Egyház számomra még csak az igazság tanítója; úgy viszonyulok hozzá, mint egy tanítvány vagy mint egy alattvaló – alá vagyok vetve az Egyház tanítóhivatalának. „Öleld magadhoz és őrizz meg a hitet, melyet az Egyház adott neked!”⁵⁶

Jön azután egy második mozzanat, amely – anélkül, hogy az elsőt kiküszöbölne – elmélyíti az Egyházzal való kapcsolatokat. Az Egyház belém önti életét, amely Krisztus élete. Bekerülök ebbe a csodálatos szervezetbe, amelyet Szent Pál Krisztus testének nevez. Én is egy tagja leszek. A Test egésze a teljes Egyház, egyesülve a Fővel, mint a tagok a Fejjel, mint a szerető Hitves Férfjével. Ezentúl már én is összenövök Krisztussal, nem csupán az Egyház közvetítésével, hanem magában az Egyházban. Az élet, melyet nekem ad, elsősorban a hite. Az Egyház, tehát számóra többé már nem csupán az Igazság tanítója. Több annál! Szülönk. Augustinussal szölvá: „Ő szül meg téged és vezet a hit viláosságára.”⁵⁷

„Hiszem az Anyaszentegyházat”

Mindez nincs benn kifejezetten ebben a néhány szóban: „Credo sanctam Ecclesiam”. Viszont minden megvan már

– „quasi in nuce” – dióhéjban, a keresztségi hitvallás ősrégi formájában, az Egyiptomban, illetve a Szíriában használatosban.

A hitjelöltet a püspök háromszor megkérdezte. Az első két kérdés után: „Credis in Deum?” ... „in Iesum Christum?” végül ezt a kérdést tette fel: „Credis in Spiritum Sanctum in sancta Ecclesia?”

Nos, ez a három utolsó szó, „a szent Egyházban” – úgy látszik –, nem csupán a Szentlélekben való hitre vonatkozott,⁵⁸ hanem ugyanúgy az Atyaistenben és a Fiában: Jézus Krisztusban való hitre is. Nem alkotott kiegészítő hitszakaszt, hanem az egész párbeszédnek a záradékát és mintegy foglatát képezte. A hármas „credis”-szel kell kapcsolatba hozni. Nyomatékot adott a püspök hármas kérdésének, és ezáltal a három rész oszthatatlan egészet képezte. Megjegyzendő: ha az Anyaszentegyház megemlézése a végén csak a Szentlélekre vonatkozott volna, akkor inkább valami ilyen formát választottak volna: „Hiszel-e a Szentlélekben, aki az Egyházban van?”⁵⁹

Tertullianus keresztségről írt értekezése éppen ennek a rendelkezésnek a visszhangja:

„Ha Istennek minden szava három tanúra támaszkodik, mennyivel inkább az adománya! A keresztségi áldás erejében hitünk tanújaként bírjuk ugyanazokat, akik üdvösségünkért is jótállnak. És az isteni neveknek ez a háromsága elég arra is, hogy reményünket megalapozza. Mivel pedig a hit melletti tanúságtételnek ugyanúgy, mint az üdvösségért való jótállásnak keze a Három Személy, az Egyház említése szükségszerűleg hozzájárul. Mert ahol ott van a Három: Atya, Fiú és Szentlélek, ott van az Egyház is: a Három teste.”⁶⁰

Ireneus ugyanúgy fejezi ki: „Krisztus kommuniója, vagyis a Szentlélek” az Egyházban van.⁶¹ Hippolytus *Apostoli hagyománya* – amely nem ismeri a hármas keresztségi kérdés Egyházra vonatkozó záradékát – nem mulasztja el, hogy közölje ezt a záradékot egy hasonló szövegösszefüggésben, amely még jobban megvilágítja az értelmét. Ez előírja, hogy „minden áldásban mondják a következőt: Dicsőség neked Atya, és a Fiúnak, a Szentlélekkel együtt, az Anyaszentegyházban.”⁶²

Megállapítható, ezekből a szövegekből mindig ugyanaz a gondolat domborodik ki: „Az üdvösség egész folyamata az Egyház ölen zajlik le.”⁶³

Hosszú ideig a hitvallási formulák úgy jelölték meg az Egyházat, mint azt a helyet, ahol hiszünk, ahol Istent imádjuk, ahol meggyógyítjuk. Az Egyház az a ház, ahol az élő Istent megtaláljuk. Az Egyház az a méh, ahol archaikus metaforánk igaz közlése alapján, örök életünket kapjuk.

S mint tudjuk, így ebben a formában kaptuk meg 325-ben, a niceai zsinaton azt a hitvallást, amely az arianus eretnekséggel szemben fogalmazódott meg. Ezért fejt ki oly részletesen az Jézus Krisztus isteni tulajdonságait, a híres „egylényegűséget” – amit a felvilágosodott gondolkodástól fertőzött hívő Madách sem értett meg –. É hitvallás vége szinte megtörik a következő, befejező szavakon: „és a Szentlélekben.”⁶⁴ S amikor már ezek a formulák tartalmzták az Egyházra vonatkozó záradékot, további fejlődésük két külön úton ment végbe. Azok a szakaszok, amelyek a hitvallás harmadik tagjához: a Szentlélekhez még „hozzájöttek”, vagy megelőzték e záradékot, vagy követték.

Az első eset előfordul például az apostoli hitvallás több olyan kifejtésében, amelyek Augustinus beszédei között olvashatók, és amelyek afrikai tanítványától: *Szent Quodvultdeus-tól* valók. Az Egyházról szóló fejtegetés egészen a végére kerül, az örök életre vonatkozó fejezet után. A szerző érvel is e sorrend mellett: „Az Anyaszentegyházal fejeződik be e szentségi eskü – sacramentum –⁶⁵ záradéka. Mert ha valaki az Egyházon kívül leledzik, kívül marad Isten gyermekeinek során is...”⁶⁶

A második esetben aztán némi zavar támadt. Mert itt az Egyház említésére még más szakaszok is következnek. Az Egyház említése tehát már nem a hitvallás záradékának szerepét tölti be. Afelé tart, hogy egy szakasz legyen a többi között. Egyes helyeken a dativusos – határozóeseti – forma: „in sancta Ecclesia”, amelynek a jelentése már nem volt szembeszökő, éppen ezért változott tárgyasetes formára: „in sanctam Ecclesiam”. Innen valószínűsíthető a 381-es niceai-konstantinápolyi forma: „és a Szentlélekben ... egy, szent, katolikus és apostoli Egyházban...”⁶⁷ A

mondattani vonzás természetesen jelenségével aztán a következő szakaszokat is: a bűnök megbocsátását, a test feltámadását ... olykor ugyanaz az „in” előjáró és a rákövetkező tárgyeset vezette be. Ebből adódik több ókori szövegmagyarázó tanácsstalansága.⁶⁸ Már Ambrosiusnál is megtaláljuk. Megállapítván, hogy a hitvallás – amelynek kifejtésébe belefogott, – ugyanazon szavakkal fejezi ki az Istenben való hitet, meg az egyéb tárgyra vonatkozó hívést, a püspök elejét akarta venni annak, hogy a hívő egyszerűen összetévesse az egyiket a másikkal, és úgy vágja ki magát, ahogy tudja:

„Jól ügyelj arra az egyedülálló módra, ahogyan minden dolgok Szerzőjében hiszünk, nehogy a végén azt mondd: hiszen a szövegben az is áll: „az Egyházban”, ugyancsak az is áll: „a bűnök bocsánatában”, és még az is: „a feltámadásban”. Mi van hát? ... Mi ennek a magyarázata? Az, hogy aki hisz a Szerzőben, az hisz a Szerző művében is.”⁶⁹

Ugyanez a fajta tanácsstalanság jóval később is megtalálható. Egészen Albertus Magnusig, Aquinoi Szent Tamásig, Gulielmus Durandusig. Ők egyébként mégsem hagyják eltéríteni magukat a hagyományos magyarázattól. A Doctor Angelicus ebben a kérdésben kétszer is kifejti véleményét. Először a *Sententiae* 3. könyvének kommentárjában, azután pedig a *Summa Theologiae*-ben. Az utóbbiban így ír:

„Ha azt mondjuk: »az Anyaszentegyházban«, ezeket a szavakat olyan értelemben kell vennünk, hogy hitünk arra a Szentlélekre vonatkozik, aki megszenteli az Egyházat: vagyis hogy ezek a szavak azt jelentik: „Hiszel a Szentlélekben, aki megszenteli az Egyházat”. Jobb azonban, ha az általánosabb szokásnak megfelelően nem tesszük ki itt az „in” előjárót, és egyszerűen csak azt mondjuk: „a katolikus Anyaszentegyházat.”⁷⁰

Ebből két dolgot is láthatunk: először, hogy Szent Tamásnak milyen finom megkülönböztetéshez kellett folyamodnia, mint már előtte Szent Ambrusnak is, hogy megmentsen egy félrecsúszottnak ítélt formulát, amely fenyegetni látszott az egyetlen Istenbe vetett hit transzcendenciáját. Másodsorban, hogy ez a formula ténylegesen mennyire melléfogott, vagyis az általános és indokolt szóhasználaton kívülre került. A kommentárban még ezt mondja a Doctor Communis:

„Nem kell hozzátenni az „in” előjárót, vagyis így mondani: „és az egy, szent, katolikus és apostoli Anyaszentegyházban”; hanem így kell mondani: „és az ... Anyaszentegyházat.”⁷¹

Mende-i Gulielmus Durandus jobban, bár még mindig tökéletlenül, találja meg a formula szövegét és első jelentését. Magyarázata szerint ott, ahol manapság néha azt mondjuk: „az Anyaszentegyházban”, a következőt kell érteni: „Ama hittel, amellyel a szent és egyetemes Egyházban lakván rendelkezem, tartom a szentek közösségét, a bűnök bocsánatát” ...⁷² *Froidmont-i Helinandus* egyik beszéde – amely Gulielmus Durandus *Rationale*-jánál egy századdal régebbi – a két hagyományos formula mindegyikét magyarázza. Jól megértvén, hogy nem lehet közöttük választani, mivel mindkettő valóságos értelemmel rendelkezik:

„Íme, hogyan kell érteni: hiszed-e, hogy létezik egy egyetlen Anyaszentegyház, amely az egész világon el van terjedve, amely a hit által és a szereteten reménykedik, amely Istennel bensőleg egyesül örök és szétválaszthatatlan egységben? ... Hiszed-e, hogy senki sem üdvözülhet, ha nem marad meg hűségesen az Egyház testének egységében?”⁷³

Helinandus példájára megtarthatjuk egyszerre mindkét értelmét. Hiszen egyik a másik formulából kibontható. Az Anyaszentegyház a Szentlélek első helyen kifejezett műve, lévén az a mű, amelyik meghatározza és magába foglalja az összes többi. Altala és benne találja meg mindenki a „sanctorum unio”-t, a szentek egyességét, valamint a bűnök bocsánatát is, a test feltámadására és az örök életre való iránysalagsággal. „A Szentlélek az Egyház megszentelője.”⁷⁴ Mint *J. A. Jungmann* mondja:⁷⁵ a Szentlélek szentsége „szikraként pattan át az Egyházra: ‘Credo in Spiritum Sanctum, sanctam Ecclesiam’. A két szó: ‘sanctum – sanctam’, kétségkívül szándékoltan követi közvetlenül egymást, hogy megjelölje az Anyaszentegyház szentségének forrását.”

Vegyük újból szemügyre az ősi záradékot: „in sancta Ecclesia”. Ha valóban az Egyházon belül születik és

fejlődik a keresztény ember hite, ha ez a hit valóságosan magában az Egyház hitében való részese, ki ne látna a következményeket?

Az Egyház hite élő hit, mely reményben és szeretetben teljesedik ki. Az a hit, amellyel a Hitves szüntelenül adózik Jegyesének. Ez a „fides” teljes hűség. Így a keresztény ember egész lelki élete, amelynek a hit a gyökere, az Egyház életében való részese. Első csirájától végső kiteljesedéséig az. A keresztény lélek „anima ecclesiastica”, „az Egyházba gyökerezett lélek”.

Ennek elfogadásával jobban érthető Augustinus tanítása a Credo jelentőségéről:

„A hitvallás helyes sorrendje azt kívánja, hogy a Szentháromságra következzen az Egyház, mintegy a lakóra a háza, Istenre az ő temploma, az alapítóra a városa; az Egyház, melyet a maga teljességében kell vennünk: nemcsak azt a részét, amelyik a Földön járja zárandokúját, dicsérvén az Úr Nevét »napkelettől napnyugatig« (Zsolt 112,3), és ősi szolgálata elmúltával új éneket énekel (Jel 5,9), hanem a mennyei részét is, amelyet mindig Istenhez ragaszkodott teremtese napjától fogva, és sosem tapasztalta meg a bukás szerencsétlenségét.”

Tiszteletké, szeressétek, misertessétek is meg édesanyátokat, a szent Egyházat, mint a mennyei Jeruzsálemet, Isten Szent Városát: ő az, aki gyümölcsöt hoz és növekszik abban a hitben, amelyet hallottatok, az egész világmindegyen keresztül; az Élő Isten Egyháza ő, az igazság oszlopa és ereje.”⁷⁸

Így immár jobban megértjük a keresztény élet szépségét, ez az élet annál teljesebb egyetemességre törekszik, minél mélyebben bensőségessé válik. Egész programja belefér abba a felkiáltásba, amelyet az *Apostoli Hagyomány* – az efezusbéliekhez írt levél visszhangjaként – négyszeresen ismételt:

„Dicsőség Istennek az Egyházban és Krisztus Jézusban! Ámen!⁷⁹ Dicsőség az Atyának, és a Fiúnak, és a Szentléleknek, az Anyaszentegyházban!”

JEGYZETEK

1. J. A. Jungmann: A szentmise. Eisenstadt, 1977, 180.
2. Mt 28,19; vö. 2 Kor 13,13; Apostoli atyák. szerk. Vanyó L., Budapest, 1980, 96; J. Lebreton: Histoire du dogme de la Trinité. II. Beauchesne, 1928⁴, 142–144.
3. Ezt nevezzük némileg leszűkítő kifejezéssel „üdvösségtörténetnek”.
4. Cesareai Firmilianus és Ciprianus, 75. levél, 11.f. – A Hartelkiadás II., 818.
5. F. J. Badcock: The History of the Creeds. London, 1938³, 24., 33., 63–64., 69., 72., 91., 97–102., 158–160., 185.; Denzinger-Schönmetzer: Enchiridion Symbolorum, Fribourgi-Brigoviae, 1921 a keresztiségi hitvallás fennmaradt formái közül sokan – főleg a latin formák – az „in” előjárót csak a három isteni Személy neve előtt használják. Így DS 10–13., 15–16., 19., 21., 23., 26., 27–29.; A zsinati és pápai hitvallások közül számosan a Szentháromság személyeivel kapcsolatban nem használják a „credo” vagy a „credimus” után az „in” előjárót. Így DS 490–493., 525–541., 568–575., 680–685., 790–797., 851–855.
6. Commentarius in symbolum apostolorum. PL 21., 340 C, 375 A; CCL 20., 135., 137., 141., 169.
7. A latin Vulgata fordítás határozóesetet használ ebben a formulában: „credere in nomine Filii Dei”.
8. PL 10., 37 BC
9. Hyppolitus Romanus: Traditio apostolica. Sources chrétiennes 11/1946/, 50–51.
10. Alexander Halensis: Summa Theologiae. Quaracchi, IV., 1135.
11. Erasmus: Explicatio in symbolum apostolorum et decalogum. Lyon, J. Maire, 1541, 25–26. és 151.
12. PL 39., 2195 – Sermo 244.
13. CCL 20., 169–170. – Rufinus: Expositio symboli, No. 34.
14. J. N. D. Kelly: Early Christian Creeds. London, 1950., 152–153.; Vanyó László: A hitvallás egysége és a teológiák sokfélesége az első századokban. Teológia X (1976) 2.: 78.
15. Chr. Mohrmann cikke Mélanges Joseph de Ghellink-ben jelent meg. I., 279.
16. Rufinus: i.m. 36.
17. Chr. Mohrmann: i.m. 279.
18. CCL 36., 287.; CSEL 21 (1891), 103.
19. CCL 39., 1073.; In psalmum 77.
20. PL 175., 348. – Quaestiones et decisiones in epistolam ad Romanos.
21. Opera omnia XVII., 341–342.
22. PG 7., 1061–1062. – Adversus haereses IV., 28.
23. Croyance, confiance et foi en philosophie a „Conscience et Logos” kötetben. L’Épi, 1961, 177. – Hoppál Mihály: Hiedelemrendszer, világkép és mitológia. in: Voigt-Szépe-Szerdahelyi: Jel és közösség. Budapest, 1975: 211–235.
24. Ce que je crois. Grasset, 1954, 13.
25. H. Rahner: Symbole der Kirche. Salzburg, 1964, 38.
26. P. Teilhard de Chardin: Esquisse d’une dialectique de l’esprit Oeuvres VII., Paris, 1967, 155.
27. ApCsel 2,44; 4,32; 5,14;
28. v. ö.: J. Duplacy: Sacra Pagina 2 (1959), 431.
29. „credere in aliquem” kifejezés a Dictionnaire étymologique de la langue latine, 1932, 219.
30. PL 120., 1402–1403. – De fide, spe et caritate I. 1., 6. c. No. 1.
31. Disputatio Iudaei et Christiani. B. Blumenkranz kiadása, 33. és 42.
32. CCL 39. In psalmum 77.
33. MGH AA IV., 257.
34. Rufinus: Expositio symboli. 36. No.
35. De spiritu Sancto I. 1., 1. c. – CSEL 21 (1891), 103.; PL 21., 373 B
36. Explication des mystères de la foi, 1708³, 9.
37. H. de Lubac: Méditations sur l’Église. Paris, 1953., 241–271.; Szabó Ferenc: Henri de Lubac az Egyházról. Róma, 1972., 111. skk. J. Ratzinger: A keresztény hit. Bécs, 1983., 206.
38. PL 142., 561 C – Würzburgi Bruno: In symbolum apostolorum.
39. Catéchèse du IXe siècle: Revue Bénédictine 24 (1907), 198. – Pseudo-Augustinus: Sermo de mysterio baptismatis. PL 40., 1210.
40. CCL 20 (1961), 133.
41. CSEL 21 (1881), 104–105. – A katolikus miseszöveg Credója is helytelen fordítása miatt veszélyes értelmzésnek nyújt lehetőséget. „Hiszek egy, szent, katolikus és apostoli Anyaszentegyházban”!
42. Summa de Ecclesia, 1448, I. t., 20. f.
43. In quo ostenditur quod Ecclesia sancta sit. Venetiae, 1561, 12–13. f.
44. A baseli zsinat tagjait békákhoz hasonlítja, amelyek testükkel az iszapba merülnek és csak fejük búbját dugják ki, hogy brekegésükkel töltsék be a levegőt.
45. Christus 11 (1964), 97–102.
46. Petrus Chrysologus Sermo 57. – PL 52., 360C
47. ST II–IIae, q. 1., a. 9. ad 3.
48. Ambrosius In Lucam 1. t. 38. f. – Sources chrétiennes 45 (1957), 242. Gregorius Magnus: Moralia in Iob 4. 1., 46. No. – PL 75., 660 B.
49. Ireneus: Adversus haereses, 3. t., 12. f. – Sources chrétiennes 34 (1952), 228 és 398. – Augustinus: Sermo 214. – PL 38., 1071.
50. Isaac de L’Étoile: Epistola de anima. – PL 194., 1889A
51. PG 7., 551A
52. Augustinus: De duabus animabus 15. f., 24. No. – in: Bibliothéque Augustinienne 17, 114.
53. ST II–IIae, q. 1., a. 9. ad 3.; – Guilelmus Durandus: Rationale. 4.1., 25.f., 16. No. – lyoni kiadás, 1672, 135.
54. Aquinoi Szent Tamás: Catena super Matthaevi evangelium. Ajánló levél IV. Orbán pápához.
55. De civitate Dei I–XXII. ed. Teubneriana, Lipsiae, 1886, XVIII. 1., 54c.
56. Saint Cyrille de Jerusalem: Catéchèses. Namur, 1962, 118.
57. Augustinus: Sermo 216. – PL 38., 1080.
58. DS 2., 3., 4., 21., 22., 60., 62.
59. P. Nautin: Je crois à l’Esprit-Saint ... Cerf, 1947.
60. Tertullianus művei. A keresztiségről. Ford. Vanyó László. in: Ókeresztény írók XII., Budapest, 1986., 174.
61. Adversus haereses. 3.1., 24.c., 1. No. – PG 7., 996B.
62. Az ókeresztény kor egyházfegyelmé. Ford. Erdő Péter. in: Ókeresztény írók V., Budapest, 1983,96.
63. J. Ratzinger: A keresztény hit. Bécs, 1983., 207.
64. DS 125. – E. Schwartz: Das Niceum und das Constantinopolitanum auf der Synode von Chalkedon. ZNW 25 (1926), 38–88.
65. De symbolo ad catechumenos. Sermo 4. – PL 40., 668.
66. PL 40., 652.
67. K. Lehmann – W. Pannenberg: Galubensbekenntnis und Kirchengemeinschaft. Das Modell des Konzils von Konstantinopel (381). Freiburg – Göttingen, 1982., 13–48.
68. Rufinus-szal nem ez a helyzet. Ő ügyesen ki tudta magyarázni mind a két formulát. CCL 20., 171–172.
69. Explanatio symboli 6. No. – CSEL 73 (1955), 8–9.
70. II–IIae, q.1., a.9. ad 5.
71. III. Sent., d. 25., q. 1., a. 2., ad 5. – Torquemada átveszi Szent Tamás mindkét magyarázatát: Summa de Ecclesia (1448), 1.1., 20. f. – a velencei kiadás (1561) 23. folio recto és verso.
72. G. Durandus: Rationale, 4.1., 25.f., 24–31. No.
73. PL 212., 707 CD.
74. Az Egyház szentségének kettős arculatáról G. Martelet: Sainteté de l’Église et vie religieuse. Toulouse, 1964., 1–2.
75. J. A. Jungmann: La liturgie des premiers siècles. Cerf, 1962., 146.
76. Ez a kifejezés Órigenésztől származik. H. de Lubac: Histoire et Esprit, Aubier, 1950., 61–64.
77. Augustinus: Enchiridion. J. Rivière kiadása, 202.
78. Augustinus: Sermo 214. – Tractatus sancti Augustini episcopi de symbolo. P. Verbraken kiadása a Revue Bénédictine 72 (1962), 20–21.
79. Ef 2, 21; – Augustinus Sermo 216., De tempore: „In Ecclesia, in fide, benedicamus Dominum”.

KITEKINTÉS AZ ÖKUMENÉ VILÁGÁBA

EGYHÁZAK VILÁGTANÁCSA

Az ökumenikus világ-szervezet, nyolc elnöke aláírásával, ezidén is kibocsátotta *Pünkösdi Üzenetét* a világ egyházaihoz. Ennek középpontjában az első Pünkösdi egységet teremtő, minden nyelvi, faji és vallási ellentétet legyőző közösségének csodálatos híre áll. Mai világunk tragikus ellentétei és az egyházak szét szakítottsága közepette a Szentlélek Isten újjáteremtő hatalma ad egyedül igazi reménységet hitben az igazi egységre. Legyenek az egyházak ennek az egységnek és reménységnek az eszközei mindenütt a világban!

Ennek az egységnek a szolgálatában három idei ökumenikus eseményre hívja föl az Üzenet a világ keresztyénységének figyelmét: a keresztyén egység ügyében tartandó nagy világkonferenciára a nyár végén Spanyolországban, az ökumenikus ifjúsági világtalálkozóra, ugyancsak ezen a nyáron Braziliában, végül az ökumenikus mozgalom idén is folytatódó, tízéves programjára a nők egyenjogúsága érdekében az egyházban és a társadalomban.

LUTHERÁNUS VILÁGSZÖVETSÉG

Új, angol és németnyelvű és kéthavonként megjelenő tájékoztató kiadványt bocsátott útjára a Világszövetség ezen a címen: *LWF Today – LWI heute*. Az első szám érdekes adatokat közöl a *genfi világgözpont munkatársairól*.

EGYHÁZI VILÁGHÍRADÓ

– 1993 március –

A tavasz kezdetén három esemény állt Európa egyházai és a genfi ökumenikus szervezetek híreinek élén. **Először** is, Európa 250 milliós ökumenikus egyházszervezetében új elnökség és szűkebb vezetőség vette át a munkát, kijelölve egyúttal a legfontosabb programprioritásokat is a következő időszakra. A **másik, érdekes híradás** arról szól, hogy Billy Graham legújabb evangélizációja a modern tömegkommunikációs technika révén tízmillió ember részvételével ment végbe, ötvenhat országban. **Végül**, a reformáció egyházaiban megemlékeztek a Leuenbergi Konkordia aláírásának húszéves évfordulójáról. Ez az egyezmény a reformáció négyszáz éve szétvált két főágának a szorosabb egységét, „**egyházközösségét**” tűzte célul maga elé.

A világ-ökumené más hírei után – amint előző számunkban ígértük – közöljük híradásaink forrásainak **részletes rövidfűszegjüket**.

(A híranyag lezárása: 1993 március 31.)

Ezek a világ 24 országából valók, 72 nő és 24 férfi. Közülük a Világszövetség egyes munkaágait, osztályait és titkárságait 20 férfi és 15 nő irányítja jelenleg; mégpedig 15 az európai egyházakból, 8 Afrikából, 3 Ázsiából és Ausztráliából, 7 Észak-Amerikából és 2 Latin-Amerikából. A LVSZ *költségvetése* 1992-ben 90 millió dollárt tett ki. A kiadások oroszánrészét a 114 tagegyház közül Németország (41 százalék), Skandinávia (32 százalék) és az Egyesült Államok evangélikus tagegyházai (21,7 százalék) viselik.

lwf-today

A Világszövetség főtitkára, dr. Gunar Stålhett, levélben jelentette be Genfben, hogy 1994 novemberével megváltik 1985 óta viselt főtitkári tisztségétől. Bár 1990-ben történt újraválasztása csak 1997-ben járna le, de több okból is kérte jövő évvégi mentesítését szolgálata alól. Nor-

vegiában élő családjától való, sokéves elszakíttottsága mellett hivatkozott arra, hogy sokéves ökumenikus tapasztalatait szeretné még hazai egyháza javára is kamatoztatni (jelenleg 58 éves). Másfelől utódjának 1994-ben való megválasztása elegendő időt adna annak az 1997-es világgyűlés és 50 éves LVSZ-jubileum megfelelő előkészítésére is. Úgy látja, hogy a feladat, amelyet el kellett végeznie a világszervezetben, az új alkotmány és szervezeti felépítés vonatkozásában, lényegében befejeződött: a Lutheránus Világszövetség az elmúlt évtized során egyházak közös szervezeteiből világméretű evangélikus egyházközösséggé vált.

lwi de - epd

A Lutheránus Világszövetség *Ökumenikus Intézetének* vezetősége ülést tartott Strasbourgban. Ezen bejelentették, hogy az Intézet igazgatója, *Harding*

Meyer, és Fleinert-Jansen dán kutató-professzor megbízatásuk lejártával megválnak eddigi munkakörüktől. Helyükre két új professzor megválasztására kerül sor Németországból és Skandináviából. Az ülés során megvitatták az ökumenikus világhelyzetet, főleg a római katolikus és az ortodox egyházzal való kapcsolatokat.

lwi de

VATIKÁN

A vatikáni *Keresztyén Egység Tanácsa* 115 oldalas dokumentumban foglalt állást német római katolikus és evangélikus teológusoknak egy 1986-ban kiadott, közös teológiai iratával kapcsolatban (*Lehrverurteilungen – kirchentrennung?* Herder – Vandenhoeck, 1986. 200 lap). A vatikáni választ irat megállapítja: a lutheri megállapítást „nem tekinthető többé egyházmegosztó tanításnak” és „oldódottak” a keresztség és a bűnbánat körüli régi viták is; a nagyobb különbségek jelenleg a szentségekről és az egyházi hivatalról szóló tanításban jelentkeznek.

A német katolikus püspöki konferencia szerint az új vatikáni dokumentum fontos továbblépést jelent a két egyház dialógusában. *Ulrich Wilkens* evangélikus püspök pedig a vatikáni nyilatkozatot „nagyon jelentős közeledésnek” nevezte a köztük folyó teológiai párbeszédben.

lwi d - epd

EURÓPAI EGYHÁZAK

Március közepén tartotta

meg nagy érdeklődéssel várt első ülését Az Európai Egyházak Konferenciája nemrég megválasztott, új Központi Bizottsága Iserlohnban (Németország). A legnagyobb, 250 milliós, regionális ökumenikus szervezet ülésének három fő témája volt: az új vezetőség megválasztása, a jugoszláviai válság és a legfontosabb feladatok kijelölése a következő évekre.

Ismeretes, hogy II. Alexy moszkvai pátriárka még a prágai nagygyűlésen lemondott az EEK elnöki tisztességéről. Mint várható volt, a vezető testület nagy többséggel John Arnold anglikán dómprépostot, az eddigi alelnököt választotta meg a legmagasabb tisztségre. Új alelnökök lettek: Jeremias Caligiorgis görög ortodox metropolita és Brigitta Thyssen dán evangélikus lelkész. Az EEK főtitkára továbbra is a nemlelkész református Jean Fischer. Ezenkívül még öt új elnökségi tagot is választottak a vezetőségbe. Első alkalommal került anglikán elnök az élre, ami új szintet jelent az európai ökumenikus szervezetben.

A jugoszláv krízis kérdésében az EEK megerősítette eddigi „semleges”, sokak által támadott álláspontját: elítélte ugyan az erőszakos, véres eseményeket mindkét oldalon, de védelmébe vette a szerb oldalt is, elutasítva egy „katonai megoldás” bármilyen formáját. A térség minden egyházát a kiengeztetés és békítés szolgálatára hívta fel a balkáni háború megállítása érdekében.

Foglalkozott a Tanács a jövő fontos egyházi feladataival is Európában. Ezek: az egyházak közös misszió-evangélizációs erőfeszítései kontinensünkön; erőteljes diakóniai munka az üldözöttek, a menekültek, az idegenek érdekében és a nők egyenjogúságáért; az „igazságosság – béke – a teremtett világ megőrzése” ökumenikus program továbbvitele; a II. Európai Ökumenikus Egyházi Találkozó megszervezése 1996-ra a „kiengeztetés” főtémá-

al; nagygyűlés 1999-ben az EEK 40 éves jubileuma alkalmából; végül tervezet kidolgozása arra, hogy Európa egyházai együtt ünnepeljék meg a belépést a harmadik évezredbe.

A Központi Bizottság ezenkívül revideálta az Alkotmányt, amely ezután lehetővé teszi a tagegyházak felvétele mellett „társult ökumenikus szervezetek” csatlakozását is. A Horvát Református Egyházat 116. tagegyházként fölvetették az európai ökumenikus egyházszervezet tagjai közé. –

cec news – epd

Csendben ünnepelték meg Európa reformációi egyházai a XX. század egyháztörténetének egyik jelentős évfordulóját. Négy évi tárgyalás után húsz évvel ezelőtt, 1973. március 16-án írták alá „Európa reformációi egyházainak megegyezését” a svájci Leuenbergben. Ezért a megegyezés az egyházi szóhasználatban a *Leuenbergi Konkordia* nevet kapta. Az elmúlt húsz évben eddig már 82 európai és 3 latin-amerikai, reformációi gyökerű egyház csatlakozott a megegyezéshez. A nyolcvanas évek közepe óta pedig mind a Lutheránus, mind a Református Világszövetség együtt fáradozik a Konkordia világméretű kiterjesztéséért (ebben a teológiai feladatban végezhettem magam is szolgálatot 1985 és 1990 között mint a LVSZ–RVSZ teológiai közös bizottságának evangélikus vezetője. NGY). Az Európán kívüli tárgyalások az „egyházközösség” ügyében legmesszebbre az Amerikai Egyesült Államokban jutottak és befejezés előtt állnak. Afrika, Ázsia és Ausztrália reformációi egyházai közt azonban még sok az akadálya a szorosabb egységnek.

Mi a Leuenbergi Konkordia lényege? „Ezekkel a megállapításokkal kinyilvánítjuk (a két reformációi egyház között) az egyházközösséget. S e közösséggel megszűntek a választfalak (Trennungen) közöttünk”. Így szól a Konkordia talán

legfontosabb mondata. A csatlakozott reformációi egyházak teljes szószék- és úrvacsora-közösséget vállalnak egymással. Kölcsönösen visszavonják a 16. század egymást kárhóztató teológiai ítéleteit. A reformáció közös evangéliumi alapján állva arra törekcsenek, hogy a még meglévő tanításbeli és szervezeti különbségekben is egyre közelebb kerüljenek egymáshoz.

Ez a folyamat nyilván nem éveket, hanem hosszabb történelmi fejlődést jelent. A lényeg az alapvető evangéliumi egység megvallása és megőrzése. A szorosabb egységre pedig a legjobb út a szüntelen, sokoldalú teológiai párbeszéd regionális szinten, a közös egyházi szolgálatok erősítése és a minél teljesebb közösségre törekvés, mindegyik reformációi egyháznak a maga történelmi, sajátos kontextusában.

Ezek a felismerések és törekvések álltak a közép-pontban Európa reformációi egyházainak első, nagy visszhangot keltő, széleskörű tanácskozásán *Budapest*en egy évvel ezelőtt. *Hazánkban* az evangélikus és a református egyház egyébként már a múlt század elején kinyilvánította a szószék- és úrvacsoraközösséget a Nagygeresdi Egyezésben. Azóta még meglévő teológiai, szervezeti és más különbségeink kölcsönös tiszteletbentartásával munkálkodunk teológiai egységünk és egyházi együttműködésünk erősítésén.

lm 93/3 – epd

NÉMETORSZÁG

Az „*eddigi legnagyobb keresztyén média-eseménynek*” nevezi a protestáns egyházi sajtó Billy Graham amerikai híres evangélizátor március közepén Essenben tartott ötnapos evangélizációs szolgálatát. Németországban egyidejű televíziós közvetítés segítségével egyszerre 386 helyszínen több mint egy millió, a világ 56 országában 1400 helyszínen mintegy tíz millió ember hallgathatta Graham 44 nyelvre fordított igehirdet-

tését. Közép- és Kelet-Európában különösen nagy volt a közvetítések száma. Billy Graham három jótanácsot adott azoknak, akik döntésre és megtérésre hívó szavaira vallást tettek Krisztus mellett: minden nap olvassanak egy szakaszt a Bibliából, imádkozzanak rendszeresen és minden nap tegyenek tanúságot Krisztusról mások előtt valamilyen formában.

Bár voltak kritikai hangok is az igehirdetés ilyen módszere ellen, és főleg a „hirtelen döntés lelki kényszerét” kifogásolták sokan (így Jepsen hamburgi evangélikus püspök is), az esseni központú „média-esemény” kétségtelenül a legutóbbi hónapok egyik legnagyobb figyelmet kiváltó egyházi esemény volt kontinensünkön.

epd – ref forum

Egyházi testületek, de keresztyén politikusok is felemelték szavukat egyes egyházi ünnepek – elsősorban a pünkösdhétfő – nyilvános jellegének megszüntetése ellen, elsősorban az ipari termelés érdekében. Az Egyesült Evangélikus Egyház (VELKD) és Johannes Hanselmann bajor püspök felhívták a gyülekezeteket, hogy védjék meg az egyházi ünnepek társadalmi megbecsülését, hiszen a gazdasági érdekek más módon is megőrizhetők.

epd

Az erőszak-hullám legújabbban már a templomokat sem kíméli. Lipcse egyik ismert evangélikus templomát, a *Bethánia-templomot*, egymás után két alkalommal is megpróbálták felgyújtani. A vandál gyújtogatók a műemléki védelem alatt álló templomban többszáz ezer márkás kárt okoztak. A gyülekezet lelkésze egy egyházellenes szekta híveit tartja a merénylet elkövetőinek.

epd

A keleti német tartományokban (volt NDK) igen nagy az érdeklődés a már működő és a most induló egyházi iskolák iránt. Az egyházhöz nem tartozó

szülők is egyházi iskolákba kívánják beírni gyermekeiket, mert szerintük azokban „nyugodt és emberséges iskolai légkörre” számíthatnak és több védelmet várhatnak a növekvő drog- és erőszak-hullám ellen. Az egyházi hovatartozás ezekben az iskolákban sem feltétele a felvételnek. De természetes dolog a keresztyén szellemen való oktatás-nevelés, a hitoktatás fontos helye a tantervben és napi áhitatok, heti diákistentiszteletek tartása a tanulók és nevelők számára.

epd

*

Németországban is erős hullámokat ver, vitákat vált ki a más országokban már sokat vitatott „aktív hozzásegítés az emberséges halálhoz” (*Sterbehilfe*). A római katolikus és a protestáns egyházak egyértelműen tiltakoznak az orvosok aktív közreműködésének engedélyezése ellen, még a súlyos beteg kívánsága ellenére is, vagy a család ilyen követelésével szemben. Mert orvosok és ápolók nem dönthetnek élet és halál fölött – ez a keresztyén álláspont a liberalizálás és „humánus szempontok” követőivel szemben.

epd

*

Két ismert protestáns egyházi vezető távozik az aktív egyházi szolgálatból. *Heinz-Joachim Held* püspök, aki 1975 óta vezeti az EKD külügyi hivatalát és Canberra (1991) előtt az Egyházak Világtanácsa elnöke is volt, májusban tölti be 65. életévét és nyugalomba vonul. Bejelentette távozását szolgálatából *Theo Sorg* württembergi püspök is a jövő év elejére. Sorg püspök a württembergi pietizmus ismert képviselője. Mint mondta, a legutóbbi időben főleg az egyházi struktúra körüli viták és a fegyelmi ügyek vitái indították erre az elhatározásra. Márciusban súlyos rák-betegségben meghalt *Erika Reichle* teológusnő, aki a nyolcvanas évek végén a Lutheránus Világszövetség Teológiai Osztályának első női igazgatója volt és több-

ször meglátogatta egyházunkat és Teológiai Akadémiánkat is.

lwi de – epd

DÁNIA

A kétszázötven éve először teljesen új fordításban megjelenő Biblia óriási sikert jelentett a Dán Bibliatársulat szerint. A novemberben megjelent bibliafordításból két hónap alatt már a második kiadást kellett megjelentetni, és csaknem 400 ezer példány fogyott el eddig. A könyvkereskedők szerint a karácsonyi ünnepekig minden ötödik dán család megvásárolta az új fordításban megjelent Szentírást.

lwi e

FINNORSZÁG

A Finn Ökumenikus Tanács Helsinki svédnyelvű baptista gyülekezetének fiatal lelkipásztorát, *Jan Edström* lelkészt, választotta meg főtitkárnak. Ez a legelső eset, hogy a döntő többségében evangélikus Finnország egyházainak tanácsa az egyik legkisebb egyház (svéd baptisták) vezetőjét választotta meg erre a tisztségre.

lwi – d

NAGY-BRITANNIA

A szigetországban nagy feltűnést keltett az első televíziós egyházi reklámhirdetés. Az Anglikán Állam-egyház közép-angliai kerülete a televízióban, fizetett hirdetéssel, egy 20 másodperces szellemes képsorral hívta fel a nézők figyelmét az egyház szolgálatára, ezzel a rövid szöveggel: „Az Anglikán Egyház – ezen a vasárnapon”.

Míg egyházi körökben nagy vitákat váltott ki az új módszer, addig az ismert angol napilapok – még a konzervatív *The Times* és a *Daily Telegraph* is – üdvözölte az újszerű kezdeményezést. Az egyháznak – írták – végre „fel kell ébrednie” a legmodernebb eszközök igénybevételére a keresztyén misszió területén.

epd

AMERIKAI EGYESÜLT ÁLLAMOK

A neves Princetoni Egyetem Vallási Kutatóközpontja érdekes statisztikai felmérést végzett a hívők, a hit iránt közömbösek és a tudatos ateisták, illetve agnosztikusok arányáról 19, főleg nyugati egyházban.

A felmérés eredménye szerint meglepő módon a legtöbb ateista és agnosztikus a nyugati féltekén a latin-amerikai Uruguayban él (10 százalék), míg az Egyesült Államokban, Nagy-Britanniában és Bolíviában mindössze 4–4 százalék vallotta magát tudatos ateistának és agnosztikusnak.

Ennél jóval magasabb a vallásilag teljesen közömbösek száma: Hollandiában 35, Nagy-Britanniában 21, az Egyesült Államokban mindössze 7 százalék vallotta magát érdektelennek a hit kérdéseiben. Az Egyesült Államokban a lakosság 82 százaléka keresztyénnek vallotta magát (56 százalék protestánsnak, 25 százalék római katolikusnak és 1 százalék ortodox egyháztagnak). Izraelitának 2, más vallások hívének 5 százalék mondotta magát. Az USA lakosságának mindössze 2–2 százaléka vallotta azt magáról, hogy ateista, illetve világnézetileg agnosztikus. Meglepően magas tehát az egyházak és vallások aránya (89 százalék) a vallástalanokkal (4 százalék) és a vallásilag teljesen közömbösekkel (7 százalék) szemben.

lwi e

*

Jelentős teológiai dokumentum született az Amerikai Evangélikus-Lutheránus Egyházban (ELCA) a teremtett világ iránti keresztyén felelősségről. Az ELCA 16 tagú munkabizottsága dolgozta ki ezt a hivatalos egyházi állásfoglalást *Paul Lutz* biológus-professzor vezetésével, amely a legközelebb az egyház országos közgyűlése elé kerül. Címe: „Felelősség a teremtett világért: vízió, reménység és feladat”. A teológiai dokumentum öt részben tárgyalja az evangélikus egy-

ház hitét a teremtett világról, a példátlan és globális veszélyeket világunk jövőjével kapcsolatban, mai keresztyén etikai feladatainkat ezen a téren és keresztyén reménységünket a teremttség jövője felől. A dokumentum már most nagy visszhangot és vára-kozást keltett a gyülekezetekben.

lwi d

*

Világszerte nagy feltűnést keltett a legújabb „szekta-botrány” az Egyesült Államokban. Szereplője egy, az adventista egyházból még a múlt században kizárt, szakadár közösség, a „dávidiak” egyik legújabb elszakadt ágazata. Azt hirdetik, hogy Dávid királyságának megvalósulása Izrael földjén közvetlenül a küszöbön áll. A szektavezér Howell, aki magát David Koresznek és Jézus Krisztusnak is nevezi (!), a texasi Waco városka közelében mintegy 70 hívével, hatalmas élelmiszer- és fegyverkészleteket fölhalmozva elbarikádozta magát és készül „a végső harcra Dávid királyságáért”. Magukat a „bosszúállás angyalainak” is nevezik. A szekta központját nagy rendőri erők vették körül. Az első véres összecsapás után, amelynek mindkét oldalon halottjai és sebesültjei voltak, a legutolsó hírek szerint megkísérik a véres konfliktus békés megoldását. A tárgyalások azonban eddig eredménytelenek maradtak (lapzártáig).

epd

LATIN-AMERIKA

Ismeretes, hogy a IV. Latin-amerikai Püspöki Konferencia, amelyet Amerika felfedezésének 500. évfordulóján tartottak meg a pápa jelenlétében Dominikában, átfogó latin-amerikai evangélizáció tartását határozta el a „legkatolikusabb kontinensen”. A püspöki konferencia az evangélizáció főtémájául ezt jelölte meg: Jézus Krisztus a világ egyedüli Megváltója.

Pietrantonio argentinai evangélikus egyházi vezető Genfben arról nyilatkozott,

hogy ezt a döntést a latin-amerikai protestáns egyházak üdvözlik és a római katolikus egyház „új útjának” tekintik az evangélikáció erőteljes *krisztológiai iránya* miatt. A Mária-kultusz eddig döntően meghatározta a latin-amerikai katolicizmus hitét és egyházi életét.

lwi d

KÍNA

A Kínai Keresztyén Tanács (Nanking) a pekingi központi kormányzatnál tiltakozott az ellen, hogy vidéki hatóságok „keresztyén azonossági igazolvány” bevezetését követelik meg a keresztyén hívóktól. Ez a megkülönböztetés nyilván összefügg azokkal a törekvésekkel, amelyek a keresztyén hívókat mint „idegen külföldi ideológia” követőit kívánják elkülöníteni a kínai társadalom többi tagjaitól.

A *Kínai Keresztyén Tanács* négy korábbi protestáns egyház szövetsége egyetlen szervezetben, egy egyesült protestáns egyház végcéljával. A protestánsok számát ma 5 és fél millióra becsülik, hatezer gyülekezettel az óriás birodalomban és több tízezer, ún. „házi gyülekezettel”, amelyeknek nincs saját lelkésze.

epd

HÍREK A TEOLÓGIA VILÁGÁBÓL

A „szenzáció-zsurnalizmus” nem újság korunkban, de főleg nem Amerikában. Itt az elmúlt évek során „szenzációs könyvek” jelentek meg a „holt-tengeri tekercsek” rejtélyéről. Ezek az írások az egész keresztyénséget, sőt magát Jézust is mint ennek a pusztaságba elvonult zsidó szektának a követőjét próbálták beállítani.

A komoly történetkritikai kutatás mindig szkeptikus volt ezeknek a „szenzációs leleplezéseknek” az állításaival szemben. A legutóbb *Klaus Berger* professzor könyve szállt vitába ezzel az amerikai „szenzáció-iroda-

lommal”. Berger hírneves történész Heidelbergben. Ezeknek a könyveknek az írói – állapítja meg – tudománytalan amatőr kutatók, akik a keresztyén és zsidó történetkritikai kutatás legfontosabb eredményeit sem ismerik. Berger szerint a Qumran-tekercsek valóban sok új ismeretet közölnek a Kr. e. I. század zsidóságának vallásos és politikai életéről, de a keresztyénségnek még a nyomai sem fedezhetők föl bennük. Így például teljesen hiányzik belőlük Jézus igehirdetésének középpontja, Isten Országának evangéliuma. Vannak mindenesetre hasonlóságok is, így például a megtérés hirdetése. Ez azonban nem jelenti a keresztyénség és a qumrani szekta közvetlen összefüggését egymással. Hasonlóan nyilatkozott az amerikai „bestseller-irodalomról” ebben a kérdésben *Pinchas Lapide* neves zsidó vallástörténész Németországban, aki az említett amerikai Qumran-irodalmat a hamisított Hitler-naplóhoz hasonlította.

epd

Számos tanulmány és több könyv is jelent meg Németországban és Svájcban *Hans Küng* római katolikus teológiai professzor 65. születésnapja alkalmából. A svájci származású katolikus teológus nevét Barth megigazulás-tanításáról írt, nagy feltűnést keltő zürichi disszertációja (1957) tette közismertté. Későbbi teológiai munkássága során a saját egyháza tanításán és életén gyakorolt kritikájával hívta ki maga ellen a Vatikán ellenszenvét. Végül is megfosztották a tanítás és publikálás jogától. A Tübingeni Egyetem azonban egy Rómától független, különálló Ökumenikus Intézetet szervezett számára, ahol folytathatta teológiai kutatásait és ökumenikus teológiai munkásságát. Azóta Tübingen ennek a magát mindig római katolikus teológusnak valló tudósnek a teológiai műhelye. Számos könyve világszerte ismertté tette a nevét. Legfontosabb témái:

Isten léte, Jézus Krisztus centrális jelentősége, az egyház lényege, az ökumenizmus és a katolicitás igazi jelentése, a keresztyén életforma a mai világban és egy egyetemes világ-etika lehetőségei. Foglalkozott a keresztyénség, a zsidóság és a többi világvallás viszonyával is. Legismertebb könyvei: *Die Kirche* (1967), *Christ sein* (1974), *Existiert Gott?* (1978), *Ewiges Leben* (1982), *Christentum und Weltreligionen* (1986 kk).

Küng életművéről egy hatalmas kötet jelent meg Németországban: *H. Haering – K. J. Kuschel: Neue Horizonte des Glaubens und Denkens* (A hit és gondolkodás új útjai). 900 lap. Piper Verlag, 1993.

ref forum – epd
D. Dr. Nagy Gyula

RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE

Egyházak Világtanácsa: általános körlevelek – wcc; hivatalos jegyzőkönyvek – wcc min; Church and Society körlevél – wcc cs; Education körlevél – wcc ed; One World havi folyóirat – wcc ow.

Lutheránus Világszövetség: Luth. Weltinformation – lwi d; Luth. World Information (részben más anyaggal) – lwi e; Luth. Welt heute és LWF Today (azonos) – lwf today; LWB Dokumentation – LWF Documentation – lwf doc.

Európai Egyházak konferenciája: KEK Nachrichten – CEC News – cec news.

Németország: Ev. Pressedienst – Zentralausgabe – epd; Ev. Pressedienst Dokumentation – epd dok; Lutherische Monatshefte (Hannover) – lm; Zeichen der Zeit (Berlin-Leipzig) – zdz; Martin Luther Bund – Luth. Dienst (Erlangen) – ld; Materialdienst d. Konf. kundl. Institut (Bensheim) – md; Utitárs (Stuttgart) – utitárs. Svájc: Reformiertes Forum (Zürich) – ref. forum. *Egyesült Államok:* Erds Vár (Cleveland) – erds vár. –

† FOLTIN BRUNÓ ny. lelkész hazament

Szerettei a gyászjelentésben így közlik: Megrendült szívvél, de a feltámadás bizonyosságával tudatjuk, hogy Foltin Brunó nyugalmazott evangélikus lelkész szolgálataiban 1993. március 26-án, 77 éves korában váratlanul magához szólította teremtő Urát.

Bőjtben vitte még az örömhírt a Megfeszítettől és húsvét után hamvai mellett énekeltük a Feltámadott diadalát (388 é.): családtagjai, lelkésztársai, gyülekezetei. É három élesen el nem választható, mert családtagjaiban lelkészek és gyülekezeti tagok is álltak sírja mellett.

Családtagjai is úgy vették körül, mint akik életpéldáját és szolgálatának gyümölcsseit megörizve gyászolják. Felesége, aki férjét több mint 50 évi szolgálataiban támogatta, imádságban hordozta és nehéz útjain kísérte. Leányai, fia, menyje, vejei, unokák és dédunoka úgy épültek bele lelkészi szolgálatába, hogy nemcsak, mint apa, hanem mint lelképásztoruk kísérték őket életük kemény szakaszain, az elszólítottakat a sírig is. Elhangzott az apa és nagypapa ajkán az evangélium a kopersó-juk mellett.

Most pedig az apa hamvai mellett Brunó fia és német Olivér veje, megrendült szívvél, de a hit bizonyosságával Ef 3,14 kk versek alapján tarták fel az erőforrást, melyről az elhunyt apa még utoljára prédikált. Mert fontosnak tartotta, hogy a belső emberben megerősödjének és Krisztus lakjék a szívekben hit által. A fiak bizonyágtételében nem hiányzott a gyermeki hála melegsége, mely az április 16-i délutánon a győri nádorvárosi köztemető régi ravatalozójában összekapcsolta a gyászolók nagy gyülekezetét az Isten iránti hálaiban a hazament szolgálatáért.

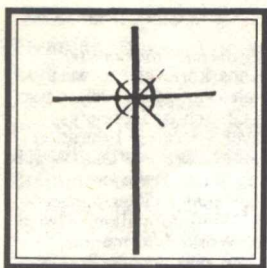
Gyülekezetek képviselői is ott voltak, melyekben a félévszázad során szolgálatot végzett. Nehéz szolgálati terület volt a délkundantúli Magyarbóly és környéke, átélve a kiteleptés viharait. Majd helyt kellett állnia egy hasonlóan „megszébzett” gyülekezetben Sopronbánfalván, Balfon. Több éven keresztül a távoli Nemeskért gondozta, majd Ágfalva került szolgálata hatóságába. Magyar és német nyelven hirdette az ígét istentiszteleteken és bibliaórákon, esketéseken és temetések alkalmával.

Mindig szívesen vállalta a soprani gyülekezetben is a szolgálatokat, valahányszor felkérték. Evangélikus a Lélek tüzevel! Talán így lehetne tömörebbé a szolgálata lényegét. Fényképezte, – mely nehéz időkből megélhetést nyújtott, – beépült lelkészi munkakörébe.

Lelkésztársai a szolgálatkésztéstért kísérték utolsó földi útjára. Megértő testvér is volt, mert a próbatételek tüzeiben formálta Urunk azzá. Nyugalmozott lelkészként sem volt nyugalma. Sopronbánfalváról Győrbe költözött és ott, onnan végzett szolgálatokat, megbízott egyházmegyei pénztárosként és gyülekezeti alkalmakon.

Lelkészek hosszú sora kísérte Brunó bátyánkat sírjához, ahol a volt bánfalvi gyülekezetben teológusként négyezer szuplikáló Szebik Imre, egyházkerületünk püspöke a 8. Zsol-tár 4. verse alapján arról szót, hogy emlékké válik az ember, de Isten emlékszik ránk, mint munkatársra, törékeny cserépedényre, de örök életre elhívott szolgálatára. Erre mondta az áment a diakonissza nővérek éneke, akik között utoljára szolgált.

Szimon János

Tanít az egyháztörténet

Szívet cseréljen az, aki hazát cserél!

Emlékezés Tompa Mihály halálának 125. évfordulójára

Az *Életképeknek* azzal sikerült nagy népszerűséget szereznie, hogy a legjobb írókat, költőket gyűjtötte maga köré. Jókai Mór ezt írta az *Életképekről*: – Nem a magam érdeme, hanem a közreműködött íróársaké: olyan irodalmi csillagzatok, mint Petőfi, Arany, Vörösmarty, Tompa, egyszerre, egymás mellett!, hogy bátran elmondhatom, miszerint annál becsesebb évfolyamai magyar szépirodalmi lapnak nem voltak, talán nem is lesznek. – A múlt században még együtt emlegették a három nagy magyar költőt, a Petőfi, Arany, Tompa triász. Tompa Mihály sokáig Petőfi és Arany egyenrangú alkotótársaként élt az irodalmi tudatban. Azért is, mert Petőfi egy ideig magával egyenrangúnak minősítette és hirdette, hogy ő, Arany és Tompa jelenítik meg a valódi népköltészetet. Szövetségük – emberi természetük miatt sem – lehetett tartós. Volt egy hang, amelyben Tompa biztos mesternek bizonyult: ő vált az ősz hivatott költőjévé líránkban.

Petőfi 1845 tavaszán Eperjesen látogatta meg költő-barátját, Kerényi Frigyes (1822–1852), s az itt nevelődő Tompa Mihályt. Hármasköltői versenyük eredménye *Az erdei lak* című vers. Egy erdei lakot írtak le mindhárman. Tompának e leírásában is határtalan természetszeretete és csendes, nyugodt lelke nyilatkozik meg. Költeménye minden verszaka a természet gondos megfigyeléséről tanúskodik. Alaphangulata a nyugalomban, a csendes elvonultságban rejlő boldogság. Ez vezérelte Tompa egész életvitelét is. Buzgó református lelkipásztorként néhány kis faluban töltötte egész életét: családjának (felesége Zsoldos Emilia), eklézsiájának, tovább-

bá a természetnek és költészetnek szentelve idejét.

1840-től rendszeresen jelentek meg versei az Athenaeumban, az *Életképekben*, a *Pesti Divatlapban*, s a *Honderűben*. Legnagyobb sikerét a *Népregék* és mondák c. gyűjteményével aratta, melyből 1846-ban két kiadás is elfogyott. Tagjává választotta a *Kisfaludy Társaság* és később az *MTA* levelező tagja lett. Korán fogékonyságot mutatott a magyar nemzeti és társadalmi kérdések iránt. 48-ban tagja volt a *Tizek Társaságának*, de betegsége megátolta, hogy közvetlen Petőfi forradalmiságához kapcsolódjék.

Tompát sok szál kötötte költő kortársaihoz, több verse népszerű lesz. Egyben-másban oly modern hangütések előhírnöke, amelyek csak később lettek jellemzőek a magyar költészetben. Allegóriái közt olyan jelképi mozzanatok is rejlenek, melyek már a hazai szimbolizmus csíráinak számíthatók. Művészi egyénisége, sokoldalúsága feltétlen érdekesebb, miként irodalmi köztudatunkban él.

A forradalom kitörése betegen találja. Mikor valamennyire felgyógyult, táborba szállt: tábortáborba vett részt a schwechati csatában. A bukás után meghurcoltatások vártak rá. Allegorikus versekben fejezte ki a nemzet bánatát s a nemzeti reményt: „Csak vissza, vissza, dél szigetét vár; / Te boldogabb vagy, mint mi, jó madár, / Neked két hazát adott végzetted, / Nekünk csak egy – volt! az is elveszett!”

Sokan világgá mentek a reménytelen helyzetben. Kerényi Frigyes a pesti nemzetőrség tagjaként vett részt a szabadságharcban. A költőbarát 1850-ben Észak-Amerikába vándorolt ki. (A hontalanságot nem sokáig bír-

ta, betegen és örülten öngyilkos lett.) Tompa az ő hozzá írt költeményében – Levél egy kibujdosott barátom után – fogalmazta meg az azóta már szálóigévé vált igazságot: „*Szívet cseréljen az, aki hazát cserél!*”

Szintén a magyar költőkhöz írta 1852-ben *A madár fiaihoz* című versét:

„Nagy vihar volt. Feldúlt berkeinkben / Ényhe, árnyas rejtek nem fogad: / S ti hallgatók? elkészültök innen? / Itt hagyjátok bús anyákat?! / Más berekben másképp szól az ének, / Ott nem értik a ti nyelvetek ... / Pusztá bár, az otthonos vidéknek, / Fiaim, csak énekeljete!”

Nem volt már más vigasza, mint a költészet. Hamar öregszik. Ötvenévesen már aggastyánnak érzi magát. Hanván 1851-től volt lelkész. Ezt nagyobb eklézsiák kedvéért sem hagyta el. Falujából nemigen távozik. Fanyar mondása volt: „A hanvai pap hamvai Hanván hamvadjanak el!” (Trianon óta Szlovákiáé.)

Halála, temetése nemzeti gyász volt. A magyar irodalom akkor főalakjai közt tartotta nyilván.

Költészete egyéni hangjával a modern magyar lírai mozzanatok előfutára. Néhány verse a legszebb magyar versek közé tartozik. Költeményeit angol, arab, francia, héber, német, olasz, orosz, román, svéd és szlovák nyelvekre is lefordították. Méltó, hogy mi se feledjük el azokat.

Gondoljuk csak meg, hogy a hajdani református papköltő a nyomasztó Bach-korszakban kimagaslott műveivel. Egész nemzetünket vigasztalta, tanította remélni és élesztette a szabadság szunnyadó szikráját.

Domonkos János

PÁLYÁM EMLÉKEZETE

D. DR. NAGY GYULA:

Szolgálat a viharban

Az 1956-os forradalom a szabadságért – a megelőző és a következő évek: 1950–1967

Egy közismert, őszhajú budapesti vallásánár az ötvenes évek elején megállított egyszer a Nem-

zeti Múzeum előtt. Minden jót kívánt fiatalon induló professzori munkámhoz. De résztvevő arccal

tette hozzá: „Milyen kár, hogy annyi éven keresztül hiába készültél föl. Hiszen tíz év múlva

nem lesz már sem Teológia, sem egyházi élet, ahol dolgozhatnál!”

Sokan látták akkor ilyen sötéten az egyház jövőjét Magyarországon. Emberileg nézve, a hit bízó reménye nélkül, valóban kilátástalan volt a helyzet. Az 1948 után egyre fokozódó támadásokban egyházunk is sorra veszítette el legjobb vezetőit, iskoláit és intézményeit, épületeit és földtulajdonát, anyagi erőforrásait. Az egyházak életét megpróbálták visszazsorítani a templom négy fala közé. A lelkészek és gyülekezeti tagok pedig – az „egyházi reakció” bélyegével homlokukon – az állandó megfélemlítettség légkörében éltek.

Emberileg megmagyarázhatatlan csoda, hogy mégsem lett igaza a pesszimista, sőtét jóslatoknak: a Krisztusban hívők nyája, az egyház, számbelileg és külső erejében ugyan megfogyatkozva, visszaszorítva, mégis tovább élt. Sőt hite sok vonatkozásban tisztult és erősödött. Hogyan történhetett ez? Mivel ezeket a próbás, nehéz éveket 1950 után a Teológiai Akadémián éltem át, ezért főleg a teológia szerepéről kívánok szólni egyházunk próbatételeinek ezekben az éveiben.

1. Próbátételek között: 1950–1956

1. Ágostai Hitvallásunk tanítása szerint az egyház életének egyedüli forrása és ereje, amelytől minden más függ, Isten igéjének „tisztá tanítása – hirdetése” (in qua evangelium pure docetur – das Evangelium rein gepredigt ...), együtt a szentségekkel, CA VII. Nagyon is érthető volt ezért, hogy a külső támadás nagyon hamar Hittudományi Karunk és a lelkész-képzés ellen fordult. A teológiai karokat 1950-ben leválasztották az egyetemekről és „egyházi akadémiák-ká” változtatták őket. Ez a vélt lefokozás és elszigetelés a többi tudománytól, mint annyi más külső veszteség, Isten terveiben sok áldást is hozott. Tanárok és teológiai hallgatók közelebb kerültek az egyház valóságos életéhez: a tudomány őrzése mellett szorosabb kapcsolatba jutottak a gyülekezetekkel, s ezek is felelősséget vállaltak a lelkész-képzés fenntartásáért. Erről is szólt megragadó módon *Túróczy Zoltán* püspök igehirdetése az egyházi Teológiai Akadémiák megnyitására 1950 őszen Sopronban.

Közvetlenül a megnyitás előtt még kísérlet történt a „megbízhatatlan” professzorok kirotálására, de ez csak részben sikerült (*dr. Kiss Jenő* és *dr. Jánossy Lajos* eltávolítása). A rendszeres teológiai tanszéknek még 1946-ban meghirdetett betöltését is négy éven át akadályozták, míg végül 1950 nyarán az egyház egyetemes közgyűlése meghozhatta döntését. A Teológiai Akadémiát és a Teológus Ott-hont (Lelkésznevelő Intézetet) 1951

őszén, sok hányattatás között, Sopronból átköltöztették Budapestre, ahol hosszú ideig szétszakítva, rendezetlen külső körülmények közt kellett működniük. A Teológiai Akadémiának háromszor kellett költöznie két évtized alatt (Fasori Gimnázium, Lendvai utca, Üllői úti országos székház), a Teológus Ottthonnak kétszer (Hűvösvölgyi Szeretotthon egyik épülete, majd ugyancsak az Üllői út). Végre a hetvenes években végleges helyet kaphattak Zuglóban.

A *tanári karban* állandó volt a feszültség az „egyházpolitikai vonal” és az „újreformatori teológia” képviselői között. A vezetés természetesen az előbbieket, illetve az egyházi elnökség kezében volt. És természetesen mind a hallgatók, mind a lelkészek nagyon jól tudták, ki melyik oldalon állt a tanárok közül.

A *teológiai hallgatók* létszáma egyre fogyott. Akik a külső ellenpropaganda és a kilátástalanság ellenére mégis jelentkeztek, elsősorban a lelkész-családokból és az evangélikusok lelki hatására jöttek az Akadémiára. Legnagyobb részük hűségese is maradt belső elhivatásához. Fiatalfainkat nemcsak az előadások és a szemináriumi munka személyes tanúságtételével, hanem tanári bibliaköreinkkel és személyes beszélgetésekben is próbáltuk hitükben erősíteni. Ilyen vonatkozásban nagyon sokat jelentettek a tanárok és hallgatók közös „missziói útjai” a gyülekezetekbe, az ország minden részébe, és az idősebb hallgatók „szupplikációs kiküldetéseit”. A sajnálatosan kis létszám (30–40 hallgató) egy vonatkozásban áldásnak bizonyult: hallgatók és tanárok szinte egy családot alkottunk; személyesen ismerhettük minden hallgatónk gondjait, kérdéseit a felkészülés éveiben.

2. Sokszor meglepett és elgondolkoztatott: *hogyan volt lehetséges, hogy kis hazai egyházunk éppen ezekben a legnehezebb években vállalkozott legnagyobbra, régóta időszerű teológiai feladatai elvégzésére?* Ebben az időszakban, a háborús összeomlás után, indult el közös protestáns összefogással, egyházunk igen aktív részvételével, a *teljes Biblia új fordítása* (megjelent 1975-ben). Éppen a legsötétebb években végeztük el *valamennyi alapvető hitvallási iratunk két-kötetes magyar fordítását*, az egy Formula Concordiae kivételével (1957). Ezekben az években készült és jelent meg az első, egységes *lelkészi Agendánk* (1963), valamint a *Gyülekezeti Énekeskönyv* első nagy átdolgozása (1955). Az előbbi kettő a teológiai tanárok, az utóbbi kettő az Akadémia tanárai és a lelkészek közös munkájának gyümölcse volt.

Valóban a „Szentlélek csodája” volt mindez! Amikor a közélet területe, a társadalmi elismertség és az anyagi források nagy része bezárultak egyházunk előtt, az egyház

Ura éppen ezzel „rákényszerítette” az övét, hogy az igazán lényegese: Isten igéjére, a tiszta tanításra, az istentiszteletre, a gyülekezeti életre fordítsák figyelmüket. Mert az egyház legnehezebb időszakában a mai ember nyelvén megszólaló Szentírás, újonnan lefordított – méltatlanul keveset használt – hitvallási irataink, az új és egységes lelkészi Agenda és Gyülekezeti Énekeskönyv, a számos teológiai tanulmány, majd az új bibliai kommentár-sorozat *mind az „Ige csatornáit” voltak hitünk ébresztésére és megőrzésére, amikor erre a legnagyobb szükség volt!*

3. A határainkon bezárult politikai „vasfüggöny” csaknem teljesen elszigetelt minket az evangélikus világcsaládtól és a többi egyházak nagy közösségétől. Egyházunk delegációja nem juthatott ki sem az Evangélikus Világösszevételre, sem az Egyházak Világtanácsa alakuló ülésére. A nyugati határok átlépése ezután csak néhány kiváltságos lehetőség volt. Külföldi tanulmányaim befejezése után is tizenhárom évnek kellett elmúlnia, míg újra átléphettem a nyugati határt.

Ez az elszigeteltség hozta magával, hogy a teológiai munkába a II. világháború után annál inkább odafordultunk az *ökumenikus világmozgalom* teológiai feladatai felé. Ezekben az években a saját teológiai munkám középpontjában is az ökumenika, az ekklezológia és általában a dogmatika időszerű kérdései álltak. Az Anyaszentegyház egységének titka, az ökumenikus közösség meglévő alapjai és akadályai sokat foglalkoztattak akadémiai és gyülekezeti, konferenciái előadásaimban és teológiai írásaimban.¹ De ugyanígy az időszerű dogmatikai kérdések és az *evangélikus dogmatika* legújabb eredményei, amelyek a külföldi teológiai irodalomtól való elzártságunk miatt akkor a legérdekesebbek voltak számunkra.²

Ezekben az években kezdtem felfigyelni az *evangélikus etika* egyre aktuálisabb kérdéseire is. Hadd említsek itt jellemzésül néhányat ezek közül is: A munka értelme / Wingren svéd teológus mai Luther-interpretációja. LP 1951.) – Újjászületés és megszentelés (Werner Elert teológiája. LP 1952.) – Luther tanítása a hit és új élet összefüggéseiről. (LP 1955.) – Amikor egyházunk elveszítette külső szabadságát, földi léte külső támasztékait, és a jövőtől való félelem légkörében élt, éppen akkor volt a legnagyobb szükség Isten igéje éltető igazságaira, az igehirdetés szabadságára. Ezt a legnehezebb évek sem tudták elfojtani. Ezért tört fel aztán olyan elemi erővel egyházunkban is a vágy a megújulás után 1956 nyarának és őszének történelmi eseményeiben.

2. Tisztító vihar az egyházban: 1956–1957

1. Az ismert történelmi változások – Sztálin halála, Nagy Imre előtérbe kerülése – után mégis váratlan vihar-ként robbantak ki hazánkban és egyházunkban is a sokáig erőszakkal elfojtott sérelmek, a minden rosszat elsöprő megújulás utáni vágy. Egyházi vonatkozásban ennek háttere a magyar tagegyházak meghívása volt 1954-ben Evanstonban (USA) az Egyházak Világtanácsa vezető testületének magyarországi ülésére. Az EVT Központi Bizottsága 1956 augusztusában tartotta ülését a Galyatetőn, a Mátra elzártságában, több mint 200 külföldi résztvevővel. Ezt megelőzően a Lutheránus Világszövetség és az EVT jelenlévő nyugati vezetői (Fry EVT elnök, Lilje LVSZ-elnök, Visser't Hooft EVT-főtítkár, Bell anglikán püspök és mások) tárgyalásokat folytattak a magyar állami vezetőkkel, akik ígéretet tettek a legsúlyosabb egyházi sérelmek orvoslására. Párhuzamosan tárgyalások folytak D. Ordass Lajos püspökkel és az akkori hivatalos evangélikus vezetőkkel. Ez utóbbiak kénytelenek voltak engedni az államérdeknek. Időközben megindultak az izzó légkörű lelkes konferenciák Fóton. Október elején hivatalos egyházi közlemény jelentette be Ordass Lajos püspök teljes állami, majd egyházi rehabilitálását, Keken András és Kende György lelkesi állásába való visszahelyezésével együtt. Grünvaldszky Károly lemondott főtítkári tisztségéről, és más személyi változások is megkezdődtek.

Október 23-án kirobbant az egész világ csodálatát kiváltó magyar forradalom a külső és belső szabadságért. Tizenhárom történelmi nap során át-éltük azt, ami csak kevés nemzeteknek adatik meg a történelemben. A magyar szabadságharc ugyan elbukott az akkori világ legerősebb katonai hatalmával szemben, de következményeiben mégis döntő fordulatot hozott. 1989 világtörténelmi változásai 1956-ban kezdődtek el. Néhány felejthetetlen emlék-töredék azokból a történelmi napokból: egyetemisták, munkások, civilek tízezreinek lelkes felvonulása Budapest utcáin október 23-án délután – az első fegyveres harcok közvetlen közelünkben, a Rádió épületénél – a harcok fokozódása, szüntelen géppuskarúgás, az első áldozatok az utcákon, barrikádok és felfordult villamosok a Kiskőrúton – nyolc nap a hatalmas bérház légtalmi pincéiben kisgyermekünkkel, fogyó étellel – falusi kocsik ingyenes ételmező hoznak házuk udvarára – egy 15 éves, ablakon kihajoló leány halálos toroklövést kap a szemben lévő ház ablakában – halottak és egyre több sír a köztereken, utcákon, virágokkal borítva – a gyertyafénybe borult, meggyötört Buda-

pest november 1-jén, a Halottak napja estéjén – rohanás gépfegyverek ropogása közben tejért és élelemért – Nagy Imre utolsó szavai és a Szózat november 4-én hajnalban – orosz tank lövedékétől súlyosan megsérült lakásunk – fiatal egyetemisták, felkelők, fegyvereseiktől kísérve az utcákon.

2. Ez a történelmet író tizenhárom nap egyházunknak még egy évig tartó „kegyelmi időt” adott. Addig ugyanis az államhatalomnak nem volt még ideje arra, hogy egyházunk életében is „visszaforítsa” a bekövetkezett nagy változásokat. Ebből az egyéves időszakból három olyan jelentős eseményt emelek ki, amelyekben magam is részt vettem.

Az első az a november 3-i tanácskozás volt, amelyet Ordass püspök hívott össze elérhető munkatársaiból Puskin utcai hivatalába. A jelenlévők névsora később az „egyházi ellenforradalom” vádlisajtójává lett (Dezséry László beszéde 1958. június 24-én a Déli Egyházkerületi Presbitérium ülésén³). Ez a hosszú tanácskozás próbálta először tisztázni az egyház legsürgősebb belső feladatait és megnevezni az egyes munkaágak felelőseit. Magam a teológiai munka döntő szerepéről és a Lutheránus Világszövetség 1957-es világgyűlésének előkészítéséről szoltam. A hivatalos testületi ülések december közepén hozták meg a legfontosabb szervezeti és személyi döntéseket. A következő hónapokban – a külső körülmények tragikus megváltozása ellenére – még igazi „tavaszi megelevenedés” indult meg egyházi életünkben.

A második, kiemelkedő esemény a Lutheránus Világszövetség III. világgyűlése volt Minneapolisban (USA), 1957 nyarán. Tíz év elszigeteltsége után és újabb tíz év elszigetelési kísérlete előtt, ezekben a felejthetetlen augusztusi napokban nyílt meg előttünk az evangélikus világcsalád szíve és testvéri közössége. Atölelte egyházunk képviselőit és erőt adott újabb próbák elviselésére. Nagyon alapos, háromszintű (gyülekezetek, lelkesi munkaközösségek és a delegációt előkészítő nagyobb munkacsoport) félévi felkészülése után indult el hattagú delegációnk (D. Ordass Lajos püspök vezetésével Szabó József püspök, dr. Keken András lelkesi, dr. Wiczián Dezső teológiai tanár, Hafenschér Károly lelkesi és magam), át az Atlanti Óceánon. Felejthetetlen napok voltak: Ordass püspök megnyitó igehirdetése a földben meghaló, de sok gyümölcsöt termő gabonamagról; a tízezres auditorium felállva, hosszú tapssal ünnepli a kis magyar egyház hat delegátusát; forró testvéri szeretet háromhetes utunk minden állomásán, külföldiek és amerikai magyarok részéről; gyülekezeti látogatásaink és igehirdetéseink, előadásaink Amerikában; részvételek a világgyűlés ered-

ményeit összefoglaló teológiai tézisek kidolgozásában; az ezt követő, itthoni előadói és sajtómunka a világgyűlés megismertetésére. Egyházunk jelenléte és szerepe ezen a minneapolis-i világgyűlésen – minden itthoni, későbbi durva támadás ellenére – jó három évtizednyi időre segítette hazai egyházunk megismerését, megbecsülését és aktív részvételét a Lutheránus Világszövetség későbbi munkájában. Itthon pedig erőforrás maradt az elkövetkező nehéz években is.

A harmadik, tragikus végű fordulat, amelyben Ordass Lajos és Túróczy Zoltán püspökökkel és Keken Andrásal mint az egyházi tárgyaló delegáció tagja vettem részt, az állam és egyházunk közötti tárgyalás volt 1957 novemberében.⁴ Nagyon hamar nyilvánvalóvá lett, hogy az egyházi és az állami delegáció között nem teológiai és alapvető kérdésekben ütköztek az álláspontok, hanem elsősorban a személyi, vezetési kérdésekben. Az állam fő követelése az volt, hogy az 1956 őszén mind államilag, mind egyházilag hivatalosan rehabilitált és az ezt követő időszakban nagy többséggel megválasztott egyházi vezetők adják át helyüket az 1956 októberében lemondott, illetve az egyház bizalmát elvesztett régi vezetőknek. Mivel az egyházi delegáció ezt nem tudta elfogadni, az állami delegáció vezetője november 26-án bejelentette a tárgyalások megszakítását, miniszteri biztos kiküldését az evangélikus egyház ellenőrzésére, az 1957. évi 22. tvr. visszamenőleg történő alkalmazását az 1956-ban rehabilitált és megválasztott vezetőkre és minden kapcsolat megtiltását a külföldi egyházi világszervezetekkel és segélyszervezetekkel. Megindult tehát a kíméletlen harc a teljes egyházi „visszarendeződés” kikényszerítésére.

3. A megtorlás és befelé fordulás évei: 1958–1967

1. Hosszú éveken át tartottak egyházunkban a leváltások, áthelyezések és idő előtti nyugdíjazások. Püspökök és világi vezetők, lelkesek és esperesek estek egymás után áldozatul ezeknek a megtorló intézkedéseknek, amelyeknek – külön is Ordass püspök eltávolításának – törvénytelenségét 1989-ben, még a rendszerváltás előtt, egyházi beadványainkra válaszul Kulcsár Kálmán akkori igazságügyminiszter elismerte, és értük Németh Miklós akkori miniszterelnök is bocsánatot kért.⁵

Ordass püspök hivatalából való eltávolítása bizonyult a legnehezebb lépésnek. A lelkesek nagy többsége a Déli Kerületben minden fenyegetés és ígéret ellenére sem volt hajlandó megtagadni püspökét. Félévi sikertelen próbálkozás után, 1958 júniusában, végül is az állam hatalmi szavára (az Elnöki Tanács 1958/43. sz.

határozata) a Kerületi Presbitérium többsége a lemondott *Dezséry László* jelentette ki „tényleges püspöknek”. Majd *Dezséry* kétórás vádbeszéde és megismételt lemondása után – Ordass püspök meghallgatása nélkül – elrendelte a püspökkválasztást.

2. Hasonló módszerekkel történt a „visszarendezés” a *Teológiai Akadémián* is. *Karner Károly* és *Wiczián Dezső* professzorokat még 1958-ban idő előtt nyugdíjazta az egyházi elnökség. Súlyom Jenő professzort pedig az országos egyházi levéltárba helyezték át. A *Teológiai Akadémián* *Wiczián Dezső*, majd az én egy-egy évi dékánágunk után 1958 nyarán újból *Pálffy Miklós* vette át a vezetést.

Amikor Ordass püspök ellen megindult a szervezett bizalmatlansági hadjárat, mint az Akadémiai dékánja 1958 elején felszólított kaptam, hogy a tanári karral együtt „foglaljunk állást”, nyilatkozatban jelentve ki bizalmatlanságunkat a püspök iránt. Erre természetesen nem voltam hajlandó és ebben a tanári kar többsége is mellettem állt. A közösen elfogadott nyilatkozat békítő hangú volt és hiányzott belőle a támadás Ordass püspök ellen: „... hisszük, hogy Isten megadhatja a kibontakozást. Ezért könyörgünk és ehhez kérjük Isten kegyelmét egyházunkra, hogy hűséggel és jó lelkiismerettel végezhessen továbbra is szolgálatát híveink és népünk javára, Isten dicsőségére”. Az egyházunk ellenőrzésére kirendelt miniszteri biztos erre telefonon közölte velem, hogy „személyesen leszek ezért felelős és majd viselnem kell a következményeket”.

S ezek a „következmények” nem is vártak sokáig magukra. Még azon a nyáron megtörtént a dékánágból való leváltásom. Majd amikor később egy alkalommal, nagy magányában látogatást tettem Ordass püspöknél, a lakás megfigyelőinek jelentése nyomán már a következő napon felháborodott támadást kaptam a dékántól „súlyos vétkemért”. Sőt jóindulatú professzortársak már a vidéki gyülekezetet is megnevezték, ahová családdal együtt távoznom kell majd az Akadémiáról. Tudtommal csak az új püspök, *Káldy Zoltán* volt pécsi lelkészársam, közbelépése óvott meg tanári pályám kettétörésétől. De ezután hosszú éveken át a bizalmatlanság feszült légköre vett körül a hivatalos egyházban. És természetesen a rövid egy év után újra bezárult előttem is a külföldi testvéregyházakkal és nyugati, északi teológusokkal való kapcsolatok lehetősége.

4. Teológiai műhely-munka

1. Egy nagy áldása mégis volt ennek a nehéz időszaknak. A bizalmatlanság feszült légköre sokakat indított arra az egyházban, hogy befelé for-

duljanak és elmélyült teológiai munkával végezzék szolgálatukat.

Akkori tanítványaim emlékezhetnek ezekre a nehéz évekre. De azok a lelkészek is, akik éveken át hűséggel dolgoztak – sokszor távoli gyülekezetekből is felutazva – rendszeres teológiai munkaközösségünkben, amely főleg ekkléziológiai, pneumatológiai kérdésekkel és a lutheri reformátori hivatás-etika problémáival foglalkozott ezekben az években. Tanulmányok sora jelzi ennek az időnek teológiai műhelymunkáját a *Lelkipásztor* és a *Teológiai Szemle* hasábjain. Hadd említsek néhányat az írásban is közzétett *dogmatikai tanulmányok* témái közül: A Jézus élete-kutatás és krisztológiánk – Jézus feltámadása a mai teológiában és igehirdetésben – Isten megismerése (A *Robinson-vita*) – A földi egyház teológiai kritikája (Barth, Bonhoeffer, Tillich) – A *Vaticanum II.* teológiai értékelése stb.⁷

2. A *keresztyén etika* területén – jelentős részben az ökumenikus világmozgalom etikai ága (Élet és Munka – *Life and Work*) hatására a teológiai kutatás ezekben az években a személyes keresztyén életkérdések mellett egyre inkább odafordult a szekularizált társadalomban és az atomkorszak új világában jelentkező gyülekezeti és egyházi etikai felelősségünk és konkrét feladataink felé. Ismeretes, hogy már a harmincas években igen jelentős, nagyhatású teológiai munkák jelentek meg ezen területen. Elég itt utalnunk *Anders Nygren* *Eros und Agapejára* 1930. és 1937., továbbá *Leonhard Ragaz*, *Reinhold Niebuhr* és *Emil Brunner* úttörő etikai műveire. A II. világháború alatt és után *Dietrich Bonhoeffer*, *H. D. Wendland*, *Gustaf Wingren*, *Helmut Thielicke* és mások folytatták ezt a munkát, a keresztyén élet, a gyülekezet, az egyház élete és a társadalmi, nemzetközi élet kérdéseinek, bonyolult összefüggéseinek megvitatását.

Nem volt egyszerű feladat annak a kidolgozása, hogy Krisztus-hitünk és a belőle fakadó agapé-szeretet hogyan alakítja át alapjaiban személyes keresztyén életünket, a gyülekezet és az egyház közösségi életét a társadalomban, a munka világában, a gazdaság, a tudomány és technika, a művészet világában, valamint a nép, az emberfajok és az egész embervilág életének mai új összefüggéseiben. Ahogyan ezt nálunk már ebben az időben, de különösen később, a hetvenes években az ún. „diakóniai teológia” mutatta, nem volt éppen könnyű megtalálni a helyes viszonyt az Evangélium, a Krisztus-hit elsőbbsége, ugyanakkor cselekvő, segítő elkötelezettsége között. Különösen sok volt a kísértés és tévedés lehetősége egy szekularizált, ideológiától és politikai-gazdasági önző érdekektől

uralt világban. (A „diakóniai teológia” kérdéseire később még visszatérünk.)

Az ötvenes évek végén és a hatvanas évek során teológiai munkámban szükségessé vált ennek az új rendszeres-teológiai területnek a feldolgozása, az ökumenikus és dogmatikai kérdések mellett. Akadémiai és konferenciagyülekezeti előadásaimmal párhuzamosan írásközből is próbáltam közzétenni mindazt, amire a *szociáletika* területén eljutottam. Néhány téma a sok közül: Luther hivatás-etikája ma – A reformáció és mai etikai kérdéseink – A szociáletika fő irányai – Luther teológiájának kritikája a mai szociáletikai munkában – Az atomháború és a mai keresztyén etika – Az ember mint „Isten munkatársa” (*synergos theou*) a teremtett világ megőrzésében (Gen 2,15), stb.⁸

Itthon és világviszonylatban is szembekerültünk olyan új kérdésekkel a keresztyén etikában, amelyek feleletre vártak.

3. Az 1956-os forradalmat követő, befelé forduló évek teológiai gyümölcse volt életemben az az átfogó etikai munka, amely kísérletet tett a legfontosabb területek rendszeres felvázolására ezen az új munkaterületen. Az „*Egyház a mai világban – Teológiai szociáletika*” (Budapest, 1967. 400 lap) 25 éve jelent meg a Sajtóosztály kiadványaként, a reformáció 450 éves évfordulójára. Magyar nyelven az első átfogó munka volt ezen a területen. De tudomásom szerint akkor Európában is egyik legelső ilyen munka volt a reformáció egyházaiban, a norvég *Tor Aukrust* hasonló témájú könyvével egyidőben. Ezért külföldön is érdeklődést keltett.⁹

Ennek a szociáletikának a jellegzetessége három fő vonásában állott. Először is, kísérlet volt arra, hogy átfogó rendszerre alakítsa a teológiai szociáletika különféle területeit (az akkor még kialakulatlan, de később igen jelentőssé váló „ökológiai fejezet” kivételével).

Második sajátossága az volt, hogy a másfajta teológiai alapok, főleg a barthi „Krisztus királyi uralma a világban” koncepció, helyett szociáletikai rendszerét „Isten kettős kormányzása a világban” jellegzetesen lutheri teológiai alapvetésére építette fel.¹⁰

Harmadik jellegzetessége pedig abban állt, hogy ez a szociáletika egy élesen ateista, marxista társadalmi környezet kihívásai között íródott, ami külön is érdekessé tette a nyugati és „harmadik világbeli” teológusok számára. Ki nem mondott, de a könyv egész tartalmából mégis nyilvánvaló célja az volt, hogy *cáfolata legyen a marxi ateista valláskritika fő tételének*, hogy „a hit ópium a nép számára”, hogy „a keresztyének egész szeretete az égbe száll” és a hívő ember, az egyház nem törődik a földi élettel, az emberek szenvedéseivel, az igazságtalan társadalmi-gazdasági viszonyok

megváltoztatásával. Ezt a vulgáris, hagyományos marxi valláskritikát és vallásellenes propagandát alapjaiban tette lehetetlenné a teológiai szociál-etika alapvető tanítása a Krisztus-hit dinamikus erejéről az agapé-szeretben, amely harcol a bűn ellen mind személyes, mind közösségi megjelenési formáiban, és új életet teremt a XX. század világában is.

Ez volt ennek a könyvnek a fő mondanivalója hazai egyházunk akkori nehéz időszakában, amelyet megérthetett, aki figyelemmel olvasta. „... az örök cél Isten országában nemhogy elhomályosítaná a szeretet, az erkölcsiség földi feladatait, hanem mérhetetlenül fokozza ezek jelentőségét: Isten szeretetének, a nagy számadásnak és az örök beteljesülésnek a fényébe állítja őket. Krisztus kereszthalála, keresztségünk kegyelmi ténye és Isten naponkénti, irgalmas megbocsátása – ez az etikai erőforrás mögöttünk! *Krisztus bírói széke, földi életünk teljessé válása, Isten örök országa – ez az etikai végcél előttünk! Ahol ez a három együtt van: a Krisztus keresztségére visszanéző hit, az Isten országára előrenéző reménység és a jelen feladataiban elfoglalt, cselekvő szeretet, ott van keresztyén élet és ott van Krisztus egyháza ebben a világban.*”¹¹

JEGYZETEK

1. V.ö.: A Biblia tanítása az egyházzól / Az Egyházak Világtanácsa amszterdami alakuló ülésére készült magyar ökumenikus tanulmányi kötetben. Budapest, 1948 I. – Az UNA SANCTA útján. ET, 1948 – Az amszterdami világkonferencia. LP 1948. – Az Anyaszentegyház egysége. LP 1955 – Hogyan látjuk a keresztyén egységet? LP 1956. stb.
2. „Simul iustus et peccator”. ET 1949 – A legújabb evangélikus dogmatika (Paul Althaus műve) égető teológiai kérdéseinkről. LP 1948 – Az evangélikus egyház missziói feladata. LP 1950 – Törvény és evangélium / Három konferenciái előadás. Sokszorosítva / 1951 – Krisztus a történelemben (Oscar Cullmann könyve). LP 1951 – A teremthetőségtől a test feltámadásáig / A teológiai antropológia alapkérdései / LP 1954 – A hit ismerete. LP 1955 – Az egyház alapjai (cikksorozat). EE 1956 – „Spiritus Creator” (Regin Prenter könyve Luther teológiájáról). LP 1956. stb.
3. V.ö. részletesen: OL II. 874 kk – TL 170 kk és EE 1958/27. sz. –
4. V.ö. részletesen: OL II 704 kk és KA 311 kk.
5. A megtorlás időszakának részletes leírásához v.ö. OL II, 979–998. lapok és KA 315 kk, valamint az EE akkori évfolyamait.
6. EE 1958/9. szám, 3. lap.
7. A tanulmányok pontos címe és megjelenési adatai: Krisztus-hitünk és a mai Jézus élete – kutatás. LP 1960 – Jézus feltámadása a mai teológiában és igehirdetésben. LP 1961 – Luther teológiája / Paul Althaus kétkötetes művének ismertetése és értékelése / LP 1963 – A „Robinson-vita”. LP 1964 – Egyházkritika Barth, Bonhoeffer és Tillich teológiájában. ThSz 1965 – Vaticanum II. / A zsinat eredményeinek ismertetése és teológiai értékelése. LP 1965.
8. V.ö.: Luther tanítása a hit és új élet összefüggéseiről. LP 1955 – A lutheri

hívás-etika aktuális kérdései. LP 1956 – Az atomkorszak háborúja és a mai keresztyén etika. ThSz 1957 – Keresztyén felelősségünk a viláért. ThSz 1959 – A világi erkölcs. LP 1959 – A reformáció és mai etikai kérdéseink. LP 1965 – A szociál-etika fő irányai a mai teológiában. LP 1965 – Munka és szabadidő a mai keresztyén etikában. LP 1966 – Luther szociál-etikai felfogása a mai teológiai kritikában. LP 1957 – Az ember mint „Isten munkatársa” egy dinamikus világban / Man as Responsible Co-Worker with God in a Dynamic World. In: Gospel and Human Destiny. Minneapolis/USA 1971. 182–219 pp. – Der Mensch als verantwortlicher Mitarbeiter Gottes in einer dynamischen Welt. In: Das Evangelium und die Bestimmung des Menschen. Göttingen, 1972. S. 157–168. / Mind az angol, mind a németnyelvű tanulmány a strasbourgi Ökumenikus Intézetnek dr. Vajta Vilmos által szerkesztett, négykötetes teológiai sorozatában: The Gospel Encounters History. Vol. 3. és: Evangelium und Geschichte. Band 3. – stb.

9. A Német Evangélikus Egyházszövetség (VELKD – Hannover) a hetvenes évek legelején tervbe vette német nyelvű kiadását, a hamburgi Furche Verlag és a zürichi Zwingli Verlag közös publikációjaként. Az ezzel egyidőben történt meghívás a Lutheránus Világsszövetség genfi Tanulmányi Osztályába és az új munkaterület kötelezettségei miatt a magyar mű németre fordítása, a rövidebb

terjedelemben való kiadásra történő átdolgozással együtt, sajnos, elmaradt.

10. V.ö.: Egyház a mai világban – Teológiai szociál-etika. Budapest, 1967. 145–162. lapok és kk.

11. Ugyanott, 329–330. lapok.

RÖVIDÍTÉSEK

Irodalmi utalások: *OL II*: Ordass Lajos: Önéletrajzi Írások, 2. kötet. Bern, 1987. 572 lap. Szépfalusi István kiadásában – *TL*: Terray László: Nem tehetted mást (D. Ordass Lajos életrajza). Budapest, 1990. 232 lap – *KA*: Fabiny Tamás: Keken András életregénye. Budapest, 1992. 384 lap. – *ET*: Evangélikus Teológia. (Teológiai folyóirat. Sopron, 1947–1950) – *LP*: Lelkipásztor (Lelkészi szakfolyóirat. 1944 és köv. évfolyamok) – *EE* Evangélikus Élet, 1950 és kk. – *ThSz*: Teológiai Szemle (új folyam. 1957 és köv.).

*

CORRIGENDA

Az első részben (Lelkipásztor, 1993/2. szám) 61. lap, 3. hasáb: *Vajta Vilmos* 1941 elején ugyancsak magyar állami ösztöndíjjal utazott Svédországba. Ugyanott, 63. lap, 1. hasáb: *Huber Etelka* főnökszövege a Diakonissa Anyaház első nővér-vezetője volt Győrött. Halála után *Buthy Ella* főnökszövege vette át szolgálatát, az Anyaház 1951-ben történt feloszlásáig. –

Szerkesztői üzenetek:

Köszöntöm az Olvasót! – Néhány alapvető elvet kívánok ezuttal közölni, hogy segítsem a Lelkipásztor szerkesztésének jobb megértését:

1. *Aequidistantia* – ezzel a latin szóval jelölik a keresztyén sajtó egyik szerkesztési magatartását. Ez azt jelenti, hogy a szerkesztő egyenlő távolságot igyekszik tartani minden cikkírójával. Magam számára is kötelezőnek tartom ezt, talán pozitívabban is fogalmazhatom: egyenlő közelséget. Vagyis egyenlő közelségben érzem magam minden cikkírónkkal, bár földrajzilag talán nem egyenlő távolságról küldik irásukat (Sopron, Nyíregyháza, Balassagyarmat, Mohács, Budapest vagy külföld), egyformán tisztellem a különböző életkorúakat (tavaly avatott lelkészt, vagy 60 éve ordinált kollégát), nem tekintem döntőnek a beosztást (segédlelkész, püspök, esperes, parókus lelkész), becsülöm a meggyőződést, felfogást (orthodox, liberális, pietista, egyházias, politizáló, belső körön mozgó stb.) vallom az egyetemes papság bibliai gondolatát (vagyis a nem lelkészektől is szívesen tanulok, mert nem „ordo”-nak, hanem nagyobb felelősségnek tartom a lelkész szolgálatot, nem nagyobb rangnak). Az *aequidistantia* szó arra készlet, hogy játszam szerkesztőként néhány származék-szavával: az *aequi* = barátokat is jelent, az *aequilibrium* =

egyensúly, az *aequitas* = jogegyenlőség, az *aequus* = egyenlő, egy színvonalom levő, részrehabjlás nélküli, a *sicut aequum est homini* = úgy illik az emberhez, a *servo aequum mentem* = lelki nyugalmát megőrzi. Tanulságos! Sapienti sat.

2. *Multum sed non multa!* Sokat, de nem sokfélét kell írni! Sokat, súlyosat a tartalom értelmében, de nem sokfélét egyszerre... Felkért íróim egy része egyre hosszabban ír, s ezzel kiszorítja íróársait. „Miért jajgat a szerkesztő?” kérdegyik kollégánk levelében – „Egyszer anyagtorlódásról beszél, más-
kor szükiben van a cikkíróknak” – Így igaz. Többen úgy vélik, az ő cikkük kivétel, a kétszerese is lehet, máskor valóban úgy találok, hogy megfelelő szintet biztosító igehirdető-előkészítő kollégák száma magasabb is lehetne...

3. *Kallódó értékeket akarok menteni* a jövőben is. Neves és névtelen, de Urunk előtt jólismert lelkészeket, különböző talentumú és beosztású szolgatársakat akarok ismertté tenni a fiatalabb nemzedék előtt. Ehhez kérem az esperesek, idősebb lelkészársak segítségét. Egyházmegyéjünkben még ma is ható, gyakranemlegetett lelkészek életét, munkáját ismertessék: Tanít az egyháztörténet című sorozatunkban. A közös értéktörzést szolgáló cikkeket előre is köszönöm

a szerkesztő

A teológia szomszédságában

THIERING ETELKA:

Az örök gyerek, avagy az akceleráció napjainkban

Gyermekeink testileg és szellemileg is sokkal gyorsabban fejlődnek, mint nem is olyan régen. Ezt lépten-nyomon tapasztalhatjuk. Statisztikailag sok tényező kimutatható. Az évekig, évtizedekig folyamatosan dolgozó tanár/osztályfőnök szükségképpen érzékeli ezt. Ezzel kapcsolatos az a tény, hogy újabb és újabb szaktárgyi és nevelési módszereket kell alkalmazni, mivel a nemrégiben még eredményes módszer sok gyereknél már nem ér célt. Én úgy érzékelem, hogy ez a tendencia folytatódik.

Az *akceleráció* latin eredetű, fizikai szakszó, gyorsulást jelent. A mindennapi életben ennél sokkal tágabb értelemben használjuk. A gyerekek-fiatalok fizikai és szellemi érését értjük ezalatt, ami időben mind korábbra helyeződik át. A jobb táplálkozás, a városiasodás, az új kommunikációs kapcsolatok, a korábbinál kedvezőbb életfeltételek következtében hamarabb bontakoznak ki az emberben rejlő genetikai lehetőségek.

De vajon jó irányban halad-e gyermekeink fejlődése? Azt hiszem, nem lehet erre egyértelmű választ adni. Sok érv szól ellene és mellette is. A környező világ viharos gyorsasággal változik, különösen az utóbbi néhány évben, mérföldkövet jelentő történelmi változások korszakában. Csak éppen a gyerekeket, az ifjúságot hagyná érintetlenül a korszak „szelleme”?

Régebben sokkal hosszabb idő kellett ahhoz, hogy a gyerekek/ fiatalok vagy egy szülői, illetve pedagógus nemzedék „megváltozzon”. Erre nem is volt kényszerítő körülmény. A társadalmi berendezkedés, az értékrend többé-kevésbé állandó volt. A változás tendenciái inkább a szélsőségekben nyilvánul-

tak meg, azokkal szemben pedig mindig könnyebb felvenni a harcot. A két világháború és a köztük levő korszak nagy horderejű változásokat hozott. A II. világháború után a két politikai-ideológiai-társadalmi-gazdasági-, sőt – az ún. harmadik világ országait is beleértve – három érdekszférává bomlása élesen meghúzta a határvonalakat. Ma elég néhány év is a változáshoz.

Milyen is az örök gyerek és a serdülő ifjúság?

Szeretetre és megértésre, elfogadásra és önállóságra vágyik. A serdülő kortól kezdve egyre inkább partnerré szeretne válni akkor is, ha koránál, fejlettségi fokánál fogva erre még nem alkalmas minden téren.

Forró vágya, hogy problémáit és nehézségeit megértse, hogy örömeiben is osztozzanak. Mindezt sokszor saját maga sem tudja egészen pontosan megfogalmazni, és másoknak sem akarja feltétlenül elmondani.

Igényli, hogy egyre több területen legyen döntési lehetősége. Ennek ellenére kimondva-kimondatlanul elfogadja, ha határozottan és értelmesen, következetesen követelnek tőle, és sem túl alacsony, sem túl magas követelményeket nem állítanak elé. Ha ellentmondást nem tűrő hangon parancsolgatnak neki, feltétlenül szembeszáll a parancsot adóval.

Egy fiatalos gondolkodású, a diákokat megértő és őket nagy felelősséggel nevelni igyekvő, 10 éve nyugdíjas többszörös nagymama kollégánóm, aki a gimnáziumban még most is tanít, így fogalmazott: „Boldog az a gyerek, akinek van-

nak nagyszülei.” Hiszen általában a nagyszülőknek van arra idejük és türelmük, energiájuk, hogy rendszeresen foglalkozzanak az unokákkal. Az állandó időhiányban fuldoló, rohanásra kényszerült szülők kevéssé képesek gyerekeikkel foglalkozni. A mai általános és középiskolás gyerekek szüleinek nemzedéke otthon már szinte egyáltalán nem tapasztalta meg, hogy a családi otthon szeretetének és melegségének milyen mérhetetlenül fontos, megtartó ereje van a gyerek további életére is.

Milyenek a középiskolás diákok?

Saját gimnáziumi tapasztalataim alapján őket ismerem a legjobban. Az alábbiakban nyilván érződik, hogy elsősorban milyen közegből származnak megfigyeléseim: Budapest szélén levő, nagy hagyományokkal rendelkező, az évtizedek folyamán többféle oktatási intézmény; tanítóképző, 12 évfolyamos iskola, jelenleg 24 éve 4 osztályos gimnázium. 1969 óta tanítok itt.

A pedagógia egyik alapelve, hogy lehetőleg a jóból induljunk ki, a jót tételezzük fel. Elismeréssel és dicsérrel sokkal jobb eredményt lehet elérni, mint szidással, a negatívumok állandó hangsúlyozásával. De a követelményeket világosan kell meghatározni. Gyakran kikerülhetetlen a negatívumok megfogalmazása.

Jelenleg sokkal inkább a negatív jelenségeket látom erősödni, ezért ezeket veszem előre. Sajnos, egyre több gyerekre/ fiatalra érzem általánosíthatónak az alábbiakban megfogalmazott negatív jelenségeket, melyeket jog-kötelesség, erkölcs, viselkedés, tanulás témák szerint igyekszem csoportosítani.

Negatív jelenségek

Egyre több fiatal

– gyakran nem tudja megkülönböztetni kötelességeit és jogait

– nem fogja fel, hogy mint mindenki, ő is felelős saját tetteiért

– nem szívesen hallgatja az idősebbek, a felnőttek véleményét, szinte eleve szembenáll velük

– sokkal kritikusabb, mint kortársai akárcsak néhány éve, de sajnos nem érzi, nem tudatosul benne, hogy meddig van joga kritizálni; nagyon gyakran meg gondolatlanul és megalapozatlanul, a tények ismerete nélkül mond kategorikus véleményt, súlyos értékítéletet társáról, másokról, szinte bármiről és bárkiről; mindezt kifejezetten sértő hangon, ellentmondást nem tűrő hangnemben

– nagyon nehezen fogadja el mások véleményét, fiatalságából és tapasztalatlanságából kifolyólag gyakran azt hiszi, hogy csak neki lehet igaza, azt akarja, hogy lehetőleg mindenkivel szemben övé legyen az utolsó szó

– a csoport, az osztály, a közösség érdekében mind kevesebbet hajlandó önzetlenül tenni, egyre inkább anyagi célok vezérlik

– viselkedése, morálja elfogadhatatlan a tanórákon is; az a legnagyobb baj, hogy ezt sokan fel sem fogják

– gátlástalanul éli meg érzelmeit, a folyosón, a tanteremben

– nem ismeri és így természetesen nem is tartja be a legegyszerűbb udvariassági szabályokat sem

– durva cselekedeteiben és szóbeli megnyilvánulásaiban, rohan, ordít, üti-veri társait, letorkol másokat, gúnyos

– egyre kevésbé ismeri és egyre ritkábban használja a finomabb, kulturált és udvarias kifejezéseket

– a szünetekben nincsen nyugalom, nem sikk kulturáltan viselkedni; a lányok elkészerítően eldurvultak, sokszor a fiúkon is túltesznek

– csak magára figyel, bár beleolvad a tömegbe, a többségbe

– úgy látja, hogy felesleges rendszeresen, a képességek szerint tanulni, jó eredményt elérni, nem látja a tanulás értelmét (ez nem elsődlegesen a diákok hibája, hiszen sokszor életkorukhoz és értelmi szintjükhez képest túl magas, kifejezetten tudományos követelményeket támaszt velük szemben az iskola)

– nem képes a kitartó munkára, nincsen hozzá szokva a rendszeres és kemény munkához, huzamosabb ideig nem tud vagy nem akar koncentrálni

– ha valami nem érdekli vagy nehéznek találja a követelményeket, nagyon hamar elveszti türelmét és leáll

– egyre kevesebb és gyengébb alapot hoz az általános iskolából, így nehezen vagy egyáltalán nem tudja teljesíteni a követelményeket.

A pozitívumok

Kevésbé látványosan nyilvánulnak meg. De ha csak csírában is megvannak, lehet és kell rájuk építeni, hiszen lehetőleg mindig a jóból, a követésre méltóból kell kiindulni a nevelésben. Természetesen hosszú a kifutási idő, a javulás kis lépésekben történik, így kevésbé érzékeljük a javulást. Sokszor nem szívesen dicsérünk olyasvalamiért, aminek tulajdonképpen természetesnek kellene lennie. Vigasztaló, hogy mégis sok pozitív jelenséget is meg lehet figyelni, bár ezeket nem látom általában jellemzőnek.

Sok gyerek, serdülő fiatal

– érezhetően megértésre és szeretetre vágyik, akkor is, ha ezt nem tudja vagy nem akarja nyíltan kimutatni

– problémáit egyedül, de mások megértő segítségével szeretné megoldani

– önállóságot, véleménymondási lehetőséget kíván magának, és ezzel megfelelően élni tud

– elfogadja az igazságot, a mások véleményét, ha meg tudják róla győzni, bár saját véleményét is fenntartja, fontosnak tartja

– helyesen tudja képviselni és megvédeni saját véleményét, saját érdekét

– a jó hagyományokat ápolja, ha azokat a saját maga szempontjából elfogadhatónak érzi

– egyenletes terhelést, képességeinek megfelelő, teljesíthető követelményeket kíván

– elég jól ismeri az iskolán kívüli életet, világlátott, neki már teljesen természetes, hogy minden formalitás nélkül mehet külföldre

– jó értelemben véve sokkal önállóbb, mint hasonló korú társai nem is olyan nagyon régen, bármiféle ésszerűtlen dolgot már nem lehet csak úgy egyszerűen végrehajtatni velük.

Gyerekeink mind *önállóbbakká* válnak az iskolában, otthon és a mindennapi életben. Észrevehetően sokkal jobban megállnak a saját lábukon, mint hasonló elődeik 5–10–20 évvel ezelőtt. Sokkal inkább értelmükben fejlődnek, de ez is nagyon egyoldalú. A technika elhatalmasodása, a túlságosan szűz és nem az adott korosztály szellemi befogadóképességéhez méretezett iskolai tananyag (ez különö-

sen a természettudományos tárgyra vonatkozik), az iskolában a feladatlapokkal történő tömeges ellenőrzés, a széles tömegeket megcélzó és a tömegek egyre süllyedő tömegizlését kiszolgáló Tv, rádió, videó, komputeres játékok, a családi és az emberi kapcsolatok kiüresedése következtében mind kevesebben alkalmasak kulturált emberi kapcsolatok megélésére, mélyebb emberi érzelmek kifejezésére, egyáltalán pozitív érzelmi megnyilvánulásokra.

A legfogékonyabb életkorban hat rájuk minden: a körülöttük viharos gyorsasággal változó körülmények, az értékek változása, majdhogynem teljesen az ellenkezőjébe fordulása napjainkban, a felnőtt társadalom és közvetlen környezetük sok-sok nehézsége, a pesszimizmus, a legtöbb ember által elsődlegesnek tartott anyagiak hajhászása, az értékek helyzet fokozódó romlása stb. Nem vagy alig látják a szellemi erő kifejtését, a tágabb értelemben vett tanulás értelmét, hiszen azt érzékelik, hogy a kulturáltság, a tudás, a megértő és egymást segítő magatartás, az emberi tartás nem jelent anyagi előnyt.

A sok, mind jobban szembetűnő, mind elkészerítőbb negatív jelenségnek mindenkit arra kell ösztönöznie, hogy – lehetőségei keretén belül – igenis tegyen valamit a helyzet javítására. Nagyon sok személyes példamutatás, meleg és együttérző, ugyanakkor határozottan követelő emberi magatartás szükséges nap mint nap. Van mire építenünk: vannak még rendes tanárok és diákok, szülők, a társadalmat előrevívő célkitűzések.

Az erkölcsi értékek, a helyes emberi magatartás középpontba állítását az egyházak elő tudják segíteni, ha ebben őket partnernek tekintik. Most még nagyon kevés diákot és felnőttet érnek el az egyházak. Mindenütt nagy az ellenállás bármiféle egyházi témával kapcsolatban, de különösen az egyházi iskolákkal és az egyházak által véggezhető erkölcsi nevelő munkával kapcsolatban.

A mustármagból hatalmas fa nőhet, az elvetett mag szárba szökkenhet. A mi dolgunk most, hogy minden lehető helyen a jót, az általunk helyesnek tartott erkölcsi normákat képviseljük, saját példamutatásunkkal hitelesítve mindent.

„*Én ültettem, Apollós öntözte, de a növekedést Isten adta. Úgyhogy az sem számít, aki ültet, az sem, aki öntöz, hanem csak Isten, aki a növekedést adja.*” (1Kor 3,6–7)

Keresztyének a Riói Környezetügyi Nyilatkozat kiadása után

Bolygónk környezeti okok miatti elpusztulásának elhárítására egyetemes összefogást hirdettek meg Rio de Janieróban (Lelkipásztor 1992.) országunk tevőleges részvételével. A lét fenyegetett volta öszemérhető a Noé idejében felrémlett végső eltűnés borzalmával. A kép színgazdagsága, tematikája azonban lényegesen nagyobb, hiszen most, az akkor pusztító, maga is a megsemmisülés veszélyének van kitéve. A víz és levegőtenger eredeti feladatának teljesítésére alkalmatlanná válik, és maga az ásványvagyon is eltűnik. Kibővül a várdirat, amidőn a jelen és jövő nemzedékek meglopásának vádjá alá kerül az emberiség jelentős része. Lehetetlennek tesszük a Várakozást, hiszen mindent elvéve, elfogyasztva a jövő raktárából, éléskamrájából, csak korcs marad vagy az se az „istenarcúakból”. A felnőtte vált emberiség ma már tudja, mire van szüksége a mában és a holnapokban. „Aki pedig tudja a jót és nem cselekszi, bűne az annak.”

A Riói Nyilatkozat a Környezetről és a Fejlődésről közvetlenül kapcsolódik a keresztyén felelősségi rendszerhez, ezért a vele való foglalkozás a lehetőségen kívül elemi kötelességünk is. Ha abban a globális környezet és a fejlesztési rendszerek megvédéséről van szó, akkor a föld gondozásával megbízottaknak (good housekeeper steward) a munkát végzők között, méginkább előtt, ott a helyük.

A környezetügy egyetemessége

A konferencián 172 országból vett részt hivatalos delegáció, 110 ország delegációját állam- vagy kormányfő vezette. A 178 ENSZ tagország figyelembevételével egyszerű az arány és valóban elmondhatjuk, hogy a találkozó rendkívüli és kiemelkedő jelentőségű a környezetvédelem történetében; a globalitás hangsúlyozása a tartalommal töltött állásfoglalás. Ha beépítjük gondolkodási rendszerünkbe azt is, hogy több mint kétezer képviselték a nem kormányzati szervezeteket (NGO) és az Egyházak Világtanácsa párhuzamos jelenlétét adott hangsúlyt a témának, akkor az állam jelentősége mellett a rendezvény társadalmi és egyházi fontossága is nyilvánvalóvá válik.

A riói munka után még természetesebb a jelenkor leginkább elfogadott programtetele: a *globális gondolkodás bátor lokális cselekvést igényel*. Józan cél tehát ezen új magatartásforma kiépítése magunkban és a társadalomban. A távolkörnyezet, a „szigetek” gondjainak beépítése kötelezettségeink közé új értékrend megjelenését bizonyítja. Az etika kibővülése szerint már nemcsak a „zöld”-ek hajlandók a jó cselekvését napi környezeti valósággá átfórnálni, hanem az államok, az egyházak, társadalmi szervezetek, sőt az egyén is.

Boldogok lehetünk, hogy térben és időben kiterjedté válik az emberi gondoskodás és a kontinensek határain is túllép

a Genezisben megkívánt kertészi felelősség.

A köznapi gyakorlat is meggyőző mindannyiunkat a feladatrendszer globalitására, hiszen a helyben keletkező környezetszennyezés, a lokális rossz, az esetek nagy részében – akár a szennyforrás fakasztó akarától, szándékától függetlenül is – átterjed a távolabbi vidékekre is. A nemzeti gondból ugyanilyen módon nemzetközi ügy keletkezik. Így válik a szenny-emissió egyetemes, globális problémává; a kisközösség felügyeleti területét elhagyva az egész emberi nemzetség válik teherviselővé. A rendkívüli, közelkörnyezeti terhelést okozó nukleáris tragédia még a nagyon nagy területekkel rendelkező országot is maga mögött hagyta és határain túl is megjelent. Az országunkba érkező folyók más nemzet szennyét rakják le nálunk és mi magunk is hasonló problémát okozhatunk, ha nincs elegendő mennyiségű szennyvíztisztító telepünk vagy rendszerünk. Megfontolatlan, akár az 1:5-ös arányt is elérő személyautózásaink, a vasutat bizonyos nehézségei miatt elvető kamionos szállításaink nemcsak a fővárost teszik gyakorlatilag használhatatlanná – eljuttatva miniket is a szmogriadó elképesztő szörnyűségéig – hanem a földmindenség egészét végveszélybe sodró ózonlyuk-növekedéshez is hozzájárulunk. A lokális bűn, saját magam és szomszédom veszélyeztetése egyetemessé válik. A bűn jelenkori eszkalálódása az egyén számára már ellenőrizhetetlenül való környezetrombolásban ölt testet. A gonosz, az általam is felébrésztett ördög ma már valóban „szerte” jár, keresve és találva, akit elnyeljen.

A globalitás azonban nemcsak a terhelések tekintetében jelentkezik, hanem a megoldás keresésekor is. Csak nemzetközi összefogással lehet remélni az eszerdő-kérdés tisztességes megoldását és ISO (*International Office of Standardization*) eljárás szakszerűsége a gépjárművek hatékony kipuffogógáz-rendszerabályozásához. Egyetlenegy jármű jósa az összehatás szempontjából jóformán semmire sem elegendő.

A gondoskodás hatáskörének ilyen kibővülése szükségszerűen alakítja át bibliai szóhasználatunkat vagy igényli annak tartalmi átertékelését. A felebaráti szeretet, Nächstenliebe, a good neighborhood a környezetvédelemben is népi, társadalmi, nemzetközi jelleget ölt. Jól van ez így. Gondolkozunk a nagy egészben is és cselekedjük minden szinten a jót, adjunk minden közösségnek érdemi segítséget és akkor leszünk méltóak, hűek világtérítő, személyes és „népi” megváltást is nekünk ajándékozó, hozzánk mélyre lehajoló Urunkhoz.

Legyőzés vagy szolgálat

Rióban maga a köztársaságunk elnöke érintette a súlyos ideológiai kérdést,

amikor a volt kommunista országokról szólva elmondta, hogy „még nemrég a természet legyőzhetőségéről szóló ideológiát hirdették” (a szavak mögött olyan tartalommal, hogy a világralmi tervek gyorsított ütemben való megvalósításához a természet és az ember mellékesként kezelésével szoktassák teljes kiszolgáltatottságához a világ lakosait).

Akik azonban ismerik a Krisztus diakonosi lényét, azok számára az irgalmas samatinátusi szituáció a megbeszett földdel kapcsolatban sem hagy kétséget: szolgái vagyunk az egész teremtettségnek. Minthogy nem tudunk és nem is akarunk kibújni a szentkönyvhöz kapcsolódó bűnrünkben, értelemszerűen, de erőltetésmentesen ebből a krisztusiból visszavetítve értelmezzük az abban található rövid történeteket is, történetesen a teremtés-kor kapott feladatokkal kapcsolatban. Való igaz, hogy uralmi feladatot biztosított az Isten a saját képére, a lehető legnagyobb méltóságra hívott embernek. Ha azonban e szöveget a fenséges teremtő vagy akár a gyermeke által tisztelt és szeretett ABBA összefüggésében szemléljük, akkor az uralkodó isteni megbízott és nem vulgárliberális kalóz vagy királyi gyermek, aki az apjához méltó módon látja el föld-hercegi munkakörét. Még kedvezőbb a helyzet a második teremtés-értelmezésnél. Az édenkerti teleptésben az ember a természettel teljes harmóniában jelenik meg és gondozói és őrzői feladatot kap, mint valami megbecsült gondnok vagy jólképzett kertész, a környezetével felelősen bánó és azt tisztességesen gondozó ember. Amint a keresztyén etikában a családapai feladat ellátása természetesen elvárás, alapvető állapotbeli kötelesség ellátása (és nem is vitattott ennek istenes volta), akként a gondnoki mű – legyen az globális vagy lokális – a legalapvetőbb szituációs kötelezettség. Játékosan megjegyezve: korábbi, mint az atyáság!, noha ezzel nem kívánhat még egy szakmaszerűtől környezetvédő sem rangsort kialakítani. Annyi azonban bizonyos, hogy a környezetügy nem szünkretista betűrekmelés, küldetési torzulás, hanem a keresztyén ember és társadalom Istentől kapott nemes tevékenységi területe, elszámolási kötelezettséggel a végzett munka vonatkozásában. A good housekeepership (good stewardship) jelenkori értelmezését, a kozmosz jelenlévi és jövőjével való törődés tételei értelmezését leghitelesebben a Közös Jövőnk című ún. G.H. Brundtland jelentésben találjuk. A környezetügyi problémákat drasztikus módon felszínre hozó, a Római Klub 1972-ben kiadott „Növekedés Határai” megnevezésű jelentéssel szemben a fejlődés fenntarthatóságára épít, amelynek – leegyszerűsítve – felső határát a természeti és az épített környezet terhelhetősége, míg alulról az elhatalmasodó szegénység leküzdése szab határt.

Ha nem volna meg a tartalmi hitelesség, akkor tiltottá válna a szóhasználat

elemzése, akár a jelenlegi helyzetről is. Azonban a kertépítés és állagmegóvás egyértelmű vállalása után szükséges rámutatni a világi jelentés krisztológiai összefüggésére is. A Zsidókhoz írt levél szerzője csodálatos Krisztus-funkcióról ad tanítást. Úgy látják őt, az óvéiert önnön áldozatot bemutató főpapot, mint aki rendkívüli méltóságot nyert a teremtés akciójában is, sőt olyan, „aki hatalmas szavával hordozza a mindenséget.” (Zsid 1,3). A Brundtland jelentés jövőképét a sustainable development, a fenntartható fejlődés szándékrendszere fejezi ki a leg-hitelesebben, úgy mint környezettudományi meghatározás. A friss fordítású, a jelenkori angol nyelvhasználatnak megfelelő Good News Bible szövege, számunkra bátorítóan mondja Krisztusról: sustaining the Universe, fenntartva a mindenséget. Istennek legyen hála, nem véletlen az egybehangzás.

A Brundtland jelentés tehát lényegi közelségünkbe került. A fenntartható fejlődés elmélete szerint a világnak csak akkor van valós jövője, ha az ellenőrzött fejlődés és a felelősségteli fejlesztés útját járja. A műszaki-gazdasági tapasztalat szerint a fejlesztés, a fejlődés és a természet erőltetett visszafogása, a fejlődés ütemének a nullára állítása súlyos nehézségekhez vezet. A csökkenő majd eltűnő bevételekből az érintettek nem tudnak elegendő pénzt biztosítani sem a szociális sem a környezetügyi kiadások fedezésére. Ezért az általa kijelölt út hosszú távon járhatatlan. A természet legyőzésének összefüggésekből kiragadott ideológiája is veszedelmet hordoz, hiszen az irányítás helyett vezetett rablogázdalkodás (ld. egyes keleti területeket) nemcsak a holnapot, de a teljes jövőt teszi lehetetlenné. Ezért is elvetendő.

Ha azonban, saját lényegünknek megfelelően, jobban elmélyedünk a környezetügy témájában, akkor megértjük, hogy a szükséges fejlesztést a világmindenség fenntarthatóságának a kritériuma, feltétele szerint végezhetjük. Ekkor a sustainable development Krisztus fenntartó munkáját valósítja meg, a néger spirituálék szerint mi, mint Isten eszköze, intézkedő keze, utanjáró lába. Krisztusi tevékenységé válik, a megváltás kegyelmén túl a teremtés kegyelme részeként. A fenntartó, hordozó Krisztus éppen úgy hitünk tárgya, mint a megváltó. A Szentháromságban megszólaltatása nem csak lehetőség, de kötelezettség is; krisztológiai megjelenése pedig az apostoli egyház egyik legtermékenyebb vetése. A megfeszített Krisztusról való bizonyágtétel lényege szerint azonos a fenntartó Krisztusról szóló tanítással.

Keresztyének környezetügyi önazonossága

Teljesen komolyan vehetjük, hogy a világ, az Univerzum felélését elvető, a fenntartást erkölcsi kötelességé tevő felgás a keresztyénység belépését segíti a jelenkori adottságok közé és így előrejutását is szolgálja, missziói tartalmú és jövőbevivő. Nem elveink feladásának sajátos, félelemtápláló módja, hanem bensőségesen krisztusi mű.

Indokoltnak látszik azonban tovább is menni. Hitünk világában egyértelmű, hogy a kereszt számunkra a helyreállítás

ajándékát nyújtja. A Chrissos nem önmagában álló funkció, hanem megszabadító a bűntől, a haláltól és az ördög hatalmától, hogy Vele együtt járjunk, az ő országában ő alatta éljünk, hogy vele együtt újra visszatérjünk a teremtéskor nyújtott bensőséges Isten-viszonyhoz és a hűséges gondnoki-kertési munkakörbe is. Nem kevesebbről, mint arról van szó, hogy a Krisztus útján a teremtés épségén munkálkodó embereként járunk. Az Integrity of Creation, a teremtés egysége, épsége, sérthetetlensége az Egyházak Világtanácsa értelmező szótárában a kör-

nyezetügy teológiailag is helyesen értelmezett megjelenését adja.

Itt az ideje, hogy az Egyház, az Egyházak Világtanácsa, a hazai egyház is mind kiterjedtebben ölelje magához a környezetügyi szolgálatot, bűnbocsánatot kérve és közzételve, e valós területen is segítse az istenfűgés jelenkori átélését. Mert az egész teremtett világ várja ezen Istennel, ezen belül az emberekkel, természettel, az adott tulajdonságú Universummal kibékült apostolok, küldöttek megjelenését.

Öbenne van a reménységünk

- A pörbolyi autóbusszerencsétlenség gépkocsivezetőjének temetésén elhangzott igehirdetés -

Elköltözött testvérünk 1937. január 29-én Szekszárdon látta meg Isten teremtő Szeretetéből a napvilágot. Szíve 1993. február 13-án dobbant utolsó a Bajai kórházban. Gyászolják: felesége, három lánya, azok szerettei, két unokája, a megtört szívű család, rokonok, munkatársak, ismerősök, barátok, s az evangélikus gyülekezet. Gyászunkban, fájdalomunkban halgassuk meg Isten örök igéjét, ahogyan megírva találjuk Pál apostolnak a korintusiakhoz írt első levelében a 13. fejezetben, és János apostol első levelében a 3. fejezetben a következőképpen:

Pál apostol ezt írja:
Most tükör által homályosan látunk, akkor pedig színről színre, most töredékes az ismeretem, akkor pedig úgy fogok megismerni, ahogyan engem is megismert az Isten.

János levelében ezt olvassuk:
Akkor Isten színe előtt azzal fogjuk biztatni szívünkét, hogy bár a szívünk elítél, az Isten nagyobb a mi szívünkénél, ő mindent tud.

Keresztyén Gyülekezet!
Gyászoló Testvéreim a Jézus Krisztusban!

Megdöbbenéssel, értetlenül, kérdések sokaságával tele állunk meg elköltözött testvérünk koporsója mellett. Nem értjük, mi történt, nem tudjuk, miért alakult így tragikusan az események, nem tudunk megszólalni, nem tudunk vigasztalni, s megvigasztalódni. Szívünkben ott ágaszkodnak a kérdőjelek, hangoskodnak, vagy csendeseden, de folyamatosan hangzanak a miért-ek.

Isten szolgájának küldetése, az én feladatam e szomorú percekben, nem az, hogy értékeljek egy elköltözött életet, fellevenítsek szomorú pillanatokat, nem is az, hogy ítélek. Az én dolgom az, hogy a legtitokzatosabb helyzetben, s az elviselhetetlennek tűnő terhek között is megírdessem Isten szeretetének jó hírét, a vigasztalás evangéliumát. Mert ahol emberi szavaink üresen kopognak, ahol vigasztalni igyekvő mondataink erőtlének, ahol az emberi együttérzést kifejező hangjaink gyengék, ott egyedüli vigasztalás, fájdalomt csillapító, kfnokat enyhítő az Isten szava. Ez a jó hír az apostol megfogalmazásában így hangzik: Kicsoda választhatna el minket Isten szeretetétől? Meg vagyok győződve, hogy sem halál, sem élet, sem magasság, sem mélység, sem jelenvalók, sem eljövendők, sem hatalmak, sem semmiféle teremtmény nem szakíthat el minket Isten szeretetétől, amely Jézus Krisztusban megjelent.

Most tükör által, homályosan látunk. Csak a dolgok visszaját, az események fo-

náját. Nincs ember – közöttünk, s széles e világon –, aki joggal mondhatná: én tudom, mi történt, átlátom az eseményeket. Homályosan látunk. S amíg itt élünk, ezt a titkot felfedni már senki sem tudja, senki sem fogja. Homályosan látunk, hisz könnyek szöknek újra meg újra szemünkbe. A fájdalom is torzítja látásunkat.

Egyet azonban láthatunk: Kicsoda az Isten. Ne ember, s emberek legyenek most a középpontban. Ne kavargó érzések, s megfordíthatatlan események. Órá figyeljünk: élet és halál Urára, a Mindenhatóra. Jézus Krisztusban megismerhetjük, s megismerhetjük őt a mélységből is felemelni tudó, a minden helyzetben szeretetét adó, bűnt bocsátani hajlandó Isten. János ezt így mondja: azzal biztatjuk magunkat, hogy Isten nagyobb a mi szívünkénél, ő mindent tud.

Ő mondhat egyedül ítéletet, őnála van a titok nyitja. A mi dolgunk az, hogy könyörögjünk Isten irgalmaért, kegyelmeért, jóságáért elhunyt testvérünk, s a magunk számára.

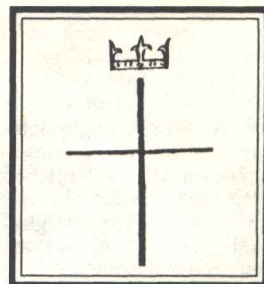
Amikor úgy érezzük – s most joggal így érezhetjük: nincs semmi fogódzó pont, amikor azt életek át, hogy kicsúszik a biztos talaj a lábunk alól: bátran kapaszkodjatok Isten szeretetébe, s bízzatok magatokat az élő Jézus Krisztusra.

A mulandó világban, a minden percben veszélyben lévő életben, a bizonytalan létben egyedül ő a biztos pont.

Ő, aki úgy szeretett minket, hogy emberré lett, vállalta értünk az emberi élet minden szenvedését, helyettünk, és értünk önmagát adta oda a kereszten, hogy Isten szeretetétől valóban semmi: bűneink, emberi gyarlóságaink, s életünk tragédiái se szakítsanak el minket.

Öbenne van – e kijátástalan percekben is reménységünk. Ő miatta nyílt meg a kapu, őmiatta nem záruk az élet, őmiatta vár haza minket a mennyei Atya.

Ezért imádsággal és reménységgel kíséreljük el az utak vándorát utolsó földi útjára. Imádsággal: Isten bocsáss meg bűneit és bocsáss meg a mi bűneinket is. Imádsággal, hogy amikor a mennyei Atya mérlegre teszi életünket, a másik serpenyőben az értünk önmagát áldozó Jézus Krisztus érdeme legyen. Imádsággal, hogy adjon békeséget szívünkbe, megnyugvást lelkünknek. Es reménységgel: hogy az az Isten, aki hűvét hajnalán feltámasztotta Jézust, s legyőzte – végleg legyőzte – a bűn és halál hatalmát, nekünk is nyissa meg a kaput, s támasszon fel az új életre.

Hozzászólás a Fórum rovat egyik írásához

A Lelkipásztor 1993/2. száma közölte Deme Zoltán szarvasi lelkész „A II. féлдőben” című írását. Ugy vélem, ez a cikk nem felel meg a lap teológiai és erkölcsi követelményeinek és nagyon sajnálom, hogy nyilvánosságot kapott.

A szerző nem tényszerűen közölt eseményeket és más fontos mozzanatokat viszont elhallgat. Személyes támadá-

sokat intéz egyházi kollégái ellen és összekeveri a teológiát és a politikát. Minderről a szerzőnek személyes levélben kívánok írni, a mostani rövid hozzászólással viszont azt szeretném jelezni, hogy az ilyen hangot egyházi sajtónkban megengedhetetlennek tartom.

Budapest, 1993. április 8.

Dr. Harmati Béla
püspök

Egyházi szemmel a sajtószabadságról

1993. március idusán eltűnődöm negyvennyolcas eleink legnagyobb vívmányainak mai értelmezéséről, egyházi és világi gyakorlatáról.

A sajtószabadság nem más, mint szabad véleménynyilvánítás fontosnak vélt eseményekről, bennünket körülvevő történésekről, közfigyelemre méltó személyek tevékenységéről. Kritikai értékelése a múltnak, analízisszerű feltárása a jelennek s a jövőbe mutató feladatok vázolója. Alternatívák ajánlása, egyik vagy másik elgondolás lehetséges következményeinek a pontos körülírása.

A sajtószabadság valójában gondolkodásszabadság, írásban. Amíg a gondolatok szűk körben maradnak nyomdai rögzítés nélkül, addig a sajtó nyilvánosságot kínál az emberi elme vívódásának s belső közzelmondozásának. Ez a kínálat, a nyilvánosság kínálata teszi az írástudó vállára a felelősséget gondolatai s véleménye közzéadásakor. Meg kell felelnie ugyanis annak a normának, amelyet így fogalmazhatunk, csak ami épít, az kerülhet az olvasó elé. Építi a személyiséget mélyebb érzelemvilágának kialakításában (szépirodalom), építi a közösséget az emberibb együttélésben, építi a társadalmat a nagyobb felelősségvállalásban, építi az egyént – egyházi összefüggésben – hitében, erősíti a gyülekezetet, jobbra, igazabbá teszi az egyházat küldetésese betöltésében.

Más szóval: amikor sajtószabadságról beszélünk, akkor sajtóetikáról is szólnunk kell. Ennek a követelménynek alá kell vetnie magát minden tartással rendelkező újságrónak, írónak és költőnek, a nyilvánosság előtt véleményt alkotó, s így a társadalmat befolyásoló személyiségnek, legyen akár politikai vagy lelkész, vagy a kettő egy személyben.

Ami épít, azaz nem rombol, nem botránkoztat, nem csúsztatásra építi logikáját, nem ferdíti el az igazságot, hanem a valóságot tárja fel, szeretettel szól, segítő szándékkal, és próbál kiutat mutatni, annak az írásnak lehet igénye a nyilvánosság előtti sajtómegjelenésre.

Kérdezheti valaki, van-e hazánkban sajtószabadság? A válasz ez lehet: rosszul értelmezett sajtószabadság van. Minden megjelenik bizonyos folyóiratokban és egyéb kiadványokban, függetlenül igazságtartalmától.

Ezért túlterheltek a bíróságok a sajtóperek ezreinek lebonyolításával. A helyzetet nehezíti az a tény, hogy nincs sajtóörvényünk, amely keretet adna, medert biztosítana és jogi szabályozást fogalmazna meg a sajtótevékenység mai formáinak, ideértve a sajtóetika korábban vázolt ismérveit is.

A sajtószabadság kérdésének összefüggésében szólnunk kell a nyilvánosság jogos igénye és az adott intézmény érdekének feszültségéről. Napjaink vitatható gyakorlata az, hogy ügyeket tárnak a társadalom elé, amelyekről fél- vagy rossz információjuk van, s maga a tényközlés is gyakran meglegszik felszínes tájékoztatással, hiszen a hírek tömege vár ismeretetésre. Példaként említhetjük egyházunknak visszaadásra váró ingatlanügyeit. Önkormányzatok képviselői adott esetben már akkor nyilatkoznak, amikor még a szóbanforgó iskola vagy épület sorsára egyik fél sem tett pontot.

Feledésbe merült az a helyes látás, hogy demokratikus intézményrendszerekben – így a protestáns egyházakban is – adott kérdések megvitatása illetékes intézmények feladata. Csak

a végső állásfoglalás tarthat igényt a nyilvánosság előtti közlésre, ha az adott döntés ilyen kitételt tartalmaz.

Természetesen a sajtószabadság gyakorlata során is sokszor esünk abba a csapdába, hogy csak a rossz hír az igazi hír. Egy átalakuló korszak felelős résztvevői vagyunk, más-kor úgy éljük meg, csupán szenvedő állampolgárai. A megannyi örvendetes, jövőt ígérő változás fényeit feledtetni velünk a sokszor csokorba szedett rossz hírek árnyéka.

Eltűnődő kérdésem az, szükséges-e a társadalmat, a széles nyilvánosságot, a tűrés határán élő, egy sor eseményen változtatni nem tudó embert híryannyal terhelni, még neurotikusabbá tenni? Igaz, joga van mindenkinek kikapcsolni a készüléket, lemondani az újságot, vagy egyszerűen félretenni. Ezen az úton apatikus tömeg, érdektelen társadalom, közönyös sokaság képződik. Vajon nem igaz ez az egyházra is?

Csak ami épít, annak lehet igénye a nyilvánosságra. Csak ami igaz, azt szabad leírni. Csak ami szeretettel párosul, az lehet felelős jövőépítés. – Legalábbis az egyházban. Méltóságához pedig hozzátartozik, hogy a gúnyolódást – legfeljebb – önmagával szemben engedje meg, az ítéletet az Úristenre bízva, egy hiteltvesztett párt vezetőjének nevét pedig még az ajkára sem veszi, nem hogy leírja.

Ahol az Urnak Lelke, ott a szabadság. (2Kor 3).

Töltse be életünket a jóra vezérlő Lélek, hogy az igazi szabadság megajándékozottjai legyünk, s így szolgáljunk Urunknak.

Szebik Imre
püspök

Evangelikus énekeskönyv, 2002 (?)

V. rész: 61–71. ének

Az elmúlt hónapokban többen fejezték ki véleményüket az énekeskönyv megújítását célul tűző sorozatommal kapcsolatban. Volt, aki helyeselte, támogatta elképzeléseimet. Volt, aki bölcsen és megfontoltan a politizálástól óvott, s akit megnyugtathattam, hogy kizárólag az énekekkel szeretnék foglalkozni, de az első szám bevezetőjében az énekeskönyv születésének körülményeihez feltétlenül oda kellett sorolnom a kedvezőtlen (egyház)politikai helyzetet. Volt, aki a szeretetre hivatkozott, magasabb rendűnek tartván azt a vélt vagy valós igazságnál. Magam is ugyanezt vallom, és szeretném nem a magam igazát hangoztatva, hanem szeretetből, mégpedig az ügy és az éneklő gyülekezet iránti szeretetből végezni munkámat. S végül voltak olyanok is, akik a jelen helyzetben fölöslegesnek vagy korainak vélték fáradozásaimat. Ezek az észrevételek sajnos nagyrészt csak közvetve jutottak el hozzám, pedig éppen a negatív véleményekre van legnagyobb szükségem, mivel ezek késztetnek további gondolkodásra és javításra. Ezért szeretnék kérni mindenkit, akik az énekekhez fűzött megjegyzéseimtől eltérő állásfoglalásuk, hogy ne tartsák meg azt maguknak és ne csak másoknak mondják el, hanem nekem is, vagy inkább írják meg nekem. Különösen amíg csak egyedül dolgozom a témán – mely munka kizárólag magánkezdeményezés és semmiféle hivatalos felkérés nem előzte meg –, a kritika jelenti számomra az egyetlen kontrollt.

61. ének. *Dicsértessék, Uram, Örökké szent neved.* Az 1982-es új evangelikus énekeskönyv későbbi kiadásaiban a dallam keletkezését jó másfél évszázaddal előbbre hozták (Tranoscius, 1636). A következő kiadásokban a szöveg keletkezését is mintegy 70 évvel korábbra kell tennünk. Az énekers ugyanis nem a *Zöngedező Mennyei Karban* jelent meg először (1692), hanem az 1623-ban, Kolozsvárott nyomtatott unitárius énekeskönyvben. Korabeli kéziratokból is ismerjük: pl. az 1621-től 1647-ig lejegyzett *Kuun-kódex*ből.

Az ének a dicséreték között kapott helyet énekeskönyvünkben, de legalább ugyanannyira könyörgés is, mégpedig Isten irgalmasságáért és segítségéért. Ugyanakkor bűnvallás, bűnbocsánatért esdeklés. Az eredetileg tízversszakos éneket (itt 5 versszak) tehát a dicséret, könyörgés és bűnvallás határozza meg, s ezért jól meg kell gondolni, hol kurtítsunk rajta, hol változtassunk. A szöveg modernizálását a megmaradt öt versszakban általában elfogadjuk, de a 2. versszak első sorában nem kellett volna megváltoztatni a tárgyesetet a rím kedvéért: a módosított alak nyelvtanilag helytelen. Az ének versfőiből megtudhatjuk, hogy Diósgyőrben írták (pontosabban: „Diogjérben” – mely tényt énekeskönyvünkéből elhagyhatjuk, hisz máshol sem történt utalás a keletkezés körülményeire). Ezt a „szép éneket” (a *Kuun-kódex*ben: *Cantio Pulchra*) érdemes lenne az eredetihez megközelítően visszaadni. (A versszakok 12-szótagosak, ezért fölösleges minden 6. szótág után a nagy kezdőbetűt.)

1. Dicsértessék, Uram, örökké szent neved,
Ki ez ideiglen gondomat viselted,
Méltatlanságaimat, Úristen, nem nézted,
Hála legyen néked, hogy ez időt értem.

2. Irgalmasságodnak csodálatos voltát
Az emberi elme azt meg nem foghatja;
Mely szorgalmatos vagy az eltáplálásra,
Reménység kívül is szólítasz gyakorta.

3. Oly nagy gondod vagy a mi életünkre,
Életünkben való minden szükségünkre,
Mikor gondolkodtam még annak előtte,
Felségednél dolgunk el vagyon rendelve.

4. Gondolkodtam sokat a régi atyákról,
E széles világon sok bűjdosásukról,
Mely nagy gondot, Uram, viseltél azokról,
Még marhájukról is, nemcsak ő magukról.

5. Jól tudom, mostan is te azon Isten vagy,
Irgalmasságod is szintén oly igen nagy,

Ki soha nem hagyod a benned bízókat,
azért kérlek, Uram, szómat meghallgassad.

6. Én mindenkor, tudod, felségedben bízom,
Minden javaimat csak tetőled vártam,
Az én életemben hozzád fohászokdtam,
Segítséget, Uram, felségedtől kértem.

7. Reám tekints azért irgalmasságodból,
viselj gondot reám ily nagy szükségemben,
Ne nézd bűneimet, ó én jó Istenem,
Mutasd meg, hogy te vagy gondviselőm nekem.

8. Bűneimet pedig megbocsássad nekem,
Kivel megbántalak naponként, Istenem,
Mert a nagy gyarlóság viszen arra engem,
De a te nevedért légy kegyelmes nekem!

9. E földön míg élek, adj jó egészséget,
Minden híveiddel lelki csendességet,
Felebarátaink közt való egyességet,
Jóhírral és névvel áldj meg, Uram, minket!

10. Nagy hálákat adván hogy mi mind ezekért,
Dicsérjük nevedet irgalmasságodért,
Szentlelkeddel holtig a Jézus Krisztusért,
Nevelj igaz hitben szerelmes fiadért!

63. ének. *Ó, bárcsak ezer nyelvem volna.* Az ének eredetileg több versszakos, mint amennyi az 1955-ös (7 versszak) és az 1982-es (4 versszak) énekeskönyvbe került. Az 1952-ben kiadott svájci énekeskönyvből 10 versszakot ismerünk. Eszerint az ének a Szentháromság Istenről szól, amelyben a minket megtartó, tanácsadó és szerető Isten, a rajtunk könyörülő, halál kínjait vállaló, minket szabadságra vezető Jézus és a vigasztaló Szentlélek munkáját dicsőítjük. Isten jóságáról életünk végéig énekelhetünk, s amikor ajkunk már nem képes szólni, mert erőtlén, úgy sóhajunkkal is bekapcsolódhatunk a zengedező karba. A földi szegényes dicséret után majd ezerszeres halleluját énekelhetünk az üdvözültek mennyei karában. – Ebből a gondolatmenetből szinte semmi nem került át énekeskönyvünkbe. Bár az 1. versszak tartalmilag teljesen egyezik az eredetivel, a 2–3. versszak fordítását már egyik versszakkal sem tudjuk azonosítani. A 4. versszak megfelel az eredeti 2. versszakának. A következő kiadáshoz egy újrafordítást javasolnánk, melynek alapjául az előbb felvázolt gondolatmenetnek megfelelően az 1., 5., 6., 7., 9. és 10. versszak szolgálhatna:

1. O daß ich tausend Zungen hätte
und einen tausendfachen Mund,
so stimmt ich damit um die Wette
vom allertiefsten Herzensgrund
ein Loblied nach dem andern an
von dem, was Gott an mir getan.

5. Lob sei, dir, liebster Gott und Vater,
für Leib und Seele, Hab und Gut;
Lob sei dir, mildester Berater,
für alles, was dein Lieben tut
und was du in der ganzen Welt
zu meinem Wohlsein hast bestellt.

6. Mein treuster Jesus, sei gepriesen,
daß dein erbarmungsvolles Herz
sich mir so hilfreich hat erweisen
und daß durch deinen Todeßchmerz
du mir die Freiheit hast gebracht
und mich zu eigen dir gemacht.

7. Lob sei dir ewig, Ruhm und Ehre,
o heiliger, werter Gottesgeist,
für deines Trostes frohe Lehre,
die mich ein Kind des Lebens heißt.
Was gutes soll durch mich gedeihn,
das wirkt dein göttlich Licht allein.

9. Von deiner Güte ich singen,
solange sich die Zunge regt;
will dir ich Freudenopfer bringen,
solange sich mein Herz bewegt;
ja, wenn der Mund wird krafftlos sein,
so stimme ich doch mit Seufzen ein.

10. Ach nimm dies arme Lob auf Erden,
mein Gott, in allen Gnaden hin.
Im Himmel soll es besser werden,
wenn ich im Chor der Seligen bin.
Dann bring ich mit der Engel Schar
dir tausend Hallaluja dar.

64. ének. *A hatalom Istenének Zendüljön ajkunkon ének.*
Új énekeskönyvünkben a korábbi (1955-ös) 2. versszak kimaradt: „Az áldások Istenének Zendüljön ajkunkon ének!” Sántha Károly versének néhány fordulatát talán modernizálni kellene, pl.: „Szeretnek mély tengere, Boldog, aki elmerül bele!” (2. versszak): „Mint friss harmat hullása: Termő lesz szívünk újulása, S imádságban illatozik.” (3. versszak). – Azon is el kellene gondolkodni, vajon szerencsés-e ezt a szöveget egyik legnépszerűbb *pünkösdi* énekünk dallamával párosítani.

68. ének. *Föld és nagy ég.* A 8. zsolnárból (44. ének) kimarad Isten teremtésének részletes dicsérete. Ebben az énekben egy 20. századi, technokrata képeket alkalmazó változatot kapunk harsogó amerikai módra, ami tőlünk lényegében idegen. Gyűlekezeteinkben – talán néhány budapesti kivételével – sohasem fog gyökeret verni. (Ha

nemzetközi kapcsolatainkban az amerikai evangélikus egyházra is gondolunk, találhatnánk talán ennél alkalmasabb közös éneket is.) Az egyébként jó fordítással kapcsolatban két megjegyzés: 1, a rövid angol szavakhoz általában sikerült megtalálni a magyar megfelelőt, kivétel a 3. versszak, ahol az angol eredetiben felsorolt hét hangszer (trombita, dudu, cintányér, hárfa, lant, líra, cselló) helyett a magyar verzióban három új hangszer „szólal meg” (kürt, orgona, hegedű). Ez önmagában még nem von le semmit a fordítás értékéből. Ennél a tárgyi változtatásnál fontosabb azonban az utolsó versszak egyik sorának tartalmi átértelmezése. Itt a „Kicsik-nagyok, jer, kéz a kézbe’ Zengjete Istennek új éneket” kedves kép helyett az imádkozó testvéreket kellett volna bevonni: „Daughter and son! Loud praying members! Sing to the Lord a new song.”

69. ének. *Szólj, boldog hálaének.* A népszerű és énekeskönyvünkben szép fordítással megjelent finn ének szövegét Aukusti Waldemar Koskimies (1–2. versszak) és Ilta Koskimies (3. versszak) írta. (Ld. a finn énekeskönyveket.)

Énekeskönyvünk első gyűlekezeti érnekrésze 32. dicséretet tartalmaz. Hogy a bekövetkező kiadásban mely énekek maradnak meg és melyeket kell kihagynunk, azt részben majd a használatot és elterjedtséget vizsgáló általános felmérésnek kell megmutatnia. Néhány évtized alatt ugyanis minden gyűlekezetben kialakult az énekeskönyvből használatos törzsanyag, melyhez csak ritkán tesznek hozzá egy-egy új éneket. Az idő rostáján ebből a 32. dicséretből is ki fog hullani néhány...

Ferenczi Ilona

Divat vagy szolgálat?

VIGYÁZZ, KAMERA!

Szeretem a technikai újdonságokat. Nem az öndicséret édes szava, de úgy érzem, haladok a korrallal. Igaz ez nem nagy dicsőség, ha az ember még fiatal. Van olyan is, aki majdnem mindent meg- és átél századunkban, senki meg nem szólná (már csak tisztes kora miatt is), ha kiderülne róla: nem igazodik el a távirányító mániás világunkban; s tessék az ellenkezője igazolódik: technikai tájékozottsága fiatalokat megszégyenítő.

Nem újkeletű a probléma, amely irritál, de nálunk mégis újnak mondható. Jóléti társadalom felé igyekező világunkban egyre gyakrabban felbukkannak a video-kamrák. Talán már nem is számít státusz-szimbólumnak – vagy ha igen, akkor sokat veszített belőle. Nemcsak jelentéktelen társadalmi eseményeket, eleve unalmasnak ígérkező önkormányzati üléseket igyekeznek fontossá tenni jelenlétével, de bizony egyre gyakrabban láthatjuk a zsugorodó méretű videokamera-csodákat egyházi rendezvényeinken is. Helyén való dolog! – mondhatjuk, hiszen az archiválás fontos. Egy-egy felvétel csak évekkel, évtizedekkel később válik igazán értékesé.

Helyeslésünk talán némileg meginog, ha egy-egy videokamera bensőséges helyekre is betolakodik. Lassan nem is esküvő az esküvő, nem keresztelő a keresztelő, ha nincs jelen legalább egy-két kamera. Bár a kereskedők mindenféle jólhangzó mézesmadzag-kijelentésekkel igyekeznek a naív, video-technikailag alulinformált, de potenciális ka-

meratulajdonosok vásárlókedvére hatni, hogy ti. egy-két gyertya fénye is elegendő a felvételhez, az igazsághoz hozzátartozik, hogy fény nélkül egyszerűen nem megy. Kell a jó világítás az élvezhető minőségű képhez. Ezt tapasztalattal tudják azok a bátor cameraman-ek és alkalmi segédek, akik vitézül (szemérmetlenül) tolokodnak vakító halogénlámpáikkal, hogy a rögzítés 100%-os legyen. Úgy gondolom, jogos kérdésfelvetés:

HOL A HATÁR?

Mert határra, mederre, megfelelő formai szabályokra szükség van. Ezekkel elsősorban nem hunyorgó szemű lelkészársaimat akarom az ilyen alkalmak terhétől mentesíteni. Ők vállalnak mindent a Szolgálatban, a Szolgálatért. A reflektorfényben állás kínos póza is természetes számukra, nem botránkoznak meg rajta. Hogyan is tennék, mikor valóban igyekeznek mindent megtenni, ingyen nyelvtanítástól a madárház építésig, csakhogy becsalogassák és ott tartásák az embereket. Tudják, van pozitív hatása is, ha ott a kamera. Végre itt van az egész család, még az ismerősök is mind... végtére is mindenki rajta akar lenni a szalagon.

Valami mégsincs rendjén: a szolgálat a szolgáltatás irányába hajlik. Maga az alkalom, melyen Isten titokzatosan cselekszik, jobb esetben csak másodrangúvá válik. Háttér, amely arra hivatott, hogy kiemelje az egyén fontosságát. Eszközzé süllyed, amely az embert a középpontba állítja, mintha itt ez lenne a dolgok természetes menete, sőt mi több: elsődleges célja... Szomorú, de itt már az Istennek is csak az asszisztálás háttérszerepe jut. Szolgája pedig showman-né, ceremónia-mesterré törpül. Maga ez a tendencia megérne egy elemző tanulmányt, de most maradjunk csak a kamera-problémánál.

Tudok német gyűlekezetekről, ahol a presbitérium egyszerűen megtiltotta a lázas divat-videozást vagy pedig szigorú szabályokhoz kötötte annak jelenlétét. Ismerek olyan felkészült, aki a presbitériummal teljes összhangban nem engedélyezi a vijjogó automata-fényképezőgépek gátlástalan használatát az istentiszteleten. Félreértések elkerülése végett jegyzem csak meg, hogy nem szélsőpiktista, hanem átlag-liberális evangélikus gyűlekezetekről van szó.

A fent említett konkrét példák is jelzik, hogy nem mindenki tapsol egyértelműen a kamera jelenlétének. Vannak olyanok, akiket zavar, sőt sért, ha megkérdésük nélkül filmezik őket. Azt hiszem, véleményüket respektálni kell. Sőt, azok visszafogott tiltakozását sem lehet figyelmen kí-

vül hagyni, akik nehezen viselik az adott istentiszteleti alkalmon a félhangosan-hangosan egymásnak technikai utasításokat adó képvadászokat. Egyszerű illetani kihágás ez vagy több ennél?

Azt hiszem több. Az integrálódás-kényszer alatt nyögő huszadik századi ember helyzetavara. Keresi a helyét a világban, de nem találja. Reklámozgatta, értékteremtő látása miatt nem érzékeli, hol van, s mit tehet. Ebben a világban, ahol sokszor a tisztességtelenséget emelik az üzletpolitika rangjára, nehéz a tisztességről bármit is mondani, miközben iratlan szabályok szép lassan a felismerhetlenségig elhomályosulnak. Így érthető jobban, hogy ezek az emberek nem érzik a szemérmes viselkedés mikéntjét.

MIT TEHETÜNK?

Jó lenne, ha megoldásra modellt adhatnánk, manapság mindenki ezek után sóvárog. Nem tudok. Team-korszakú világunkban a csoportos analízis sem hoz mindig eredményt. Zsákutca-árnyak kísértének az élet minden területén. Jobb híján kérdésmegvilágítást kínálnak megoldásként. (Teológiákban is több a kérdés, mint a használható válasz.)

Egykor úgy tanultuk a Teológián: az evangélikus istentisztelet méltóságáért a lelkész a felelős. A megoldás talán itt rejlik. Méltóságkérdésé kell zsugorítani a kamera-kérdést is... gondolom, de nem biztos hogy ez a helyes megoldási irány.

Vagy inkább természetes együttélést kellene kialakítani? Kommunikáció-analitikusok szerint egészséges nagyvonalúsággal kell kezelni az ilyet. Akkor a „siker” mindkét oldalon nagyobb. Sugárzó arcú rokonok és ismerősök az egyik oldalon (a lelkész betöltötte a kor elvárásait) és vidáman áldást osztó lelkész a másik oldalon: nincs itt semmi baj...

Franko Mátyás

A II. féldőben

A lelkész, mint országgyűlési képviselő. Örömeid, gondjaid. Táguló perspektívák. Más emberek.

Igazán nagy megtiszteltetésnek veszem, hogy a Lelkipásztor felelős szerkesztője, sokunk által nagyrabecsült Hafenschler Károly felkért és lehetőséget adott, hogy lelkésztestvéreimhez szóljak.

Szorosan a tárgyról szeretnék írni, ezért is írtam le szó szerint azt a néhány szót – instrukció – amit a felkéréshez kaptam. Azzal kezdem, hogy az elmúlt négy év szolgálata során, mint országgyűlési képviselő igyekeztem mindig lelkész maradni, kihasználni azt, hogy az Isten rendkívüli lehetőségeket adott számomra, hogy szolgáljak néki és hirdessem a megfeszített és feltámadott Jézus Krisztust.

Még 1989-ben a nyári nevezetes pótválasztások előtt, az első jelölőgyűlésen, első nagy nyilvánosság előtt mondtam „politikai” beszédemet így kezdtem: „2000 évvel ezelőtt élt egy ember, aki azt mondta: ha valaki közzöttek első akar lenni, legyen mindenképpen szolgálja. S én az szeretnék lenni!” Bizonyára én is sok szolgálati lehetőséget elmulasztottam azóta, mégis mindig szem előtt tartottam Jézusnak ezt a mondatát. Hálás vagyok az Istennek, hogy sokszor adott lehetőséget és erőt a szolgálata.

Még a 90-es választások előtt történt valami, ami aztán nagy hatással volt az elmúlt évi képviselői tevékenységemre. Az angliai Windsorbam kaptam meghívást egy hétvégi konferenciára, melynek címe ez volt: „A jövőd Európa lelki dimenziója”. A cím ugyan kissé „gyanús” volt, mégsem gondoltam, mit takar. A résztvevők politikusok, miniszterek, képviselők, politikai tanácsadók. S mikor az egyik szervező megkért, hogy a konferenciát imádsággal nyissam meg, világossá vált, hol is vagyok. Olyan politikai vezetők Testvéri Köösségében, akik életük és szolgálatuk fundamentumát a Szentírásban látják, erejük, hitük pedig Jézus Krisztusban van! Erről a konferenciáról jó lenne bővebben írni, de most csak röviden annyit, hogy

Lord Brian Griffiths – akkor Margaret Thatcher elsőszámú tanácsadója – csodálatosan prédikált az irgalmas samaritánus példázata alapján. Közös imádságok, vasárnap közös úrvacsora. Akkor kaptam meg valakitől James Baker néhány héttel korábban a washingtoni Imareggelin elmondott csodálatos beszédét, ami olyan hatással volt rám, hogy hazatérve, gyorsan lefordítottam, leadtam a szervezési osztálynak, kérve, hogy minden újonnan választott képviselőtársamnak küldjék meg. Sokak számára hatalmas élmény volt, hogy az első (még kommunista, belügyminisztériumi) futárszolgálatlaltal, az első országgyűlési anyagok között ott volt ez a nagyszerű bizonyoságtétel – James Baker amerikai külügyminiszter szájából. De egy meghívó is, melyben hálaadásra és közös imádságra hívtam képviselőtársaimat az első ülésünk előtt. Felejthetetlen élmény volt a Parlament egyik gyönyörű termében – negyvenhárom évi kommunista, ateista, egyházüldöző diktatúra után énekelni, imádkozni, a Szentírást a kezünkben tartani és hirdetni és hallgatni az Isten Igéjét!

Így kezdődött a Testvéri Közösség élete. Azóta minden kedden reggel áhitatra jövünk össze – felekezetre és pártállásra való tekintet nélkül –, hogy Isten Igéjére figyelve, közös imádságban végezzük szolgálatunkat.

Számos ország parlamentjében vannak ilyen Testvéri Közösségek, akikkel aktív kapcsolatunk van, tudunk egymásról, imádkozunk egymásért. Ezen a úton sok lehetőségem adatott külföldi szolgálatokra is. Múlt szeptemberben például a szöuli új parlament alakuló ülésének napján hirdethettem az Igét a Parlament kápolnájában. Ezekből a kapcsolatokról egyébként szerteágazó használatra számazhat országunknak is. Isten csodálatos lehetőségeket nyitott meg előttem, sőt sokszor éreztem, hogy szándékaim ellenére alakul életem. Már

régen látom, hogy miért. Az első esztendőben nagyon szerettem volna a külpolitika területén aktív lenni. Elképzeléseim egyszerűen nem sikerültek, pedig azt hittem, hogy nyelvismeretemen eleve arra rendelkeznek. E helyett fokozatosan fordult életem a szociálisan súlyos helyzetben lévő emberek iránt, azokhoz, akik az élet legszélére szorultak, akik a leginkább rá vannak szorulva a szeretetre, Isten gondviselő kegyelmére.

Újabb nagy lehetőséget adott számomra az Isten. „Kitalálhattam”, hogy Gödöllőről ünnepeljük meg a Magyar Szabadság Napját, s még az is elrendeződött csodálatos módon, hogy a televízió egyenesben közvetítette. Ugy gondolom, hogy a lehetőséget sikerült megragadnunk, hiszen szinte mindent ország-világ elé tártunk, ami a számunkra (hívó politikus, MDF-tag) fontos: (aki látta, emlékszik rá, aki nem, videón azonnal meg tudom küldeni ingyen), hálaadás, hit, remény, tradíció, nép, nemzet, történelem, gyermekek, jövő. E lehetőség teremtette meg a Tessedik Sámuel Hogy a Gyermekek Megszülessenek és Felneveljenek Alapítványt, melynek lényegében három célja van: a fiatalok elérése, gyermekek segítése, terhes asszonyok támogatása. Az Isten gazdagon megáldotta erőfeszítéseinket, hiszen az induló 10 ezer Ft-os alaptőke másfél év alatt 34 millió Ft-tal gyarapodott, ami nagyon széleskörű szeretetszolgálatot tett lehetővé az Alapítvány számára, sőt ma már ott tartunk, hogy félig készen van a Gödöllőn épülő Anya-Otthon, mely 14 krízishelyzetben lévő terhes asszonynak és gyermekének fog átmeneti szállást biztosítani és lehetővé tesz egy tanácsadó szolgálatot terhes nők számára. Közben még az Ur Istentől arra is kaptunk lehetőséget, hogy kiadjuk Ruzicskay György Tessedik Sámuel élete c. rajzművét, mely méltó megemlékezés volt a 250 éve született Tessedikről, s komoly támogatást je-

lent az Alapítvány számára is. A mű 5000 példányban jelent meg, melyből 1000 számozott példány, a művész saját kezű aláírásával ellátva. Hálás lennék, ha minden evangélikus gyülekezet venne belőle, ezzel is támogatva az Anya-Otthon létrejöttét.

Közben azért a külpolitikai tevékenységre is jutott időm, de ott is mindig volt lehetőségem arra, hogy szolgáljak, s lelkész is lehessenek. 1990. novemberében európai politikusként elsőként – még a kemény diktatúra idején – *jutottam el Albániába*. Minden tiltás és útvonalengedély ellenére barátommal az első városba, Shkodrába hajtottunk, ahol meglátogattunk egy katolikus lelkésztestvért, aki 16 évet töltött börtönben, s nemrégén szabadult. Az ateistának kikiállított Albánia első kapcsolata egy lelkésztestvér, ott-hona, terített asztal, közös imádság, testvéri ölelés. Aztán találkoztam egyetemista fiatalokkal, akik nem is annyira a kommunizmus megbukásának örömhírét szívták magukba, hanem azt, ami Jézus Krisztusról szól. *Hármat közülük megkereszteltem*, voltak, akik Jézus Krisztus történetét hallva, azonnal úrvacsorát akartak venni, kaptak is, s megtanultak imádkozni. Egy alkalommal pedig tanúja voltam annak, amint a diktatúra bukása után néhány héttel a spontán összeverődött tömeg visszavette rég elvett és átalakított templomát, összehordták az eldugott szentképeket, elásott harangot, s ami a templomban kell. Felejtethetetlen volt közöttük is felállni és hirdetni az Isten hatalmas tetteit, melynek szemtanúi voltunk.

Itt hadd ugorjak néhány héttel ezelőtti eseményekhez, de nyilván nem véletlenül. Pár héttel ezelőtt *Kubában* jártam, s ha arra nem is volt lehetőségem, hogy prédikáljak, de testvéri közösségre lettem hívó ellenzéki, emberi-jogi harcosokkal, katolikus érsekkel, anglikán püspökkel vagy az Ökumenikus Tanács elnökével. S biznyságot tehetek arról, hogy nagy biztatás volt a számukra, hogy imádkozunk értük. Itt is kérhetem lelkésztestvéreimet, hogy imádkozzanak a kubai népért!

S ha már a karibi térségnél járok, hadd említsem meg egy nagy élményemet. 1991. áprilisában Guatemalában jártam, Jorge Serrano úr meghívására egy konferencián. Ebben az emberben egy nagyszerű, mélyen hívó embert, politikust ismertem meg. Pártjának jelöltje volt a köztársaság elnöki posztra. Én is sokat imádkoztam érte. Hátha egy kis része ennek is van abban, hogy ma ő Guatemala elnöke. S biztos, hogy nem csak irányítja az ország életét, hanem imádkozik is érte! Hordozzátok ti is imádságokban, lelkésztestvéreim!

Még sok hasonlóról tudnék beszámolni, amelyek nem egyszerűen élmények a számomra, hanem útravalók. De biztos ezek „elkerültek” volna, ha nem vagyok lelkész.

Térjünk haza megint, mert szeretnék még helyet kapni arra, hogy arról a szolgálatról beszéljek, ami az utóbbi hónapokban szinte az „életem” lett, s azt gondolom, hogy életemnek a jövőben a kóré kell fonódnia. Külföldi testvéreken keresztül ragadott

meg az Isten és állított be a *börtön-szolgálatba*. Sokáig próbáltam kitérni előle, de végül beláttam: nem lehet. Először a Magyar Börtönpasztorációs Társaságon belül igyekeztem a szolgálatban részt venni, hasznos lenni, de sajnos hamar rá kellett jönnöm, hogy ez nem megy, mert a Társaság vezetőinek nem az volt a legfontosabb kérdés, hogy Jézus Krisztus mit tehet az elítéltekért, a legejesettebb emberekért, hanem, hogy Ők mit tehetnek. Ezt nem vállalhattam, s magam kezdeményeztem a Magyar Börtöntársaság létrejöttét, mely szolgálatának alapját arra helyezi – miként az Alapszabály első mondata –, hogy az Ember fia azért jött, hogy megkeresse és megtartsa, ami elveszett és Jézus Krisztus a megrepedt nádat nem törli el, a pislogó gyertyát nem oltja ki... Célunk, hogy segítséget nyújtsunk azoknak a lelkésztestvéreknek, akik a börtönökben szolgálnak és Jézus Krisztuson keresztül szeretnének döntő változást és elhatározást ébreszteni az elítéltekben, legfőképpen az által, hogy az általuk gondozott elítélt családját, gyermekeit felkaroljuk, hozzájuk is elvisszük az evangélium csodálatos hírét, imádkozunk értük. A legtovább gondolatunkban sem áll a rivalizálás vágya, egyszerűen élni szeretnénk lehetőségeinkkel ebben a szolgálatunkban is. Minden erőnkkel most azon fáradozunk, hogy olyan ökumenikus kisközösségeket hozunk létre szerte az országban, akik vállalják néhány esetlet család lelki-teszt gondozását, vállalják, hogy imádságban rendszeresen hordozzák őket, az elítéltet, a szolgálatot végző lelkészt, a büntetés-végrehajtásban dolgozó munkáját. Mint lelkész, mint országgyűlési képviselő kivételes lehet-

ségeim vannak ezen a területen, máris tapasztalom. Jelenleg „*járom a börtönöket*”, s mindenhol lehetőséget kapok arra, hogy alkalmanként több száz elítéltnék és tucatnyi bv. alkalmazottnak hirdessem Jézus Krisztust, találkozzak a szolgálatot végző lelkésszel. *Az elmúlt hónapokban többet prédikáltam börtönben, mint templomban*. A börtön is lehet templom! Milyen jó lenne, ha minden gyülekezetben lenne egy-két testvérünk, aki ebbe a szolgálatba be tudna kapcsolódni! De legálabb lelkésztestvéreim imádkoztak ezért a szolgálatért!

Végül még egyet szeretnék megemlíteni, mely mint lelkésznek és országgyűlési képviselőnek, nagyon fontos szolgálatomban. Az elmúlt három esztendő alatt *fogadóóráim*on több, mint ezren kerestek meg... Talán kivétel nélkül mindenki gondjával, problémáival, személyes terheivel, fájdalomával. Hányszor tapasztaltam, hogy bizalmuk sokkal inkább a lelkész felé, mint a képviselő felé nyilvánul meg! Súlyos teher, hogy a legtöbb embernek nem tudtam segíteni. Amit azonban mindig meg tudtam tenni: megpróbálni segíteni, de mindenképpen megérteni és imádkozni érte.

Nekem ezt jelenti lelkész- és országgyűlési képviselőnek lenni. Itt vannak örömeim, gondjaim. Ez a tárgul perspektíva, más emberek. Ezt szeretném folytatni, amíg az Isten ebben a lehetőségben megengedi, hogy szolgáljak.

Ez a szolgálat nem könnyű, de csodálatos.

Kérek lelkésztestvéreim imádkoztatok értem!

Imádkozó és testvéri szeretettel:

Roszik Gábor

Régi kérdések, új emberek...

A napokban műszaki képzettségű fiaimnak műszaki képzettségű (gépészmérnök, vegyészmérnök) barátai-val beszélgetve, szembekerültem olyan kérdésekkel, amilyeneket jó ötven évvel ezelőtt a KIE-táborokban (Marospart, Rábagát, Szilvásvár, Fonyód-Bélatelep) földműves és iparitanuló, bibliaolvasó fiatalok tettek fel. Akkor ezek a kérdések egyházi vezetőségünk előtt forradalmian látszottak és úgy akarták elhallgattatni a fiatalokat, hogy ne ezekkel foglalkozzanak, hanem elégedjenek meg azzal, amit a szószékéről hallanak. Nem tudom most annyi külső változás után, mennyiben változott egyházi vezetőségünk álláspontja és továbbíthatók-e ezek a kérdések, amelyek megvannak és ha mi nem adunk rá választ, majd kapnak a gombamódra szaporodó kis vallási közösségektől...

Az egyik fiatal barátunk azt kérdezte, hogy ő hiszi az egyház tanítását, hogy őt az embert az Isten teremtette a saját képére és hasonlatosságára és ha az Isten háromság, akkor a hasonlatos ember miért kettősség: test és lélek. Honnan vették ezt a „kettősség” tanítást a papok?!

A másik ifjú barátunk azt kérdezte, honnan vette a papság a semmiből való teremtés tanítását. Mert a semmiből soha nem lehet semmit, de ami

már megvan, az nem semmisülhet meg soha.

A harmadik ifjú barátunk folytatta azzal, ő egyszerűen nem tudja elfogadni, hogy ezt a látható, anyagi világot az Isten teremtette volna, mert ez romlandó, mulandó, már pedig az örökkévaló Isten nem teremthetett mulandót, romlandót, ennek az anyagi világnak yalahogy másként kellett előállnia. És így záporoztak a további kérdések, mihna csak az ötven évvel ezelőtti KIE-táborok valamelyikében lettem volna. Örömmel hallgattam fiaimnak az értelem meggyőződéséből fakadó válaszait, amit Ők a Biblia mellett az anyatejtel szívtak magukba. Aztán eszembe jutott, hogy ezekért a kérdésekért püspöki kihallgatás előtt is állhattam, ahol volt két gyertya, feszület, komorság stb. De az már egyháztörténet, amiről egyszer majd ha lehet máskor.

Még valamit. Azt az egyházi tanítást se tudja befogadni a Bibliát olvasó ember, hogy a bűnt egy bizonyos „első emberpár” követte el és azoktól örököltük, késői utódok stb.

Szeretném felhívni a figyelmet, hogy vannak ilyen kérdések a mai bibliai értelmiségi fiaink szívében, lelkében is. *Tudunk-e ezekre értelmes, elfogadható igei válaszokat adni?*

Hát mit is vallottunk és tanítottunk

mi az evangélikus KIE-ben vagy fél évszázaddal ezelőtt? Először is nem fogadjuk el a verbális inspiráció tanítását, de valljuk, hogy a teljes Írás Istentől ihletett (2Tím 3,16). Tehát nemcsak Ábrahám, Izsák, Jákob története, vagy Noé esete, vagy Kain és Abel története az én történetem is, hanem ama bizonyos „Edenkerthy Adám” és „Paradicsomkerthy Eva” története is az én történetem teremtetésükkel, bűnbeesésükkel együtt, no meg az Eden kertből való „kiküldetésükkel” és „kiűzetésükkel” együtt. (Az új fordításunk már elmosta ezt a fokozati különbséget).

A teremtéssel kapcsolatban ez azt jelenti, hogy Isten engem, téged, őt, minden egyes embert egyénként teremtett és egyből, egyszerre: ex henos (ApCsel 17,26). Ha a fogantatáskor jönne az Isten teremtési, akkor nem szögezi le az Ige félreérthetetlenül: „... kai katepausen... apo pantoon toon ergoon autou, hoon epoiésen”. (1Móz 2,2) Ne akarjuk az Isten embert teremtő munkáját a földi fogantatóktól függővé tenni. Az egyéni megkülönböztetést még a „bőr ruhára” is rátette a Teremtő, mint külön pecsétet az üjlenyomatban (Jób 37,7). Inkább hiszek a LXX szövegének, ahol kataszfragidzei van, mint az új fordításunk „kezet lefog” értelmellen szövegének.

Visszatérve az „emberpár” kifejezésre, lehetne így fordítani 1Móz 1,27-ből, ha nem többszám lenne, hanem kettős szám, amit ismert a görög nyelv. – A kijelentés szerint Isten az embert, tehát engem is az Ő képére és hasonlatosságára teremtett. És ha Ő úgy jelentette ki magát, mint Atya, Fiu és Szentlélek, Szentháromság egy igaz Isten, akkor én az ember nem lehetek kettősség, akkor én is hármasság vagyok. Írástudóink nem a bibliából, hanem egymástól vették, hogy a pneuma és a pszüché „cserefogalmak”. Pál apostol nem tudott erről – talán azért, mert nem a mi teológiánkra járt, – ezért írhatta: „pszüchikos de anthropos au dexetai ta tou pneumatou tou theou, moria gar autó estin kai ou dünatai gnónai... (1Kor 2,14), de Judás se hallott a cserefogalomról, mert ilyeneket ír: „... pszüchikoi, pneuma mé echontes (Jud 19,b), de Jakab is tanulhatott volna tőlünk és akkor nem írt volna ilyent: „... alla epigeios, pszüchiké, daimoniódés... (Jak 3,15). De a Zsid 4,12-ből se lehet a „cserefogalom” tanítását levezetni. De Jézus sem ismerte a „cserefogalmat”, mert az evangéliumok is nagyon következetesen használják a két fogalmat.

No de talán az Ószövetség szövegében jó mazorétáink csak nem voltak ilyen szórészálhasogatók. (Zárójelben szeretném megjegyezni, hogy családi örökségből van egy 1854. évi kiadású Polyglotten-Bibel zum praktischen Handgebrauch Die fünf Bücher Mosis c. könyvem, melynél az első hasábján a LXX. szövege, a második a masoréta, harmadik a Luther fordítás és a negyedik a Vulgata. Azt akarja ez a sorrend kifejezni, hogy fontosabbnak, jobbnak tartja a LXX szöveget, mint a keresztények ellen később készített mazoréta szöveget.) – Ha jól számoltam, a ruach szó az egész Ószövetségben 249-szer fordul elő a masoréta szövegben, ahol a LXX-ben a pneuma szó van. Ezenkívül még talán 54-szer találtam meg a ruach szót, ahol a LXX-ban más-más szó van, de soha nem a pszüché. Két esetben fordul elő

a ruach szó helyén a LXX-ben a pszüché: Mózes 41,8 és 2Mózes 35,21-ben. De erre a két rendkívüli esetre nem lehet ráépíteni a „cserefogalom” tanítását.

Annál inkább sem lehet ezt elfogadni, mert a hagios jelző csak a pneumával kapcsolatban fordul elő. Isten meg akarja szentelni a pszüché is, de „szent pszüché” nem fordul elő a szent írásokban. És ezt figyelembe kell venni. El kell fogadnunk, hogy Isten három „személy”, az ember három „tényező”: test, lélek, szellem.

Hozzáértő az igazsághoz, hogy vannak papjaink, akik észrevettek ebből valamit és így hallottam nagyon izzadságszagú magyarázatokat bibliáórán, igehirdetésben, hogy „most itt a nagy betűs Lélekről” van szó, most a kisbetűs lélekről, amibe aztán úgy belekeveredik jó papunk, hogy talán még az angyalok se tudnak kiigazodni...

Jó példa erre új fordításunk is. Próbál különbséget tenni a nagy betűs Lélek és a kisbetűs lélek között. Pl. 1Móz 1,2-ben, de már a 6,3-ban kezdi a keverést és „eszi nem eszi” nem kap más szegény magyar bibliáolvadó, hiába szeretné megérteni és megismerni a különbséget a ruach és nefes között. Luther felélel figyelve és az Igéhez ragaszkodva, különbséget tesz a Geist és a Seele között. Az angol, a francia, de még a román és szlovák testvéreinket sem rövidítették meg fordítóik. De úgy látszik, mi már kicsire nem adunk és ez sem üdvösségkérdés és az sem üdvösségkérdés... Bibliafordítóink nagy munkát végeztek, de hogy miért keverték a fogalmakat arra biztos tudnak „konkrét” teológiai magyarázatot adni (a „konkrét” fogalmat eredeti értelmében véve.)

Az Újszövetségben is jól kezdik a fordítóink, pl. Mt 1,18-ban, de már az 5,3-nál kisbetűs lélek szerepel a pneuma fordításaként. Nagyon súlyos a keverés Jn 4,23-24-ben, nem is szólva a Mt 26,41 és a még súlyosabb 26,50 fordításakor.

Sok fogható és érthető példával magyaráztuk már a vasárnapi iskolában is, hogy az embernél három tényező van. Ma már közismert hasonlat lehet a rádió. Adva van egy doboz, amiben van fém, műanyag stb. Ez önmagában még nem rádió, csak egy halom különféle anyag (test), a másik tényező az elektromos áram, amit valami telepből, vagy a világítási hálózatból veszünk, így lesz éltetett valamivé, élővé (lélek). Istennek ez az éltető lehelle teszi élővé az ember, állat, növény, ásvány és csillagvilágot is. A harmadik tényező a leadó állomásról az „éter hullámain” át jövő, magasabbrendű valami, rádióhullám (szellem). Csak ha ez a három együtt van, akkor beszélhetünk rádióról. Így csak ha ez a három tényező együtt van: a szellem, lélek, test, akkor beszélhetünk emberről. Csodálatos, hogy a földi teremtmények közül egyedül az emberben él a szellem. Testi érzékszerveinkkel az anyagi világban tapogatózunk, hogy kiismerjük ezt, de szellemi érzékszerveinkkel a szellemi világban kell tapogatózunk, hogy kitapogathassuk az Istent, mert ezért vagyunk itt (ApCsel 17,26-30). Azért kellene engedelmessé válni a szellemek Atyjának, hogy élhessünk (Zsid 12,9) – Vagy egy másik kép az autó. A karosszéria a test (soma), a motor a lélek (pszüché), a szellem a sofőr, az ember (pneuma). Ha valami

baj történik, nem a kocsi veszik elő és nem a motor a felelős, hanem az ember, a sofőr, a szellem. Neki kellene úrnak lennie, de ha elalszik, vagy ha berágott „a világ borából”, vagy ha megszállott, hamar megvan a tragédia. Így aztán jönnek a lázadó kérdések: nem tehetek semmiről, miért teremtett az Isten ilyenek?! – Ha a trombita bizonytalan hangot tesz és nem hangzik Keresztelő János szavaival a metanoécite (Mt 3,2) és megerősítve Jézus Krisztus által a Mt 4,17-ben, vagy még hangosabban a metanoécite (ApCsel 2,38), csinálhatunk virágzó egyházi életet, ha marad a szívünkben a szeretetlenség, a harag, a gyűlölködés, a gonosz kívánság, paráznság, irigység, a gőg, annak nagyon súlyos következményei lesznek. A metanoécite és a metanoécite a szellemembernek szól és nem a léleknek, vagy a testnek. Ha a szellem nem változik, a lélek vagy a test változása csak legjobb esetben böjt, de legtöbbször képmutatás. Jézus hozta és hozza ma is a metanoécia kegyelem ajándékát (ApCsel 5,31) de élni kell vele.

Az is jellemző, hogy a mi a „Verlohrene Sohn” példázatából „tékozló fiú” példázatát csináltunk és elhallgatjuk, hogy azt Atya nem a „tékozlás”-t veszi elő, hanem azt mondja, hogy ez az én fiam „meghalt és feltámadott, elveszett és megtaláltatott”. A fordulatot az hozta az életében, hogy „magába szállt” és a metanoécia útjára lépett, így aztán megváltozhatott a lélek és a test is.

Beszél az Írás a „gonosz szellemről” is, de ez már messze vezetne.

Ugyancsak családi örökségként van egy érdekes magyar bibliafordításom. Az első lapján ez áll: az eredetiből, héber, aram, görögből fordította Kámory Sámuel (a Pozsonyi Evangélikus Teológia tanára 1870.). Csodálkozva kezdtem el olvasni: 1Móz 1,2 „Isten szelleme lebege”... Úgy vettem ki, hogy igyekszik ragaszkodni az eredeti szöveghez és örültem, hogy végre valaki jól fordítja a Jn 4,24-et: „Szellem az Isten és kell, hogy akik Őt imádják, szellemben és igazságban imádják”. – Ezt az idézetet mentesítem hoztam, hogy a szellem szó használatát a magyar nyelvben nem én találtam ki. Ha egy magyar evangélikus teológiai tanár ragaszkodott az eredeti szöveghez és nem „ferdített”, hanem igyekezett hűségesen fordítani, akkor folytathatnánk az ő példáját. Aztán a Károli fordításban még az 1985-ös kiadásban is az 1Kor 15,45-ben talán azért hagyták meg a szellem szót jó fordítóink, mert nem tudták mit kezdeni azzal a ténnyel, hogy mellette a lélek szó is előfordul. A Jób 4,15-ben pedig valószínűleg nem vették észre és így maradt meg a magyar szövegben a szellem szó. Persze ez csak feltételezés. Új fordításunk aztán nem keygelmezett a szellem szónak, ami nem a fejlődést, hanem a visszafejlődést mutatja.

Most amikor sok mindent amit hosszú évtizedeken át egyoldalúan értékeltünk, most a valóságnak megfelelőbben merjük nézni. Ezért bátrabban nyúlhatnánk egyházunkban eddig tabuként, vagy egyoldalúan kezelt teológiai kérdésekhez is.

A cikk eredeti kéziratát véleményadásra P.K.-nak és P.T.-nek átadtam, de választ nem kaptam (Szerk).

Bonyai Sándor
ny. lelkész volt KIE-titkár

Az igehirdető műhelye

SZENTHÁROMSÁG ÜNNEPE UTÁNI MÁSODIK VASÁRNAP Zsid 12,22-29

Isten hív – meg ne vessük hívó szavát!

Ha valamelyik újszövetségi iratnál fontos, úgy a Zsidókhoz írt levélnél igazán fontos az Ószövetség ismerete. Az olvasóknál feltételezi a levél ismeretlen írója, hogy ismerik az ószövetségi istentiszteleti rendet, a kifejezéseket, gondolkodásmódot, kegyességet. Ezt rendszerint csak a Főpap képével és funkciójával kapcsolatban szoktuk érezni. Ő, a főpap, aki egyszer egy évben bemehetett a szentek szentjébe; Jézus az Újszövetség főpapja tökéletes, hibátlan áldozatot tudott bemutatni, hiszen saját vérért és életét áldozta fel. Mai igénkben nem az áldozat a párhuzam, hanem az ige, a hívó szó. Ezt a szót még inkább meg kell becsülni, mint az Ószövetség törvényeit, parancsait és tiltásait, a Sinai hegyi megszólítást, a Szent kinyilatkoztatását, az Úr látogatását. A Zsidókhoz írt levél nemcsak az igazi főpapot mutatja be, nemcsak a néma áldozati bárányt, hanem a beszélő Istent (a Deus loquensét) is. Már a levél elején is erről van szó: [Zsid 1,2 és Zsid 2,3-ban] *Jézusban a beszélő Urat mutatja be:* „Miután régen sokszor és sokféleképpen szólt az Isten az atyákhoz a próféták által, ezekben a végső időkben a Fiú által szólt hozzánk, akit örököségé tett mindenknek, aki által a világot is teremtette, Ő Isten dicsőségének kisugárzása és lényének képmása”... és „ezek után még jobban kell figyelniünk a szavakra, amiket hallottunk, hogy vajamiképpen el ne sodródjunk... (megmentetésünk) ez az Úr igehirdetésével kezdődött.” A 4. fejezetben is az Ő igéjéről van szó: „Isten igéje élő és ható, élesebb minden kétélű kardnál” (4,12 kk) s csak ezután szerepel a rajtunk szánakozó, meginduló főpapról a bizonyoságtétel. Nem tévedés tehát, hogy ezen a vasárnapon, amikor az egyház (már másodszer) beszél az Igéről a Zsidókhoz írt levélből választották a textust. Az Ige meghallása, komolyan vétele *őriz meg* az elszakadástól, ami különben az egész levél legfőbb gondja. Isten vándorló népe könnyen abba a veszélybe kerül, hogy eltéved, hogy elcsügged, hogy elhull az úton. Az egész levél ezt az új vándornépet vigasztalja, bátorítja, erősíti. A *communio viatorum* = az egyház csak az ígére hallgatva maradhat meg vándorlása idején...

A nap evangéliuma – Mt 23,37–39 is a *visitatio Dei* megvetéséről, fel nem ismeréséről szól és a másik evangélium – Lk 14,15–24, is a kifogásokról szól, amikor bármilyen fontosnak tűnhetnek, lényegében mind egyet jelentenek: hogy a nagy lakomára hívó szót az ember semmibe veszi, s az Úr arra kényszerül, hogy másokat hívjon. Mind az Úr látogatása, mind az ember viszontlátogatása meghiusulhat, elmaradhat, eredménytelen lehet, ha az ember elutasítja a hívást: *Ezért vigyázzatok, el ne utasítsátok azt, aki szól!*

A Zsidókhoz írt levél írója miután a hit modelljeit sorra vette (11. fejezet), a bizonyosságok fellegetben élőket biztosítja, hogy nézzenek fel Jézusra, a keresztet vállalóra és megdicsültre (12,1-3), óva int, hogy maradjanak meg az egyenes úton, felemelve a lankadt kezeket (imádság) és

mege erősítve a megroggyant térdeket (fáradtság), senki ki ne kerüljön Isten kegyelméből, a keserűség mérges gyökere fel ne növekedjék és semmiféle láрма el ne nyomja Isten hívó szavát.

A *szent Istenről van szó* – hívását visszautasítani több, mint illetlenség, udvariatlanság: *életveszélyes* ostobaság Isten haragjának kihívása. A Krisztusban Atyánkká lett Istent gyakran úgy tekintjük, mit aki elveszítette szentségét és nem vesszük komolyan mit is jelent páratlan szentsége. A „Jirat Jahve”, az Isten félelme az Ószövetség kulcsfogalma s nem tűnt el az Újszövetség népében sem. Isten szentségét megvetni végzetes tévedés. *Megrendítő üzenet* a mai, a szó szoros értelmében megrázhat, megrendíthet bennünket, amint Isten az egész Földet, sőt kozmikus méretekben az egész világot megrázhatja szentségét megvető népe miatt. Szakaszunkban a *szaleuó* és a *szeiú* igék fordulnak elő. Az utóbbi a szeizmográfra, a földrengést jelző készülék nevére emlékeztet. Bárcsak textusunk lehetne ilyen előrejelző szeizmográf!

Mi a helyzet ma az Igével, ige hirdetésével, Isten hívó szavával kapcsolatban a gyülekezetekben és az igehirdető lelkészeknél egyházunkban? *Háromféle magatartást figyelhetünk meg:* 1/ *Automatizmus.* Rutinszerűen és problémamentesen folyik az igehirdetés szolgálata, függetlenül a hatásfoktól, eredménytől vagy eredménytelenségtől. 2/ *Az igehirdetés leértékelése.* Szónak, emberi beszédnek tekintjük, egyikre a sok-sok szó közül. A „praedicationis verbum dei est” reformatori tudata, hitvallása a múlté. Ezért gyakran legfeljebb a felolvasott perikopa után mondják kollégáink: „ez Isten igéje” – de nem az egész prédikációra gondolják ugyanezt, noha az igehirdetés csodája éppen ez! 3/ *Pótlékokkal helyettesítik az igehirdetést.* A mai technika eszközeinek felhasználása, az öncélú újítás, előadások, illusztrációk vezető szerepe lehet pótszelekmény. Világszerte érezhető két irányban is az igehirdetés pótlásának kísérletezése: vagy a *csend* helyettesíti az Igét, vagy a *tevékenység*. A csend jó és hasznos, akár igehirdetés előtt, akár utána, de nem pótszer, a tevékenység is természetes, hiszen az élő hit, az igéből táplálkozó keresztyén magatartás jellemzője a szeretet aktív cselekedete, de egyik sem helyettesíti az Igét.

Heti igénk még a hívást hangsúlyozza ugyan, a megfáradt, tilalmakba és parancsokba, a vallásos életbe belefáradt emberekhez szól Jézus: „Jöjjetek én hozzám mindnyájan, akik (ilyen értelemben) megfáradtatok...” (Mt 11), de mai perikopánk az erre történő helyes válasza hívja fel a figyelmünket, amíg nem késő, nehogy Isten megemésztő haragja sújtsa Isten népét. Akiknek a görög szöveg még jelentős (ne feledjük, hogy a Zsidó levél a LXX-t használta!) néhány kifejezésre felhívom a figyelmet: 22.v. *panégürisz* = az egész lakosság ünnepélyes nagygyűlése, *prótotosz* = elsőszülött. 24 v. *Merítész* = közvetítő, közbenjáró. A *laleó* ne tévesszen meg senkit, már nem a fecsegés értelmében használja a koiné, mint a klasszikus görög, hanem a beszéd értelmében. 25v. *ekpheugó* = elkerülni, menekülni. A chrématizó = isteni intelmet adni, az egyháztörténetben egész műfaj keletkezett ebből. Később: a *nemó* ige = megmaradni, az egész Zs. levél egyik kulcsverse. A *latreuo* szolgálni – Istennek tetsző módon. Az *euszebeia* a hellénista világban is érthe-

tó, az istenfélő, kegyes, jámbor embereket érti, nincs rossz mellékíze! A *deos* – a „jirat Jahve” megfelelője lehet.

Summázva: Az Újszövetség népe nem lehet könnyelmű, felelőtlen Istene iránt, nem vetheti meg a beszélő Istent, nem eshet ugyanabba a bűnbe, az Isten-látogatás elutasításába, mint az egykori választott nép. Mai textusunk *megrendítő* szavait *megrendülten* fogadhatjuk, ugyanígy kell hirdetnünk is, hogy itt nálunk a Magyarországi Evangélikus Egyházban *megmaradhasson* Isten népe... *Jaj!* nekünk, ha flegma, blazirt, rutinosa igehirdetőkké válunk, *jaj!* evangélikus igehallgatóinknak, ha természetesnek veszik Isten szavát, ha ráunnak, ha menekülnek tőle, ha nem veszik halálosan, életesen komolyan. Talán nincs is megfelelőbb ének ezen a vasárnapon, mint a 449. „*Fel, mert az irgalom percei múlnak... Még ma még hívása hangzik az Úrnak, elfogad összetört árva szívet, Jézus ma még vár, de úgy alkonyul már...*”

Jézus életadó Igéjére figyelni, azt tisztelni, megbecsülni életesen, halálosan komolyan venni ma is *létkérdése* az egyháznak!

HK

SENTHÁROMSÁG ÜNNEPE UTÁNI HARMADIK VASÁRNAP

1Tim 1,12-17

A levél

A három „Pásztor-levél” (1Timóteus, Titus, 2Timóteus; vannak, akik ide sorolják a Filemon-levelet is) közül az első. A címzett hívő zsidó anyja és görög apa fia Lisztrából. Pál által jut hitre. Az apostol segítő társként választja és viszi magával 2. missziói útjára. Jelentése: Isten dicsősége istenfélő, istentisztező. Pál kérésére sok nehéz feladatot megoldott már viszonylag fiatalon. A reá bízott színes, nagy efezusi gyülekezetben két új nehézséggel, kihívással találkozók: a tévtanítók bomlasztó tevékenységével és gyülekezet-szervezési kérdésekkel. Ezekhez nyújt az apostol segítséget, világos, határozott elvi és gyakorlati útmutatást adva ifjú munkatársának. A konkrét kérdésekre fogalmazott konkrét válaszokat ide is írja: Efezusba, a gyülekezet előljárójának – a hagyomány szerint első püspökének – Timóteusnak.

A XIX. századig nem volt kétséges Pál szerzősége. Azóta próbálják a levelet elvitatni tőle (Pál halála után valamelyik tanítványa, vagy követője írta volna), de meglehetősen bizonytalanok ezek a feltevések. Valószínűbb, hogy 61-ben Néró, akihez fellebbezett, nem végeztette ki, hanem a római fogságból kiszabadulva, tovább hirdette az evangéliumot az Égei-tenger partvidékén. A „Pásztor-levelek” ezt sejtetik...

A textus

1. Milyen nagy utat tett meg az egykori feddhetetlen farizeus addig a felismerésig, amelyről személyes bizonyosságként vall a leírt szavakkal! Önmagáról beszél – de Krisztus nagyságát ragyogtatja fel. A Krisztusban való hit átforgalmazza egész életünket. Megszabadít a reánk jellemző bűnöktől, és újfajta Krisztus tulajdonságokkal ruház fel. Milyen időszerű kérdések ezek ma is!

2. Krisztus nélkül mindenki reménytelen, elveszett helyzetben van! A Tőle elszakadt ember semmivel sem tud magán segíteni. Minden bűn és gonoszság végső oka ez az elszakadás. A bűn lényege tehát mindig vallásos (Istennel való szembenállás, Krisztustól elszakadás) és nem erkölcsi. Ebből következik, hogy a szabadulás útja is csak ez: Krisztusban való váltság által Isten kegyelméből Hozzá térés. Az Örökkévalóság Királyára találás egyetlen útja: hit Jézusban, hálaadással. Krisztus egészen új minőségű életet ajándékozik, és felszabadít a bűn hatalma és a törvény zsarnoksága alól. Micsoda lehetőség a Krisztusban hívőnek!

3. Ez a kegyelem: ajándék! Az apostol itteni szóhasználatára szerint: mégis irgalom. Független minden emberi előfeltételtől. Ő készítette el az üdvösséget mindazoknak, akik „hinni fognak Őbenne”. Minden kétséget kizáróan megtapasztalható, hogy Isten megbocsátó kegyelméből és indokolatlan, türelmes szeretetéből élünk!

Isten bűnösöket hív!

Pál nem memorizál. Nem átvett, betanult szöveget mormol. Személyes életéről vall. Annak jól megjajzolható, egy mástól világosan elkülöníthető két szakaszáról. Az első az határozza meg, hogy sokat tudott Jézusról – a másodikat pedig az, hogy találkozott Jézussal. Nagy különbség! Pál élete példa arra is, hogy egészen más tudni Jézusról, és megint más találkozni Jézussal. Itt egy Jézussal találkozott ember bizonyosságtétele hangzik. Mennyi minden derül ki ebben a találkozásban!

Szembe kell néznünk a múltunkkal...

Egyszer mindenkinek szembesülnie kell önmagával (utolsó ítélet!) – de nem kell addig a megváltoztathatatlanig várnia. Jézus még ma megmondja, ki vagyok és kivé lehetek?! Megsértődöm ezen vagy hálát adok Neki? Jézussal nem lehet úgy találkozni, hogy ne tárná fel a bűneinket. Mi minden tárul fel ott, ahová a Megfeszített és Feltámadott, a világ Világossága beragyog? Viszont ezzel kezdődik a gyógyítás, a megerősítés. Van-e bátorságunk kérni: tárja fel ezeket a bűnöket?!

Krisztus Szabadító az én számomra is...

Nem lehetek olyan mélyen, ahová Ő ne jönne utánam. Nem lehetek olyan messze Tőle, ameddig ne nyúlna ki a keze. Nem riasztja „tengernyi vétkem”, de ámulatba sem ejti mellveregető kegyességem. Foglalkozni kezd velem. Felkínálja magát, és nekem csak el kell fogadnom Őt. Hihetetlen, de ennyi az egész! Az Egyetlen, Aki nem tanácsokat ad, hanem kiemel onnan, ahová jutottam: a bűneimből, a kishitűségemből, az aggodalmaimból, a formális vallásosságom okozta betegségeimből, különféle mélységekből – és bizonyoságtévként tanítvánnyá válom. Mögötte semmilyen érdem sincs – csak Jézus könyörülő szeretete, türelme – „mégis irgalma”.

Krisztus szolgálatra rendelt!

Pálnak semmi kétsége sincs afelől, hogy Timóteusnak is, az efezusiaknak is Jézusra van szükségük. Leírt prédikációja nemcsak bizonyosságtétel Istent bőségesen áradó kegyelméről, Krisztus könyörületéről, végtelen türelméről, de kihívás is. Akik csak egyszer is átéltek életük nagy szenzációját: Krisztus közelségét, a Vele való találkozás örömet – azok közül senki sem maradhat semleges. Akiket hatalmába vett az evangélium, azok nemcsak azt tudják, hogy Isten kitöltötte haragját Jézuson, Ő pedig vállalta, és hogy Isten nem hadakozik ellenünk, hanem szeret, de azokban nagy mennyiségű szeretet-energia szabadul fel.

Ez a szeretet-energia indít arra, hogy hálás szívvel, hűségesen ajánljuk fel magunkat Krisztusnak – mindennek előtt a Benne megjelent váltság jó hírének továbbadására. Ha valamire szükség van feszültségeket halmozó társadalmunkban, zűrzavaros, igazi értékeket leicsinylő világunkban, akkor a Krisztusban megjelent, minden esetségből felemelő irgalma meghirdetésére van igazán szükség. Ne akarjuk semmivel elhalmozni Őt, inkább arra bátorodjunk föl, hogy merjük magunkat kiszolgáltatni Neki. Ha ezt megteesszük: soha nem maradunk olyanok, mint ennek előtte.

Ez a szeretet-energia – vitathatatlanul – mozgósít. Megtelítődik az ember erővel, lesz igazi mondanivalója, életének értelmes célja. Az egyre inkább eluralkodó olyan közegben, ahol „csak úgy magunk elé nézünk” (Örkény I.), ahol mind többen csak magukkal törődnek, olykor minden és mindenkit becsmerlően – nem várt módon – homályban is! – felragyog a másik! Hiszen Krisztus kezéből ő is elveheti a teljes bocsánatot, az üdvösséget boldog bizonyosságát és az új életben való járásnak ajándékát. Még az is megtörténhet, hogy a múltan való keseregés és a jövőtől való szorongás helyett megtelik a szív az Istent magasztalás örömeivel.

Igaz ez a beszéd

Ilyet csak élő hithű ember mond! Az, akinek életén átsüt Isten szeretetének napja. Aki nem emberi erőbe helyezett vakmerő bizakodással szolgál, hanem Isten kimeríthetetlen segélyforrásából. Aki kételkedések nélkül tudja, hogy őt pártfogásába vette Isten. Menedékre talált Ben-

ne, otthonra lett Nála. Érte is jött, hogy a bűnösök között őt is üdvözítse.

Mennyi ok arra, hogy dicsérjük Isten! Őt, Aki legközelebb jött sokszor nagyon sivár napjainhoz, Akivel életem minden helyzetében számolhatok, Akinek ereje felülmúlja a kísértések erejét, és rámtaláló kegyelme engem is szabadít.

Igaz, több minden lázad a szó ellen ma: érzéketlenség, hitelvesztése, környezetszennyezése, inflálódása, a lármából elmenekülés csendje. A Krisztustól megragadott ember azonban szavaival nem gyönyörködteni akar, ahogy Mestere sem – hanem gyógyítani! Akik csak rácsodálkoznak akarnak a meleg szívvel írt apostoli sorokra, az evangéliumra, azok a legnagyobb lehetőségtől fosztják meg magukat: a gyógyulásuktól.

Újra esélyt kaptunk! Esélyt arra, hogy megfáradt, bűneinkkel is megterhelt, ideges feszültségeket hordozó, lelki ürességtől sem mentes életünk Isten ajándékaként a krisztusi közelségben tisztuljon, gyógyuljon, másokat is hordozni tudóvá erősödjék...

Eszlényi László

SZENTHÁROMSÁG ÜNNEPE UTÁN NEGYEDIK VASÁRNAP

Gal 5,13–14

Boldog kalitka

Bevezetés: Mivel könnyen elérhető kommentár Cserháti Sándor könyve, ezért úgy próbáltam a gondolataimat kialakítani, hogy feltételezem, hogy legalább ezt mindenki már olvasta. Nem írok ezért a levél gyülekezeti háttéréről, Pál küzdelméről, hanem inkább arra figyelek, miként alakul ez a probléma nálunk.

A szabadság

Abszolút értelemben nincs szabadság. A madár, ha kirepül a kalitkából újabb – kétségtelenül némileg nagyobb – kalitkába kerül. Minden társadalmi, közösségi szabadságvágy, kitorve kalitkájából azonnal újabb kalitka kovácsolásába kezd. Minden szabadságmozgalomnak nehéz pillanata az, amikor új törvényeket kell alkotnia. A szabadság helyére újabb köztörvények kerülnek egészen addig, amíg azok ismét kibírhatatlanná válva, egy újabb szabadságmozgalom áldozataivá lesznek. Hogy beszélhetnénk hát egyáltalán szabadságról? Hiszen minden szabadság viszonylagos, csak a kalitka méretének értelmezésétől függ.

A kalitka értelmezésében azonban nagylelkűek lehetünk, hiszen egész földi létünk sóvárgása, hogy a béklyóinkból szabaduljunk. Szabadságvágyunk nem a világ körbeszaladgálására méretezett, hanem arra, hogy levegőt kapjunk, hogy lépni tudjunk, hogy önálló döntéseink lehessenek, hogy élhessünk a szabadság viszonylagos érzésével. A Krisztus keresztyében megfogalmazott hallatlanul tág tér a szűk szabadság összehasonlításában életünk nagy esélye. Nem pótcselekvés, önámítás, hanem a szabadság életés lehetősége. Olyan szabadság, aminek ugyan tudjuk határait – emberségünk, szűk gondolkodásunk –, de még nem sikerült bejárnunk egyszer sem.

Miben fogalmazódik meg ez a szabadság? A Galáciában élők számára – lényegi azonossága ellenére is – természetesen más volt ez a szabadság, mint nekünk. Ott a zsidó formáktól való szabadságot, a Tóra uralmának végét jelentette. Nyitást a népek felé, szabadságot az irgalomra és a toleranciára.

A szabadság megélése a mi gyülekezeteinkben is komoly gondot okoz. Nálunk nem a zsidó hagyományok megtartása vagy meg nem tartása a vita. A problémánk éppen az árnyaltságában terhes. Az éledő gyülekezetek szembe találják magukat a népegyházi gondolkodás falával. Hadd legyen személyes azzal a gondolattal, hogy talán a feszültségek máshol is hasonlóak.

Gyülekezetünk igazán éledő gyülekezet. Egyre-másra kapcsolódnak bele fiatalok és idősebbek. Az ő egyházak-pük gyökeresen más, mint a hagyományos gyülekezeti életet élők. Bibliát vesznek a kezükbe, kérdéseik vannak. Kérdéseiket azonban a gyülekezet tagjai felé is irányítják:

őszinteségről, hétköznapi életéről, szeretetről, megbocsátásról, szegények felkarolásáról kérdeznék. A régi gyülekezeti réteg feszülten figyeli őket. Mit keresnek ezek itt? Eddig is volt gyülekezeti élet, miért akarják ezek a feje tetejére állítani ilyen új gondolatokkal? Nyugodt, stabilnak vélt keresztyén törvényeik dőlni látszanak. A megújuló gyülekezetek naponkénti kérdése ez: mire szabadít fel Krisztus keresztyét? Lehet-e kényszerre tenni a gyülekezeti élet eddigi törvényét sokak számára?

A másik oldal is szólni kíván. Nincs-e szükség nagyobb keménységre beszűrődő áramlatokkal szemben? Nem vagyunk-e túl elnézők? Valahol nekik is igazuk van.

A szabadságot nem könnyű megélni. Miközben a szabadság vágyáról beszélünk, és valóságosan vágyódunk is utána – aközben emberi tudathasadásunk következtében – minden tagunk a béklyók után sóvárog. Egyszerűbb törvények szerint élni és azokhoz igazítani lépéseinket. A szabadság minden lépése ingovány. Szabad-e ezt még megtennem vagy kimondanom? Mit is tegyek? Hiszen magamnak kell döntenem. Az egyház pedig semmilyen szintjén sem tehet mást, csak őt követheti. Jézus jelenléte a garancia a szabadság helyes megélésére és határokig futó kihasználására.

A nehézséget is ez teremti. Nem egyszerűen paragrafusokat kell megkeresnem, elolvasnom és eszerint cselekednem. Magát Jézust kell megtalálnom személyiségének titkában, mondanivalójában, tartalmában.

Ezen a ponton érhető minden további.

A szeretet

Igénknek ez a közepe. A gond persze az, hogy magát a szabadságot is nehezen éljük, anélkül pedig nincs szeretet. Ugyanis ez a szeretet nem ismer más törvényt, csak önmagát. Pontosabban Jézusét. Nincsenek feltételei és korlátai. A törvény is legfeljebb felvázolja a szeretet körvonalait. Jézus megteszi a szeretet lépéseit. Ő a szabadságban éppen ennek a szeretetnek áldozata lett.

A szeretet furcsa ellentmondást alakít ki. A szabadságnak ez az egyetlen – számunkra is akadályt jelentő – korlátja, de nekiütközve, nem valódi akadályt találunk, hanem a szabadság kitaruló tereit.

Az ige eredeti helyzetében a szabadságot szabadosságá formálók ellen szól. A szabadságba belekóstolók mellett megszólal a Sátán: „Most már letarolhatsz mindenkit! Eljének az új gondolatok! Neked mindent szabad!”

Igy válik a szabadság szabadosságá, a „test” menekülésévé. Így ad lehetőséget arra, hogy belecsoportoljunk gonoszságunkat, hatalomvágyunkat, uralkodási törekvéseinket.

Ha a szabadságban az élő Jézus munkálkodik bennünk, akkor a szeretet automatikus fékezése nem mozgáskorlátozottság, hanem boldog vállalás.

Forduljunk a gyülekezet felé ismét! Valóban nagy művészet egyetlen közösséggé tenni régi és új gyülekezeti tagokat. Nehéz elnézést támasztani a bűn különböző útjain járók között egymás elfogadásában. Nehéz elhallgatni az ítéletet. (ld. oltári ige) Ha azonban ez sikerül, ha a szabadság korlátait a másik szeretete teremti meg, akkor a gyülekezet hallatlan távlatokat pillanthat meg.

Az élet más területein is ez a képlet alakul ki. A családban, ha nem egyszerűen szeretet, hanem szabadságon alapuló rugalmas szeretetet él meg, akkor ott mindenkinek önálló szerepe, egyénisége bontakozik ki. A törvényen alapuló családban is lehet szeretet, de egyéniség nehezen.

Az életünk törvényekkel van körülvéve. Bár érezzük azt, hogy a szabadságunk itt is teljes lehet, mégis örömmel fölállaljuk ezeket, hiszen így leszünk társai sokaknak.

Nem válik-e így képletessé a szabadság? Nem tehetek-e én az igazság tudatában azt, amit akarok? Nem vagyok-e képes megélni másokat az új, felismert igazságok tudatában?

Erről szól az oltári ige (Lk 6,36–42). A szabadság és szeretet (nem Petőfi szerint) együtt tesznek emberré és jézusivá. Nem szeretközösség-e a két vak összekapaszkodása? Dehogynem. Csak hogy életveszélyes közösség. A szeretet csak a szabadságon, a látáson alapulhat. A másik példában pedig éppen a nemlátás belátása jelenti a szabadság kiteljesedését, hiszen hogy tudnám szememben gerendával kivenni a te szálkádát?

Ha a szeretetről és szabadságról szólunk, a legdrámaibb és legplasztikusabb formáját a keresztyénben találjuk. Könnyebb saját

szabadságunkról és szeretetünkről gondolkozzunk, mint arról, hogy ott miattam mondott le szeretetében az Isten arról a lehetőségéről, hogy maga győzzön. Pedig megtehetette volna, de a szeretet megállította. Hogy lehetnék én ezután más követője, saját hatalmam, győzelmem rabszolgája?

Az igazi szabadság valójában egy gyönyörűséges, emberi kalitka felépítése. A szeretet fölállítása. Nem rabságot jelent ez, hanem boldogságot. Nem csak odaát, hanem itt is.

Elindulási ötletek

1. A szabadságok idejét éljük. Mindenki arra vágyik, hogy ledobja magáról a hétköznapi terheket, monoton egyhangúságot és meneküljön a szabadság felé. Aki azonban már volt szabadságon életében, az tudja, hogy a szabadságnak is van egy bizonyos törvénye, ami ugyan más, de mégiscsak törvény. Így aztán sokan alig várják, hogy visszatérjenek a hétköznapi jól bejáratott szabályaihoz, rendjéhez. Ez az ige is szabadságról szól, stb.

2. Kétségbeejtő látvány a madár a kalitkában. Ott ül nap nap után iszonyatosan kis mozgásterében, tükrök és csengetyűk között. Csak az ember képes ilyen szörnyűsége: kiragadni természetes környezetéből, szűk ketrecbe zárni. Miért vagyunk erre képesek? Talán saját rabságunkat akarjuk ellensúlyozni? Ezt véljük: majd ő is megszokja a rabságot, hiszen én is megszoktam. Van-e egyáltalán szabadság?... stb.

Énekjavaslat: 472. - 273. - 215. - Ijűfűségi:556.

Koczor Tamás

SZENTHÁROMSÁG ÜNNEPE UTÁNI ÖTÖDIK VASÁRNAP

ApCsel 4,32-35

Szó és tett egysége

Az igehirdetés elé

Az Apostolok Cselekedetei első fejezetei által betekintést nyerhetünk a jeruzsálemi ösgyülekezet életébe, hétköznapijaiba. Megtudjuk, hogyan alakult az első keresztyén, Krisztust követő közösség, hogyan kezdtek el a „missziói parancs” betöltését és hogyan, milyen elvek alapján tartották összejöveteleiket. E gyülekezet létrejöttének fontossága abban rejlik, hogy egyrészt általa az OSZ. és az USZ. népe között megmaradt a folytonosság, másrészt hitvallása tartalmazza már azt a többletet, ami alapvetően megkülönbözteti a keresztyénséget a zsidóságtól. Ez a többlet két forrásból táplálkozik, az apostolok húsvét utáni élményeiből, ill. a pünkösdi csodáját átélők meggyőződéséből. Bo Reicke UT-i kortörténete (Berlin, New York 1982.) a jeruzsálemi gyülekezet Kr. u. 33-41 terjedő ún. első növekedési időszakát három szakaszra osztja fel: a) békés növekedés, b) heves üldözés Kr. u. 36-ban, c) további kibontakozás. A b) pontban említett üldözés áldozatává lett az első keresztyén mártír, István. E felosztás értelmében a mai vasárnapra kijelölt igeszakasz az első ún. „békés növekedés” időszakában élő gyülekezetéről szól, azt jellemzi.

Röviden tekintsük át az ösgyülekezet vallási életének főbb megnyilvánulásait. Ezek a keresztség, a bizonyágtétel, a tanítás, a házi és zsinagógai istentisztelet, a kenyértörés, a betegek ápolása, a szegények segítése (SMóz 15,4) és vagonközösség. Dr. Szántó Konrád egyháztörténete szerint „az ösegyháznak az ApCsel 4. fejezetében megrajzolt vagonközössége nem volt mindenre kiterjedő vagonközösség, hiszen sok hívő magánvagyonra megmaradt és az ingatlanok eladása nem számított általános jelenségnek. Az ApCsel erre vonatkozó része azt mutatja be, hogy a zsinagóga mintájára, ahol szintén volt intézményes szegénygondozás, az ösegyház nagylelkűen, hősies szeretettel törődött saját, nagyszámú szegényével, mert „az Urban hívő férfiak és nők sokaságának... növekedésével (ApCsel 5,14) megnőtt a támogatásra szorulóknak száma is.”

Vessük össze Lukácsnak a pünkösdi történet utáni (ApCsel 2,42-47) és itt, a negyedik fejezet végén található híradását! Nagyon hasonló szóhasználattal találkozunk.

A következő szavak és kifejezések mindkét szakaszban megtalálhatók: apostol, szív, lélek (psziché), javak, minde-nük közös volt, ahogyan szükség volt rá. Figyeljünk fel azonban arra is, hogy míg a második fejezetben a kenyér megtörésére kerül a hangsúly, addig a negyedikben a nagy-erejű (dynamei megalé) bizonyágtételre. Ez arra enged következtetni, hogy már az öskeresztyén istentiszteletben központi helyet foglalt el az igehirdetés és az úrvacsora. A 35. verset érdemes összehasonlítani és tovább gondolni a 8. zoltárral, annak is a 7. versével: „Úrrá tetted kezéd alkotásain, mindent a lába alá vetettél.” A „letették az apostolok lába elé” kifejezés nem feltétlenül jelent hódolatot, vagy a lábnak, mint a hatalom jelképének kifejezését, ahogy azt az OT-ban több helyen olvashatjuk (Zsolt 36,12; Józs 10,24). Ahogy Jézus az utolsó vacsora alkalmakor asztalhoz telepedett tanítványaival, azaz leültek a földre, úgy az első gyülekezet hívei sem teheték adományaitak máshová, mint az apostolok lábai elé. Mindezekből jól kitűnik, hogy a jeruzsálemi ösgyülekezet életében szorosan összefonódott a szó és tett egysége. Kijelölt textusunk nagyszerűen kapcsolódik Agendánknak erre a vasárnapra megadott mottójához is: Isten hív minket – hívás bizonyágtételre.

Az igehirdetés felé

Szó- és információáradat

Ki tudná felsorolni, hány napilap jelenik meg hazánkban, melyeken keresztül információdömping vesz körül bennünket?! Ki tudja számon tartani, hány műhold, és hány TV csatorna sugároz különböző profillal?! Nem egy adó azzal foglalkozik, hogy egész nap híreket, információkat röpit szét az éteren keresztül a világ minden pontjára. Sokat hallani a szó devalválódásáról is.

A beszéd Isten ajándéka

Ezt olvashatjuk Hitünk, életünk c. hittankönyv végén található nagyszerű dogmatikai-etikai összefoglalásban, a nyolcadik parancsolattal kapcsolatban. A keresztyéneknek, s köztük rajtunk, evangélikusokon („Az Ige Egyháza”) meglátszik-e, hogy ajándékként használjuk beszélőképeségünket. A jeruzsálemi ösgyülekezet „nem szegyelette a Krisztusról szóló evangéliumot.” Sőt nagy erővel (dynamisz – dinamit) tett bizonyágot. Ma már nem mondhatjuk, hogy nyilvánosan nem szabad, vagy éppen tiltják, hogy tanúskodjunk, bizonyágot tegyünk.

A jeruzsálemi ösgyülekezet a tettek gyülekezete volt

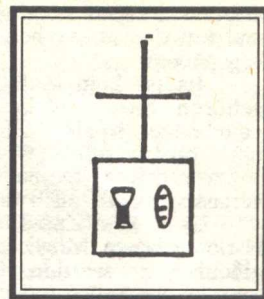
Egy olyan korban, melyben nem hallgatnak a fegyverek, melyben a technika baklövései következtében milliók élnek fertőzött környezetben, melyben percenként éhenhal egy-két ember, nem elég beszélni, bizonyágot tenni. Amennyiben bizonyágtételünk mellé nem párosul áldozatvállalás, segítőkészség, adakozás, lemondás, tüni tudás, sebek kötözése – félf, hogy lesznek, akik csak üres fecsegésnek fogják tartani minden erőfeszítésünket. Az első, Krisztust követő gyülekezet nemcsak a bizonyágtételben, hanem az adakozásban, egymás segítésében és a szűkölködők felkarolásában is példával járt elől.

Misszióink egymás felé és a kívül állók felé akkor lesz vonzóbb, ha a szavak mellé tettek párosulnak. Csodálkozzunk a sok „kis” szekta alakulásán. Nem kis aggodalommal tölt el némelyek látványos létszámbeli növekedése. Nem csak bizonyágot tesznek, hanem tettekkel (pl. „idegenek” befogadása, munkalehetőség szerzése stb.) nyerne meg sokakat.

Két példa az egyháztörténetből: Husz János, 1415. július 6-án, a Konstanz zsinat határozata alapján, mint eretnek máglyahalált halt. Hamvait jóllehet a Rajnába szórta, tanai, hitgazságai napjainkig hatnak. Luther stotterheimi élménye szintén július elején történt. Az akkor ijedtetben tett fogadalmához soha nem lett hűlen. Is-tenre és az Igére figyelve, a legnagyobb reformátorrá lett. Szó és tett egységében legnagyobb példánk azonban a példázatokban mesterien tanító, beteget gyógyító és az egész világot halálával megváltó Jézus Krisztus. Agendánk mottója: Isten hív bennünket – bizonyágtételre, egymásra figyelésre, áldozatvállalásra, lemondásra és adakozásra.

Blázy Árpád

Gyülekezeti szolgálat – lelkészi közélet

Reformáció ünnepi igehirdetés

1992. október 31-én, német nyelven, a sopronban templomban

Liebe Schwestern und Brüder!

Am 475. Jahrestag der Reformation möchte ich Martin Luthers brennendste Frage zu unser aller persönlichen Frage machen. Mit seiner inneren Unruhe kämpfend, suchte und forschte der Reformator nach der Antwort auf die Frage:

Wie kann ich vor dem gerechten Gott bestehen? Er war sich seiner unreinen Gedanken, seiner unüberlegten Worte, begangenen Verfehlungen und unterlassenen guten Taten bewußt davon Er kannte seine Zweifel und inneren Seelenkämpfe und war zutiefst überzeugt, daß er über dies alles, über sein ganzes Leben am Jüngsten Tage vor dem unbestechlichen Richter werde Rechenschaft ablegen müssen. – Der Glaube daran, daß wir voß Gott verantwortlich bestehen müssen, ist bis heute recht verblat. Wir fassen unsere Entscheidungen so leichthin, als hätten wir vor niemand Verantwortung, als wären wir weder der Geschichte noch unseren Vorgesetzten rechenschaftspflichtig. Am Reformationsfest verkünden wir mit vollster Verantwortung: Wir werden zur Rechenschaftslegung vor Gottes Angesicht treten.

Wäre das alles, was wir an diesem Tage zu sagen haben, dann müßten wir mit Schrecken und Furcht an diese Begegnung denken. Luther hat in der Reformation gerade erkannt und in die Welt hinausgerufen, daß Gott zwar Rechenschaft über unser Leben verlangt, aber is die andere Schale der Waage das für uns gebrachte Opfer seines Sohnes Christus legt. Wer an Christus glaubt, wird nicht ins ewige Verderben gehen. Wir wollen heute einen bescheidenen Versuch machen, all dies in der Sprache unserer Zeit auszudrücken.

Jeder Mensch sehnt nach Anerkennung, nach Würdigung seiner Persönlichkeit. Natürlich haben wir für unser Leben auch vieles andere nötig: das tägliche Brot, ein trautes Heim, eine Arbeitsstelle, Ausspannung. Aber daneben haben wir auch ein inneres Bedürfnis danach, daß man unsere Arbeit anerkennt und daß jene, mit denen wir zusammen leben und arbeiten, uns akzeptieren. Wir möchten, daß unsere Vorgesetzten unsere angestrengten Bemühungen mit einem freundlichen Wort honorieren, daß unsere Frau zus Hause den Tisch mit einem zufriedenen Lächeln decken kann – und auch unser Kind erwartet, für seine guten Schulnoten gestreichelt zu werden. Wir alle haben dann ein gutes Lebensgefühl, wenn man uns anerkennt, akzeptiert und achtet. Neben unserer Anerkennung empfinden wir aber oft auch gewisse Mängel. Unsere Erwartungen sind höher als der Grad unserer Pflichterfüllung. Unsere Vorgesetzten belohnen uns nicht nur, sondern stellen auch Forderungen oder verwarnen uns sogar. Sie loben uns nicht nur, sondern legen auch den Finger auf unsere Versäumnisse. Und es gibt auch Menschen, die uns nicht beistehen, sondern uns im Stich lassen.

Auf die mangelnde Anerkennung können wir auf drei verschieden Arten reagieren:

a) Der Fehler liegt bei den anderen. Sie kennen uns nicht wirklich. Sie haben unsere Werte nicht erkannt und wissen nicht, daß wir immer das Gute gewollt haben. – Auf diese Weise geben wir uns die Anerkennung selbst.

b) Wir betrachten uns selbstkritisch und bemühen uns um verbesserte Beziehungen. Unsere Worte werden freundlicher, unser Verhalten wird annehmbarer und unser Herz bereitwilliger.

c) Verzweifelt stellen wir fest, daß alles keinen Sinn hat. Wir geben den edlen Kampf um ein gelungenes Leben auf. Wir sind überzeugt, daß unser Leben von Grund auf verfehlt ist. Es gibt keinen Ausweg, keine Lösung, keine Hoffnung. Der Kreis hat sich geschlossen.

Hier nun kann Gott uns anreden. Hier kann er unsere Augen sehnd, unser Herz empfänglich und unseren Verstand für sein tröstendes Wort aufnahmefähig machen. Wo unsere Möglichkeiten zuende sind, dort hört seine Liebe nicht auf. Wo unsere Wege sich im dunklen Wald verlieren, dort beleuchtet sein göttliches Wesen unseren Lebenspfad. Was wir von Menschen vergeblich erwarten oder nur mangelhaft erhalten, das gibt er uns, der gnädige Gott. Er nimmt uns ohne jede Bedingung an. Er sagt Ja zu uns mitsamt unserem ausweglosen Leben, unseren verpfuschten Entscheidungen, unseren so oft bereuten und doch immer wieder begangenen Sünden. Er will, daß wir leben – zeigt doch jede einzelne Persönlichkeit die Vielfalt seines Schöpfungswillens. Nach seinem geheimnisvollen Willen sind wir mit den unterschiedlichsten Fähigkeiten beschenkt auf die Welt gekommen, und auch am Ende unseres Wäges wartet er auf uns.

Er spricht uns ganz persönlich ermutigend an: Fürchte dich nicht, ich habe dich erlöst, ich habe dich bei deinem Namen gerufen, du bist mein. Oder er wendet sich so an uns: Habe guten Mut, Bruder, deine Sünden sind dir vergeben, gehe hin in Frieden und sündige hinfort nicht mehr!

Gott sagt Ja zu uns, er würdigt und erkennt uns um Christus willen an. Deshalb auch pflegt er – der Heilige und Wahrhaftige – Gemeinschaft mit uns, den im Schatten lebenden und gefallen Menschen, im Abendmahl. Eines unserer neuen Lieder spricht eine schöne Ermutigung für die heutige Gemeinde aus: Weil du, Herr, Ja zu mir sagst, beginne ich jeden Tag das Leben neu, beginne ich ein neues Leben. Die Reformationsbotschaft in heutiger Sprache heißt: Gott sagt Ja zu dir, wage es, neu anzufangen, ein wahres, ehrliches, ihm gefallendes Leben.

Wie gott uns annimmt und Ja zu nuns sagt, so sollen auch wir unsere Mitmenschen annehmen.

– Es ist kein Zufall, daß wir in eine Familie hineingeboren wurden. Es ist kein Zufall, daß du einen Ehepartner bekommen hast. Und es ist kein Zufall, daß du Kinder hast und vielleicht auch schon Enkel. Sie gehören zu dir, auch sie sind die Deinen. Nimm sie an mit Herz und Seele, auch wenn es nicht immer leicht ist. Ich habe von einem Vater gelesen, der sich sein ganzes Leben lang nicht mit der Partnerwahl seiner Tochter

aussöhnen konnte. Nie wieder hat er mit ihr gesprochen, und auf der Stasse hob er nur den Hut, wenn sie sich begegneten.

– Es ist kein Zufall, daß vir zu einer Gemeinde gehören. Sie ist nicht die Gemeinschaft vollkommen Glaubender, sondern schwacher Hilfsbedürftiger, die aber um Christus willen Würdigung und Anerkennung vom Vater erhalten. Deshalb soll niemand seine Gemeinde verlassen, damit euch der Satan nicht verführt.

– Es ist kein Zufall, daß wir zu einem Volk, zu einer Nation gehören. Möglicherweise wäre es anderswo leichter, glücklich zu werden. Eine glänzendere Karriere, ein bequemeres Leben mögen schmeichelnd und verführerisch wie mit Sirenenstimmen locken. Aber Gott hat dich

hierher gestallt, hier nimm das Leben und deine Landsleute an, hier bereichere die Heimat deinen Fähigkeiten gemäss. Gewißlich wird Gott dich segnen.

An diesem wichtigen Jahrestag der Reformation soll es uns eine stärkende Freudenbotschaft sein: Wir gelangen auf unserem Lebensweg vor Gottes Angesicht. Ihm schulden wir Rechenschaft, und deshalb sollen wir ein verantwortliches Leben führen. Aber um Christus willen nimmt er uns bereits jetzt an. Er befreit uns aus unserem Waisendasein, überwindet unseren Kleinglauben und zieht uns zu sich, er verzeiht uns, weil er uns liebt. Du kannst ganz sicher sein: Gott liebt dich.

Imre Szebrik
Bischof

URBÁN ERNŐ

Jézus Krisztus a békesség-szerző

Tanulmány (Megjelent a Lelkipásztor 1937-38. évfolyamában, a 155-161. oldalon)

1. *Krisztus megismerése állandó feladat.* (Fil 3,10)

Keresztyénség csak ott van, ahol Krisztus van. A keresztyénség Krisztus maga. Akkor vagyunk keresztyének, ha Krisztus valóban a miénk lett és mi teljesen az övéi. Akkor maradunk keresztyének, ha Krisztus egyre növekszik életünkben.

Minden hívő keresztyén ez alatt a kötelezés alatt áll: egyre jobban meg kell Krisztust ismernie. Soha nem mondhatjuk, hogy már ismerjük. Nem elég, ha képet alkotunk róla, akármilyen színeset, elevant. Krisztust titok veszi körül. Minél közelebb jutunk hozzá, annál jobban megnő előttünk titka. Krisztus élő személye, Krisztus valósága minden értelmet felülmúl. Szakadatlan keresnünk kell őt a Bibliában, ha azt akarjuk, hogy egyre csodálatosabb legyen életünkben hatalma.

2. *Csak tapasztalatok útján ismerjük meg Krisztust.* (2Kor 4,10)

Krisztus megismerése nem csupán az eszünk dolga. A felébredt finnek Krisztus „belső” megismeréséről beszélnek. Luther sem győzte elégszer hirdetni azt, hogy csak az imádkozás, az igehallgatás és a kísértések közben ismerhetjük meg Krisztust. (oratio, meditatio, tentatio). Csak imádságban: amikor világos lesz előttünk, hogy magunktól semmit sem várhatunk. De ezzel jár Krisztus imádása. Porba kell roskadnunk, szent félelemmel le kell borulnunk előtte. Kérni és várni, hogy megszólaljon és megismeresse magát velünk. Csak az igében: álljunk meg csendben. előtte, vessük alá magunkat, forgassuk magunkban az ígét és ragadjuk meg bátor bizakodással. Csak kísértésekben: ha igazi az igehallgatásunk, nyomon követi a kísértés. A sötétség fejedelme nem szenvedheti az ígét. Mindent elkövet, hogy kiragadjon szívbőlünk egy legalább

is ártalmatlanná tegye. Ezekben a kísértésekben: egyre jobban alászállunk, egyre jobban összetörünk, de egyre inkább megtapasztaljuk Isten kegyelmét. Nem „via negationis” ez, a lemondás, önmegtágadás emberi útja, emberi erőlködés, hanem Isten ajándéka. Így próbálja ki Isten életünkben a hallott ige igazát és erejét. Így teszi igazán sajátunkká és kincsünké.

Amíg nem estünk így az élő Isten kezébe és próbára nem tette hitünket, addig nem mondhatjuk, hogy Krisztust megismertük. Addig csak tudunk felőle, hallomásból vagy olvasmányainkból, de nem tapasztaljuk meg. Nem elég szemlélődni. Mindennapi életünket kell megnyitnunk Krisztus előtt. Ilyen gyakorlati dolog Krisztus megismerése.

3. *Krisztust csak a golgotai kereszten ismerjük meg.* (1Kor 2,2)

Másképp nem juthatunk Krisztushoz, minthogy meghalljuk váltás-g-művéről szóló üzenetét: az evangéliumot. Amíg nem látjuk nagyságos dolgait, addig még csak nem is sejtjük, hogy kicsoda Ő. Krisztus üdvösség-szerző művének azonban két oldala van. Az evangélium gazdagságát csorbítjuk meg, ha csak az egyiket látjuk és nem a kettő paradox egységét. A békesség-szerzésről és a reménységről kell beszélnünk, vagy tudományosanabbban a kiengesztelődésről és a megváltásról. Krisztus a békesség-szerző, vagy megbékeltető, ha arra tekintünk, amit már véghez vitt a kereszten és feltámadásában. Üdvösségtörténeti múlt ez: éretünk történt és ezért meghatározta jelenünket is. Krisztus a Megváltó, ha arra tekintünk, amit ezután fog cselekedni, ami még hátra van. Esedékes még a bűn és halál teljes eltörlése, a sötétség hatalmának végleges megdöntése, az új világ teremtése. Egy és ugyanannak az örökkévaló eseménynek külön-

böző oldala ez a kettősség. Amit rejtetten elvégzett a kereszten, az lesz nyilvánvaló újra-eljövetelkor. Hátunk mögött a kiengesztelés, a megszerzett békesség, előttünk a megváltás, a győzelem. Ez elé megyünk. E kettő között, harc és tűrés a keresztyén ember jelene. Meghatározza életét mind a keresz, mind pedig a megígért jövő.

A szentírás Krisztus-hirdetésének csak első üzenetével foglalkozunk. A második a következő cikk tárgya. Minél jobban elmélyedünk az elsőben, annál jobban megnő a második. Viszont, ha megelőgszünk az elsőnél a felülettel, elsikkad a második. Amennyire szükséges azonban Krisztus művének kettős megjelölése, annyira fontos az is, hogy meglássuk egységét is. Az újszövetség tanúsága: Krisztus a mi Urunk! (Luther is ebben ragadta meg Krisztus művét a 2. hitágazat magyarázatában.) Krisztus a Szabadító! Krisztus a váltás-gszerző. Mindezek paradox kifejezések, amelyekben megvan mindaz, ami már megtörtént, valamint az is, aminek még be kell következnie. Ezért hallunk pl. egyszer véghez vitt váltás-gról, másszor eljövendőről. (Róm 3,24, 1Kor 1,30, Ef 1,7 – Lk 21,28, Róm 8,23, Ef 4,30. stb.)

Azért üresedett meg Krisztus hirdetése, mert benne csak bölcs mestert, az eszményt, a példát, a legnagyobb vallásalapítót, a csupa-szív emberbarátot, legfeljebb a szociális reformert stb. láttuk. Alapos és állandó krisztológiai eszmélésre van szükségünk, ha nem akarjuk, hogy beszédünk csak megragadó szónoklás maradjon. Prédikációra van szükség: „léleknek és erőnek megmutatására.” Egyedül Krisztus teszi beszédünket: prédikációvá, igehirdetésünket: az Ige megjelenésévé.

4. *Akkor ismerjük meg Krisztust, a békesség-szerzőt, ha megtapasztaljuk Isten haragját* (2Kor 5,18).

Nyilvánvaló, hogy a hívő tapasztalatáról van szó. Közönséges tapasztalásunkból hiányzik Isten emésztő szent haragja. Kegyelem ez, mert Krisztus nélkül érezni Isten haragját: kárhozat. Ellenben a hívő rémülten hallja, hogy Isten haragjában él. A Krisztusban fel van ugyan függesztve Isten haragja, de Krisztuson kívül ránkzúdul. Csak a hívőt tölti el a menekülés vágya, hogy megszabaduljon Isten haragjától. Azzal kezdődik a „Zarándok útjában” a keresztyén élet, hogy komolyan veszi valaki Isten haragjának fenyegetését és futásnak ered. Aki semmibe veszi Isten haragját, vagy elmagyarázza, annál az evangélium is erejét veszti.

Szószerkeinken, hittankönyveinkben jóformán csak a jó Istenről hallunk, aki mindig csak szeret. Nem onnan ered-e egyházunk minden lelki nyavalyája, hogy üres szavakká foszlott az evangélium ereje! Ahol nincs szó Isten szent haragjáról – ne csodálkozzunk –, az evangéliumból megszokott közhely, a váltságból eszme, szép gondolat lesz, amely nyugton hagyja az embereket, és amit szívesen hallgatnak, mert tetszetős és semmire sem kötelez.

Ne szemelvényeket, hanem a teljes írást hirdessük. A Szentírásban pedig Isten haragja nemcsak az utolsó ítélet veszedelme, hanem jelenvaló félelmetes valóság. Ha elkerüljük Jn 3,36. Róm 1,18 és 4,15, Ef 2,3, 1Thessz 5,9 és a többi bizonyosságot, vakmerő módon bánunk el Istennek ránk bízott ígéjével.

Merjük hirdetni Isten haragját, jóllehet tudjuk, hogy ez botránkozás nemcsak a modern kor, de minden idők minden emberének. Egyáltalában ne csak a hit és kétkedés ellentétében mozogjunk, hanem a hit és a botrány ellentéte elé állítsuk gyülekezeteinket.

Akkor lesz valóság Isten szeretete számunkra, ha érezzük haragját. Ha látom, hogy jogos Isten haragja, méltóan ér engem ez a szárnyú vég, „elveszett és elkárhozott ember vagyok”, akkor ismerem meg Krisztust, aki ezt a kárhozatot fordítja el rólam. Krisztus a békesség-szerző, aki véget vet a legiszonyúbb háborúnak: amikor hadilábon állunk az Istennel. Krisztus nélkül mi Isten ellenségei vagyunk és Isten is a mi ellenségünk, mert a szent Isten másként nem felelhet bűnünkre, mint rémítő haragjával. De Krisztusban véghez viszi Isten a legnagyobb, az egyetlen csodat: az evangéliumot. Isten igazsága, minden jog azt követeli, hogy Isten minket ítéletével eltöröljön. Isten azonban félredobva minden jogot és keresztültörve minden igazságán – megbocsátja minden bűnünket!

Amikor elnyerjük a Krisztus szerelte bűnbocsánatot, akkor látjuk, hogy miből szabadított meg minket. Ez a bűnbocsánat az egyház fundamentuma. Azért történik az igazi istentisztelet az ige hirdetése a keresztség és az úrvacsora között, hogy ez a tény megszabja és megkösse a prédikáció tartalmát: ez és a bűnbocsánat hirdetése. Az a bajunk, hogy túl egyszerű, magától érthető lett a bűnbocsánat hirdetése és elnyerése. Természetesnek tartjuk, hogy Isten megbocsát. (És ebben egyszerűen Voltaire követői vagyunk.) Bezzeg, ha újra hirdetjük Isten haragját, egyszerre megnő Krisztus személye és műve szemünkben, aki megszerzte a bűnbocsánatot és az által a békességet.

Hogyan szerzett békességet Krisztus? A hagyományos felelet az, hogy elégtétele által. Megfizetett helyettünk bűneinkért. Vérével eltörölte adósságunkat és új életre nyitott kaput. Két évszázadon keresztül támadták ezt a tant. (A verbális inspiráció tana mellett e miatt harcoltak az orthodoxiával szinte napjainkig.) Holott a támadók, a különböző régi, új és legújabb izmusok nem állnak a biblia alapján. Szálka a szemükben Isten haragja. „Egyszerűsítük” az evangéliumot: Isten atya, merő szeretet. Velük szemben azonban az igazság az orthodoxia oldalán áll, akik nem engedték kiforgatni az evangéliumot. Tanításukat, különösen Anzelmuszét tartalmilag nem sok bírálat érheti. Bár óvatosságra intenek jogi kifejezéseik, melyek félreértésekre adhatnak alkalmat. Követelés, adósság, elégtétel, kárpótlás, helyettes teljesítmény stb. mégis csak más világ, mint az újszövetségé. Nehézség azután az is, hogy „elégtétel” csak a lovagias ügyekben ismeretes.

A hagyományos tan helyett az ó-egyház bizonyágtételét kell felújítanunk, ami mellett Luther hatalmas erővel tett hitvallást. E szerint bűnösségünk igazi rabság. Isten-ellenes rontó hatalmak megköttözött, nyomorult rabszolgái vagyunk. Erről szól a „Szolga akarata”-ról írott könyve, káti, minden prédikációja, egyetemi disputációja, előadása, éneke. Ezért olyan félelmetesek rabtartó poroszloink, mert mögöttük Isten haragja áll. Isten haragjának végrehajtói. Isten ítéltő akarataiból törnek vesztünkre hitelenségünk miatt. Krisztus azonban harcba szállt a sötétség hatalmaival és élete feláldozásával legyőzte őket. Krisztus csodálatos győzelme a váltság. Krisztus győzelmével szerzett békét. Röviden két szóban áll az ó-egyház Krisztus hirdetése: Christus victor. Krisztus győz! Lutheren kívül csak a két

Blumhardtnál van meg ez az ókeresztyén bátor, győzelmes bizonyosság és a hatásuk alatt álló közösségi mozgalmaknál: Jesus ist Sieger! Krisztus győz!

5. Akkor ismerjük meg Krisztust, a Békesség-szerzőt, ha megtapasztaljuk istentelen-voltunkat (Róm 5,10).

A reformáció elemi felismerése: életünk, amint van, nemcsak bűneivel, de erényeivel is, mind hasonlanságával, mind értékeivel – Isten ellenes élet. Isten helyett magunk körül forgunk. Még kegyességünk mögött is önzés, félvalkodás húzódik meg: boldogságot, üdvösséget akarunk; emelkedni, megnőni akarunk a kegyelem által. Kaphatók vagyunk bizonyos jóra, de csak arra, amit mi a magunk feje szerint jónak tartunk. Azonban az ige hallatára menten kiderül az Istennel hadakozásunk. Perbe szállunk Isten parancsolataival. Nem akarunk teljes szívből engedelmeskedni. Tusakodunk Isten kegyelmével is. Hiuságunkat sérti az ingyen. Arról hallani sem akarunk, hogy semmink sincs, csak mulasztásunk és adósságunk. Valamit akarunk: mi is adni, valamik akarunk lenni még Isten szemében is, amit ő is kénytelen jóvá hagyni. Legalább azt tulajdonítjuk magunknak, hogy a hitünk által, új magunk-tartása által üdvözülünk. Megragadjuk a kegyelmet, fogékonyak vagyunk számára, vágyódnak utána. Minderre azonban egyszerű Isten ítélete: nincs, aki megértse, nincs, aki keresse az Istent (Róm 3,11).

Akkor látjuk meg a kegyelem csodáját, ha Krisztus éppen nekünk istenteleneknek szerez békességet az élő Istennel. Új életet ad nekünk. Nemcsak bűnbocsánatot közöl velünk. A bűnbocsánatnak, ha az Istentől jön és nemcsak magunk mondjuk magunknak vagy egymásnak, mindig következménye van: új élet. Itt jön az újszövetségben a csodálatos üzenet: bűnös életetek – volt, most: új életben vagytok Ef 2,1-13 stb.

Azonban ez az új élet nem lesz Krisztus nélkül is a mienk. Új életünket Krisztus szerzi és adja. Krisztushoz van kötve és csak tőle függésben lesz a mienk. Krisztusban van az életünk. Magunkban: csak halál, kárhozat, kegyelem elleni rugódozás. Együtt jár ez a kető: naponta meghalni magunknak és naponta életre támadni a Krisztus által. Harc az új élet, elsősorban magunkkat.

Az új élet szakadatlan növekedés, de lefelé. Nemcsak kezdett, hogy Isten összetör és megaláz. Az új élet szenvedések között lesz csak a mienk. Ujra meg újra szemétnak és kárnak ítélnünk mindent, csak-hogy a Krisztusban találtassunk.

(Róm 8,17, Fil 3,7-14 stb.) Belőlünk nem lesz semmi. Halálra vagyunk ítélve. Még Istennel sem leszünk naggyá. Egyre csak kisebbek leszünk, egyre mélyebbre szállunk. A megtérésben kell állhatatosnak lennünk. (Luther: perseverantia in conversione). Egyre jobban leplezi Krisztus istentelen-voltunkat és egyre jobban ő lesz minden mindenben számunkra is. Ez az új élet csodája.

6. *Akkor ismerjük meg Krisztust, a Békesség-szerzőt, ha megindulunk a gyülekezet felé. (Ef 2,13-18)*

Krisztus békességet szerez. De ez befelé, magunk felé: összetörés és harc, kifelé: a gyülekezet építése. Krisztus megismerése lehetetlen az egyház nélkül. Krisztus, mint békesség-szerző éppen az egyháznak is Őra. Csak ne értsünk egyház alatt valami láthatatlan lelki-szellemi közösséget. (Ezt a vélekedést nemcsak Luther, hanem még Melancthon is megbélyegzi a Védőíratban: Az ilyen civitas platonica-ról való beszéd merő spekuláció.) Ahol Krisztus van, ott valódi közösség támad. A pietizmus megszüktette a közösséget, amikor az egyenlők közösségét kereste, akik közös élmények birtokosai, közös törekvések képviselői. A reformatori gyülekezeti közösség az egyenlőtlenek, a különbözők közössége. Nem az emberek alkalmasságán és hajlandóságán fordul meg az igazi közösség, a gyülekezet, hanem egyedül az egyház Urán, aki a bűnbocsánatban köti össze az embereket. Igazán a bűnbocsánatot közlő evangéliumnak kell az istentisztelet, az egyházi és a személyes élet középpontjában állania és akkor belőlünk is közösséget épít Isten. Mozgósít és megindít egymás felé. A jogi egyházközösségből a „hívók gyülekezetét” formálja. A közösség utáni vágy és a gyülekezet akarása (der Wille zur Gemeinde) a próbája hitünknek. Ehhez kell mérni minden egyházi munkánkat és szolgálatunkat is.

Amde ez az együvértartozás nemcsak azokra terjed ki, akik az ige hallgatói és a szentségek elfogadói. Krisztus egyháza nagyobb azoknál a határoknál, amelyeket mi hajlandók vagyunk és meg szoktunk vonni. Az egyháznak mindig csak a közepe áll világosan és határozottan előttünk: az élő Krisztus az ige hirdetésében. De az egyház határai nyitva állnak minden oldalon. Egyedül Isten vonhatja meg végérvényesen a határt az üdvözülők, az igazi egyháztagok és az elkárhozók között, a névleges keresztyének és a hitetlenek között. Luther komolyan vette az egyházfegyelmet, a határ megvonását ember és ember között, a közösségből való kizárást. Csak ezt

nem emberi vélekedés alapján tette, hanem az ige hirdetésével. Maga az igazán hirdetett ige taszít ki és zár ki hitetleneket vagy engedetleneket, akik nem akarnak megtérni. A határ meghúzása nem a mi dolgunk, hanem egyedül az ige szolgálata. Eppen ezért senkitől sem zárkozhatunk el. Minden embernek kötelesek vagyunk az evangéliumot hirdetni. Ma mindig csak védekezésről beszélünk. Holott az evangélium bátorságot ad és kötelez minket arra, hogy minden magyarnak hirdessük az igét. Meg kell látnunk, hogy Krisztus által a világgal is összetartozunk. Nemcsak a vallásos, de az istentelen, nemcsak a derék, hanem az erkölcstelen világgal is. Isten az istentelent igazítja meg. Vajon nem ellenkezik-e ezzel a mi magunk tartása? Isten az elveszettet keresi. És mi? Nem ítélnünk kell a világ bűneit, hanem magunkra venni. Azonosítani kell magunkat velük, egy sorba állni velük, közbejárni, esedezni értük. „Az istentelennel” nem harcolnunk kell, hanem szeretettel bizonyosságot tenni, akár a mártíromság által, előttük. A világgal együtt üdvözülünk vagy kárhozunk el.

Krisztus egyé teszi a közel és a távol valókat. Szakadékokat hidal át. Nem lehet olyan nagy emberi különbség, akár világnézeti, akár politikai stb., amelyet Krisztus ne hidalna át. Vajon ezt szolgáljuk, vagy éppen mi akadályozzuk Krisztus békesség-szerző, közösség építő munkáját?

Krisztus a békesség-szerző, szót tart életemre. Többé nem élhetek magamnak. Krisztus a békesség-szerző szolgálatba állít. Elküld, hogy ezentúl másoknak éljek. Nem válogathatom meg, hogy kinek szolgáljak. Akit Isten közelembre vezet, akikkel találkozom, akikre csak rátalálok, azokkal állít közösségbe. Isten másokhoz köti életünket. Ne csak azt lássuk, hogy az a másik közönyös vagy ellenséges az evangéliummal szemben, hanem azt is, hogy Krisztus érte is meghalt. Krisztusra van neki is szüksége, mert nélküle elvész, velünk együtt; de Isten ígéretei neki ép úgy szólnak, mint nekem. Ha ebben a reménységben nézzük a többiekét, ha Krisztus szeretetét engedjük urrá lenni kemény szívünk fölött, akkor gyülekezet támad közöttünk is. Kevesebbet beszéljünk a közösségről, a szociális felelősségről, de egyszerűen lássuk meg, hogy Isten már összekötötte életünket a többi emberrel, megindított minket a gyülekezet felé. Engedelmeskedjünk!

7. *Isten a békesség-szerzés szolgálatát bizta ránk (2Kor 5,18-20).*

Nem Krisztusról kell beszélünk, hanem Krisztust kell hirdetnünk. Nem távoli valaki, hanem élő, jelenvaló hatalmas személy Ő. Szavainkban csakugyan eljön közzénk. Ugy hirdessük, hogy prédikálásunk által porondra lépjen és elkezdjen cselekedni. Krisztust és nem Krisztusról!

Börtönmisszió

Id. Görög Tibor ny. ev. lelkész, a Magyar Börtönpszichológiai Társaság alapító tagja 1993. április 13-án Emberségért Érem kitüntetést kapta. Ebből az alkalomból közöljük a Társaság Mécses című börtönmissziós lapjának (IV. évf. 1. szám) egy cikkét

„Ó év, Új év”. Éjfélt után egyetlen pillanattal már egy másik évszámot frunk. Egy másodperc töredéke az egész, és átértünk a küszöbön. Úgy tűnik, valami új kezdődik, melyet többnyire megelőztek a fogadkozások, hogy valamiféleképpen jobbá váljon az ember a következő évben.

Aki a rácsok mögötti fülhomályból átlép a börtön küszöbén ki a világba, más életet talál, mint benn. Fogadkozik, hogy soha többé oda vissza! Más ember szeretne lenni; békésen, viszonylag jómódban élni. A világ azonban nem változott. Sok a jóakarátú ember, de nagyon sokan vannak olyanok is, akik komor gondolatokat forgatnak a fejükben. Nem könnyű betartani azt a fogadalmat, hogy jobbak, tisztábbak legyünk, mint előtte. A rácsokon innen és túl is megpróbáltatások sora követi egymást.

De a rácsokon innen és túl is van egy küszöb, melyet mindannyian átléphetünk. Nem kötődik évszámhoz, nem kötődik fogadalmakhoz, melyeket többnyire be sem tartunk; egy új világba vezet, ahol valóban jobbak, tisztábbak leszünk, mint előtte.

Ez a küszöb mi magunkban található. Ahogyan elhagyunk egy régi évet, rá már alig emlékezünk, hiszen az útnak is megvan a mindennapi feladata, ugyanúgy a régi énünk is a múlté lehet, mely megsemmisülhet egyetlen pillanat alatt. S ezt a változást nem a fogadkozások sorozata fogja elidézni, hanem a szeretet. A Megváltó szeretete, mely tőlünk csak egy lépést vár. Nem kötődik helyhez, időhöz, megtörténhet a zárkában, vagy odakinn, reggel, délelben vagy este, bármely pillanatban. Csak rajtunk múlik, hogy valóban szabadulni akarunk-e. Mert a börtön nemcsak a rácsokkal, falakkal körbehatárolt terület. Hanem lehetünk mi magunk is, sajátmagunk börtöne. Először innen kell kiszabadulni. Annak is, aki benn, annak is, aki kinn él. Addig, míg ez a lépés nem történik meg, addig csak látszat a napfény, melege nem igazi meleg. Addig mindig lesznek szegények, mindig lesznek, akiket üldöznek, lesz, aki fegyvert fog a másik emberre, lesz, aki más birtokára éhez, s lesznek, akik szó szerint éheznek, s nincs hol lehajtsák fejüket. Nem lesz jó szó és nem lesz irgalom. És ezért, mindannyian felelősek vagyunk.

A rácsok mögött és a rácsokon kívül is.

Szabadság és rend az egyházban

LMK-dolgozat –

Azért is örültem ennek a feladatnak, mert ezt a kérdést, témát mindenkinél tisztázni kell önmagában, saját maga érdekében és annak a közösségnek az érdekében, ahol az élte, munkája történik. Látszólag egymásnak ellentmondó fogalmakról van szó abban az esetben, amikor a szabadságot és a rendet szembesítjük egymással. Hangsúlyozom, csak látszólag van ellentmondás a két fogalom között, az ellentmondás csak akkor következik be, ha sem a szabadságnak, sem a rendnek nem tisztáztuk a magunk és egymás számára az igazi lényegét és tartalmát. A szabadság és a rend helyesen értelmezve egymással nem ellentétben állnak, hanem egymást éppen kiegészítik, illetve egymásnak biztosítják az élet feltételét. Az igazi szabadság a rend biztosítása és az igazi rend a szabadság feltétele. Nyilvánvaló, hogy akkor látjuk igazán ezt az alapvető igazságot, ha mind a két fogalomnak az ellentétes jelentését állítjuk szembe az itteni kulcsszavainkkal, valamint önmagukkal. A szabadság ellentéte a rabság, a rend ellentéte a rendtelenség. Összekapcsolható azonban a rabság a renddel, a szabadság a rendtelenséggel, de ebben a hamis összekapcsolásban az élet meghal. Tehát abban az esetben beszélhetünk helyes kapcsolatokról, ahol az életet biztosítja a párosítás. Mert valóban összekapcsolható a szabadság a rendtelenséggel: ez vezet azonban a terrorizmushoz, amely lehet brutálisan fizikai, vagy kevésbé felismerhetően szellemi. Ha valaki szabadság címen tudatosan és szándékosan a maga értékrendszerét és elkövetés-rendszerét erőlteti egy olyan közösségben, ahol betagozódnia kellene, ott finomabb szellemi terrortól beszélünk, és hangsúlyozom, a mozgatórugója ebben az esetben a hamisan és tévesen értelmezett szabadság. Szabadság és rendtelenség egyenlő a terrorizmus valamilyen válfajával. De párosíthatom a rendet és a rabságot is, miképpen erre is jelentős történelmi és politikai példákat lehet felemlíteni, méghozzá ez a diktatúra állapota. A diktatúrában rend volt, legalább is a jól virágzó diktatúrában még visszabeszélés sincs, még visszafogott kritika sincs, hanem csak rendezett menetelés, ütemes tapsolás, egyhangú éjlenzés, és minden nagyszerű rendben levőnek látszik. Sőt, az a filozófia, amely mindenek fölé emelte a „rend” (társadalmi rend) fogalmát, pedáns szellemi rendet igyekezett teremteni, úgy hogy még a szabadságot is a rend felől igyekezett definiálni, valahogy így: a szabadság nem más, mint felismert szükségyszerűség – csak a folytatás volt

implicit: a szükségyszerűség pedig nem más, nem lehet más – ez a történelem rendje –, mint a kommunizmus.

Szabadság és rend! Ha kijátszuk egymással szemben a kettőt, abban az esetben egy harmadik dimenziót veszélyeztetünk, méghozzá az életet! Éppen ezért az elméleti tisztázódás után roppant koncentráltan arra kell törekedni, hogy lássuk, a szabadság és a rend konstellációja biztosítja-e az életet, ha igen, akkor mennyire, ha nem, akkor vizsgálendő, hogy melyik fogalmat értelmeztük helytelenül, vagy miképpen viszonyítottuk a két fogalmat egymáshoz. Ugyanis az alapvető veszély ennek a két fogalomnak a helytelen értelmezése, és különösen a szabadság szóval, illetve fogalommal történhet ez meg végtelen következményekkel, hiszen a szabadságból nagyon könnyen lehet szabadosság, s torkollhat minden egy vagabund terrorizmushoz, pl. ellenzékieskedés címen. De a helytelenül értelmezett rend fogalmánál is megvan a maga kellemetlen következménye, hiszen rend van a temetőben is, ahol viszont nem az élet gondolata és ténye a domináns, legfeljebb növényi szintig, és rend van a börtönökben is, amelynek az életmenete azonban megint csak nem valami kíváncsot a számunkra, hiszen a börtön rendjét és a börtön rendje által biztosított életet olyanoknak tartjuk fenn, akik valamilyen súlyos vagy kevésbé súlyos módon éppen az életet sértették meg.

A felszabadult, egészséges, termékeny, erősödő, növekvő élet a bizonyítéka a szabadság és a rend helyes értelmezésének és helyes összekapcsolásának. Ha a megvizsgálható élet diagnosztikai szintű kíváncsi valót hagy maga után, abban az esetben alapos vizsgálódást kell elvégezni annak értelmében, hogy abban a közösségben milyen a szabadság és a rend értelmezése, milyen a kettő egymáshoz viszonyítása! Ha ezt a vizsgálódást nem végezzük el becsületesen, akkor a dolgok lényegében benne levő rendnek megfelelően az élet tovább haldoklik a szabadság és rend helytelen konstellációjában, és eljuthatunk egészen a ravatalozóig, szellemi értelemben is. Tehát mindig az élet tényéből, valóságából, állapotából kell kiindulni, az élet megjelenéséből kell látni az állapotot, úgy mint a nagyon sovány gyermeknél látjuk a rosszul tápláltságot, a nagyon kövér gyermeknél a túltápláltságot, és érezzük, tudjuk, hogy mind a két esetben vétkes történet.

Témánkat csak nehezíti még az is, hogy nem csak önmagában véve vizsgálható a szabadság és a rend helyes

értelme és viszonyulása, hanem mindezt az egyház összefüggésében kell látnunk, és akkor máris felvetődik még egy nagyon komplex jelenség, hogy mi az egyház?! Hiszen amiképpen a politika és a történelem világában meglegelhető a szabadság és a rend hibás összekapcsolása; hasonlóképpen az egyház valóságában is ez a helyzet. Ahol a rendet emelik mindenek fölé, ott az egyházon belül természetesen nem diktatúráról beszélnek a hatalom gyakorlói. Ennek az egyik legbiztosabb példája a katolikus egyház, a feltétlen engedelmeség a pápának és az ún. Tanító Hivatalnak, mert aki nem engedelmeskedik (Drewermann, Küng, Boff), azt minimum elhallgatják, de a rosszabbik esetben kiközösítik: a rend nevében. Ennek az ellentéte viszont a protestantizmus, ahol pedig a szabadságot illendő mindenek fölé emelni, akár a rend számlájára is, ott pedig a legelképezetlenebb teológiai vadhajtások vannak, teológiai torzulások, ficamok, melyeknek sokszor egyszerűen semmi közük nincs a Szentíráshoz, melyeknek a forrása legtöbbször valamilyen neurotikus lelki letű szektavezér pszichotikusan burjánzó fantáziája (jehovizmus pl.).

Tehát sokrétű a kísértés: van, ahol túlértékelik a rendet és relativizálják a szabadságot, van ahol túlértékelik a szabadságot és minimalizálják a rendet. A kísértés gyökere nemcsak a körülmények hatalmában lelhető fel, hanem erősen antropológiai, azaz személyiségi kérdés. Messze vezetne, ha taglalnánk, ezért csak érintőlegesen említem, hogy vannak személyiség típusok, akik elsősorban a rendet igénylik és jól megvannak a szabadság ténye nélkül, s vannak olyan típusok, akik láznak mindenféle rend ellen, és csak az abszolút szabadságot tartják elfogadhatónak. Ennek a történelemből jól ismert példája Bakunyin, és az általa elindított anarchizmus. Mindenesetre D. Riemann szellemesen osztotta fel a személyiség típusokat, amikor ragyogó és máig sem idejét múlt könyvében (A magányos tömeg) beszél a „kívülről” irányított emberről, valamint a „belülről” irányított emberről, amit mi így is lefordíthatunk, hogy van kiskorú és van nagykorú ember és a kiskorú a kívülről irányított, nagykorú a belülről irányított – a kívülről irányított a rend játékszere, a nagykorú a szabadság harcosa. Korunk érdekes jelensége, hogy óriási igény van a tömegben a kívülről irányítottságra, és óriási igénye van a szellem embereiben, a belülről irányítottságnak. Korunkban a tömeg és a szellemi elit rettenetesen elszakadt egymástól, és éppen ezért

korunk döbbenetes veszélye éppen az, hogy ha jön valaki, aki képes lesz meglovagolni a tömeg igényét arra, hogy irányítsák, akkor kész a diktatúra újra. Korunk skizofréniája legalábbis itt nálunk: a kívülről irányítandó tömeg jelensége és a belső irányításra igényt tartó szellemi elit (ez nem a diplomások világa, hanem a kreatív alkotó egyéniségek világa, és ez átfelveti az egész társadalmi valóságot, az újat teremtő parasztembertől a feltalálóiig, tehát szellemi elit alatt az újjal kísérletező, az újat kereső kreatív réteget értem)!

Ugyanez a helyzet az egyház, illetve az egyházak összefüggésében is: mivel tömeges igény a kívülről irányítotttság (mondják meg, hogy mit tegyék), ezért sokkal nagyobb tömegeket képes elérni a katolikus egyház (a misztikus félhomály pedig egy egészen más lelki dimenziót érint meg, amivel számolnunk kellene nekünk is), és sokkal nehezebben „kezelhető” az az értelmiségi réteg, amely önállósította magát és belülről irányított. Kortársaink nem autonóm, azaz önálló emberek jelenleg, hanem irányítás nélküliek, sodrásban élők, és nem kevesen lesznek hálások azoknak, akik konkrétan és egyértelműen megmondják, hogy mit „kell”, mit „szabad” és mit nem szabad tenni, csinálni. A szabadságot és az önálló gondolkodást igénylő protestantizmus éppen ezért meglehetősen nehéz helyzetben van, mert nem látszik képesnek arra, hogy kielégítse az emberek többségében meglevő igényt az irányításra. Ez az irányítás azonban természetesen lehet szimpla dirigizmus, lehet raffinált nyomás. Jelenleg a katolikus egyház él minden eszközzel, a szimpla dirigizmussal (vannak katolikus falvak, ahol parancsszó a hittan és a misére járás), a raffinált nyomással is (nem protestáns fejből vagy szívből született napjainkban az a megkülönböztetés, hogy vannak a keresztények és a protestánsok, az előző természetes katolikus). Szabadság és rend az egyházban – nagyon komplex és izgalmas téma, amely elkerülhetetlen a számunkra, akkor amikor kóstolgatjuk az új rendet (a fordulat utáni rendet – és Isten mentse a „vissarendeződést”), és próbálgatjuk az új szabadságot. Zsibadtak és bénák vagyunk, mert az új rendben nem igazán ismerjük ki magunkat (ehhez kellene külső szakértők) és lépni pedig azért tudunk nehezen, mert béklyóba volt kötve a lábunk és elzsidadt, hiszen életveszélyesen képes elzsidadni az a testrészt, amelyet elköttünk. Nekünk pedig alaposan elkötték kezünket, lábunkat, fejünket, agyunkat – zsidadtak vagyunk. Ennél talán csak az az ember boldogabb, aki nem tudja, hogy zsidadt, aki azt hiszi, hogy ez a természetes sebességünk. Természetesen a külső rend és a kívülről kapott szabadság (tehát a politikai, társadalmi rend és az államhatalomtól függetle-

nül egyház szabadsága) felveti az égető belső kérdéseket is.

Definiálnunk kell a címben szereplő összes fogalmat, és azután ezeket a fogalmakat, megértett, vagy legalábbis definiált fogalmakat egyetlen kulcsszó alá rendezzük: élet! Mert definiálhatjuk a szabadságot, a rendet, az egyházat – de mindennek a próbája az élet, ebben az esetben az egyházi, a gyülekezeti élet! A helyesen megértett „szabadság-rend” konstelláció biztosíthatja az egyházi életet, de természetesen ehhez ismerni kell az egyház lényegét is.

A szabadság fogalmának a megértéséhez nagy segítséget jelent számunkra a Szentírás, különösen is az óskeresztény egyház élete, valamint a páli teológia. Így láthatjuk meg, hogy az UT a szabadság kérdésének kettős dimenzióját érinti és a görög nyelv is két különböző szóval fejezi ki ezt: az első fogalom, amit szabadsággal fordítunk, *eleutheria*, és eligazítást ebben az összefüggésben a Galata levélből kapunk (Gl 5,1kk), amelynek a lényege az, hogy szabadok vagyunk attól a Törvénytől, amelyről eddig azt hitték, hogy az üdvösséget illetve az Isten színe előtt igazságot biztosítja a számunkra. Az OT-i, a rabbinikus, valamint a farizeusi gondolkodásmód abban állt, hogy a Tóra, azaz a törvény az ember eszköze az Isten előtti üdvösség megszerzésére, tehát a törvény betartásának az volt az értelme és célja, hogy elismerjen az Isten. A törvény UT-i értelme ezzel szemben teljesen más, azaz már nem üdvösséget szerző eszköz, hanem az emberi élet, az ember evilági életének az eszköze. Az a tény, hogy „most pedig törvény nélkül jelent meg Isten igazsága” (Róm 3,21), egyáltalán nem jelenti azt, hogy törvénytelenül élhetünk. A törvény már nem az üdvösség biztosítója, de még mindig az élet feltétele. Tehát az a tény, hogy megszabadultunk a törvénytől az üdvösségünk összefüggésében, nem jelenti azt, hogy megszabadultunk a törvénytől az evilági élet összefüggésében. A Törvény a szótériológiai dimenzióját veszítette el, de nem az ethosz vonását. Gal 5,1kk-ből az következik, hogy törvény nélkül van az üdvösség (tehát szabadok vagyunk a törvénytől), de nincs törvény nélkül élet, különösen fontos a Gal 5,13, mely szerint az igaz, hogy elhivatattunk szabadságra, de az nem lehet ürügy a törvényteleniségekre, törvény nélkül nem jelenti azt, hogy törvénytelenül, azaz etikátlanul, amorálisan – és akkor ez azt jelenti, hogy mindezt az egész kérdést nem vizsgálhatjuk a közösség nélkül. Az ethosz-nak éppen az a lényege, hogy nem individuális (az már öntörvényűség), hanem mindig egy nagyobb közösség megnyilvánulási formája: ethos = szokásrendszer.

Most nem részletezhetem a szabadság UT-i teológiáját, de azért érintőlegesen el kell mondani, hogy

Jézus Krisztusban kezdődik ez a szabadság, ahogyan azt olvassuk pl. a Jn 8,33/36-ban, hogy az igazság megszabadít (= megigazító igazság a bűntől és a haláltól megszabadít), és ezt az igazságot a Fiú hozta el, tehát a fiú szabadít meg a bűntől. Az Isten színe előtti szabadságnak és az emberi rend iránti elkötelezettségnek fantasztikusan érdekes példája Jézus és a templomadó kérdése (Mt 17,24–27-ben), ahol Jézus arról beszél, hogy adót az idegenektől szokás szedni, mert a fiak szabadok, ennek ellenére nem kívánja az adott rendet – még ha nem is helyesli – felforgatni, hanem rendkívüli módon (halban pénz) fizeteti ki az adót. Ott és akkor Jézus egy sokkal nagyobb cél (az üdvösség művének bevégzése miatt) érdekében eltekint az adott emberi rend bírálásától. Jézus szabad, és mégis aláveti magát az ottani rendnek: mert egy sokkal nagyobb cél van előtte!

Az ÚT-i 1. számú szabadságfogalmat a Róm 7,3 és 7,6 fogalmazza meg: *eleutheria apo tou nomou* – „megszabadultunk a törvénytől”, vagyis már nem ennek a segítségével kell megszerezniünk a magunk számára az üdvösséget és Isten igazságát (gyötörve állandóan önmagunkat a helyes betartás kérdésével stb.), hanem ettől szabadok vagyunk, a kegyelmi állapot egyenlő ezzel a szabadsággal, tehát szabadságban élhetünk, az üdvösség és az igazság Jézus Krisztusba vetett hit által a miénk.

Az ÚT-i 2. számú szabadságfogalom viszont nem az Isten-relációt veszi figyelembe, hanem az ember-relációt. S ebben az esetben a szabadság azt jelenti, hogy – mások miatt – mit szabad és mit nem szabad. Mindegyik apostol látta és érezte azt a tényt, hogy a törvénytelenüliséget sokan törvényteleniségnek fogják fel, ezért a súlyos páli figyelmeztetés a Gal 5,13-ban, amiképpen azt már idéztük is. Tehát a szabadság egyik értelme az, hogy Isten színe előtt szabad vagyok a bűntől és a haláltól – számomra a legfontosabb igehely az Róm 8,2: „... az élet Lelkének törvénye megszabadított (befejezett tény) téged Krisztus Jézusban a bűn és a halál törvényétől...” Vagyis nem szabad elhanyagolnunk, hogy az (új) élet Lelkének törvénye, azaz rendje van, szemben a bűn és a halál törvényével. Tehát nekünk evangélikusoknak éppenhogy nem szabad elhanyagolnunk az élet Lelkének a törvényét, amely azonban már nem előírásokból, paragrafusokból, jogi formulákból áll, nem betűhalmaz, hanem a Lélekből jön a mi lelkünkbe (természetesen a közvetítő eszközökön keresztül). Az UT 2. számú szabadságfogalma görögül *ekszesz-tin*, amely a megengedett vagy tiltott összefüggésben áll benne (pl. szabad-e szombatban gyógyítani, miképpen a Mt 12,2–4-ben, és máshol is felvetődik a kérdés, vagy mint Mt 12,10-ben a kérdés az, hogy „szabad-e szomba-

ton” kalászt tépni, gyógyítani. S azt látjuk, hogy Jézus megszege a tanítást a beteg miatt vagy az éhező tanítványai miatt, éppen annak az érdekében, hogy bennünket tanítson a szabadság és a törvény helyes használatára, amit igazán nem lehet lebetűzni, csak megélni lehet. Szabad vagy nem szabad – ezeket a kérdéseket taglalja még: Mt 14,4 (Ker János intése a negyedes fejedelmek házassági anomáliája miatt), Mt 19,3 (az elbocsátott feleség, tehát kidobott feleség kérdése – nem az a változat, amikor a feleség megy el), Mt 20,15-ben viszont a példázatbeli gazda kérdi, hogy „nem szabad-e azt tennem, amit akarok”. Jn 5,10-ben a gyógyult betegnek nem szabad az ágyát cipelnie és Jn 18,31-ben árnyaltabbá válik ez a szabadság, mert ebből a textusból megtudjuk, hogy itt a JOG világa bukkan fel. A Jn 18,31-ben éppen ez az „ekszesztin” szó található, amikor a felelős zsidó vezetők panaszkodnak Pilátusnak, hogy „nekünk senkit sem szabad megölnünk”, azaz nincs jogunk megölni – így is fordítják magyarrá: „nincs jogunk” – ouk ekszesztin! Nem szabad! További igehelyek (ApCsel 2,29 – stilisztikai fordulat = „szabad megmondanom nektek” – azaz mondhatom! ApCsel 16,21-ben Pál Filippiben hirdeti Krisztust és a filippieli „urak” arra hivatkoznak, hogy nekik ezeket nem szabad átvenniök, és érdekes, fontos, hogy itt a szabad ekszesztin és az ethosz szó találkoznak: „olyan szokásokat hirdetnek, amelyeket nekünk nem szabad sem átvenniök, sem követniük” – ethé á ouk ekszesztin hémin...! ApCsel 22,25-ben Pál kérdése, hogy szabad-e római polgárt megkorbácsolni.)

Nemcsak a Gal 5,1kk-ben található a kísérlet arra, hogy definitve különbség tétessen az Isten színe előtti szabadság és rend, valamint az emberi relációban kialakuló szabadság és rend kérdésében. Jak 1,25 is hangsúlyosan beszél a „szabadság tökéletes törvényéről” és hasonlóképpen olvasuk 1Pt 2,16-ban, hogy a szabadság nem lehet a gonoszság takarója. A 2Pt 2,1-22-ben, és ezen belül különösen a 19. versben szembesülhetünk a félreértett szabadság súlyos és végzetes következményeivel. Tehát a szabadság fogalmának összefüggésében azt kell látnunk, hogy mitől vagyunk szabadok (hogy Isten előtt a saját üdvösségünk megszerzése érdekében gyötörjük magunkat) és mitől nem vagyunk még így sem szabadok (az emberi relációban az élet feltételeit biztosító ethosztól). A 2Pt 2. felsorolás nagyon tanulságos: kicsapongás, káromlás, kifosztás, kapzsiság, istentelenség, gonoszság, tisztátalanság, istenmegvetés, vakmerőség, elbizakodottság, oktalanság, dözsölés, álnokság, tobzódás, lakmározás, csábítás, fellengzős beszéd, hazugság – ez a moralisanity állapota, azaz már nem is erkölcsstelen, hanem erkölcs nélküli!

A szabad vagy nem szabad kérdésben (ekszesztin) nem elemeztünk minden igehelyet, nem is érintettük mindet – mármint itt a dolgozatban –, de összefoglaló módon mondható: itt a mindennapi, hétköznapi élet relációjában érvényesülő vagy érvényesítendő szabadságról vagy tiltásról van szó, s magától értetődik, hogy érintkezés van a szakrális dimenzióval is, de ettől függetlenül a szabadságnak ez a fogalma állandó döntési helyzetet feltételez. Az etikai döntések kérdését itt most nem is érintetjük. Tehát az 1. számú szabadság Isten színe előtti: szabadok vagyunk a büntől és a haláltól, a 2. számú szabadság pedig az emberi relációban érvényesülő szabadság, és ebben az összefüggésben kell időnként dönteni, hogy élünk-e a szabadságunkkal, vagy nem. Pl. a Názáreti Jézus egy nagyobb cél érdekében nem élt az adófizetési szabadságával, vagy Pál a Korinthusi gyülekezet tagjainak azt tanácsolja, hogy a többiek, a kishitűek miatt ne egyék meg az áldozati húst – különben megehetnék, de a többiek miatt ne tegyék. (1Kor 6,12 – mindent szabad, de nem minden szabad!)

S a szabadság ilyen kettős értelmezéséhez hozzá tartozik a rend teológiája is, amiképpen 1Kor 14,33-ben azt olvassuk, hogy „Isten nem a zűrzavarnak (akatasztaszia = rendetlenség, rend nélkülség, káosz), hanem a békességnek az Istene.” A teremtettesség következtében magától értetődően van rend, ezért a görögben a teremtett valóság és a rend azonos fogalmak (ktiszisz – kreatúra, kreáció, azaz teremtett valóság, azaz rend). Azonban a görög a tekintélyt parancsoló emberi rendet is ktiszisznek nevezi – ezt úgy értem, úgy gondolom feloldani, hogy Isten nem egyetlen adott és örökérvényű társadalmi rendet teremtett, hanem teremtette a rendet, és mindig az ember szabadsága megtalálni a neki megfelelő, az ő életét biztosító rendet. A történelmet és a világot ez teszi végtelenül izgalmassá: a természet rendje adott, a történelem és a politika rendje meghatározandó, azaz mivel nincsen örökérvényű rend, ezért csak maga a rend elve örökérvényű, és a felelősségünk a rend megteremtése. Az örökérvényű rend nem volt és nem található meg egyetlen országban vagy birodalomban sem, – ezért a múltandó történelem, hogy eddig még mindegyik evilági rend felbomlott, mert csak ideiglenes rend volt – így a római birodalom rendje is rend volt, de elmúlásra ítélt rend, és a középkori államok rendje is rend volt, sőt látszatra keresztyén rend volt, de ezt is elmúlásra ítélt az Isten, valamint az újkor birodalmak, nagy hatalmak is a rendet erőltették (kommunizmus, fasizmus), de ezeket is elmúlásra ítélt a történelem Ura. Az egyház, a keresztyénség, az egyes keresztyén ember felelőssége ebben a világban a minden-

kori rend, éppen ezért majd örök érvényű rend, és ez pedig az Isten Országá, amelyért imádkozunk és amelyre várunk.

Gyakorlatilag pedig úgy vetődik fel a téma, hogy miképpen érvényesüljön egyházunkban és gyülekezetünkben a szabadság és a rend kérdése. Most tegyük fel, hogy definiáltuk a „mi az egyház?” kérdését pl. az Ágostai Hitvallás segítségével. Tehát mit jelent mindez gyakorlatilag és innen kezdve kérdések bukkanak fel: hogyan érvényesül gyülekezetünkben a szabadság, és itt az emberi relációban megélt 2. számú szabadságról van szó, és hogyan találjuk meg közösen a megfelelő rendet? Van-e rend, azaz fegyelem a gyülekezetünkben? Felmutatjuk-e számukra, hogy itt és most mi lenne a rend? Nem azt állítom, hogy rendetlenség van a gyülekezetünkben, hanem csak azt, hogy rend nélkülség van. Azt még csak hirdetjük és helyesen, hogy szabadok vagyunk a büntől és a haláltól, hogy ebben a tekintetben szabadságban élhetünk, de arról kevesebbet beszélünk, ha egyáltalán beszélünk, hogy ez az Isten színe előtti szabadság milyen elkötelezettségre pecsétel el, vagyis, hogy a régi helyzetemből újba kerültem a megtérés által, vagyis hogy a régi rend helyébe most az Isten rendje kerül (új teremtés – 2Kor 5,16kk – új teremtés, ktiszisz, azaz új rend!).

Éppen a szabadság és a rend teológiája felől át kellene gondolnunk a gyülekezetünk lelki és szellemi helyzetét: mert örök érvényű rend az egyházban belül sincsen, ezért mindig aktuálisan kellene megfontolni helyzeteket és ügyeket. Pl. a keresztes rendetlensége égető kérdés, hiszen a helyes kereszteséget helytelenül szolgálattjuk ki, amikor eleve tudjuk, hogy a megkeresztelt gyermekhez és szüleihez ilyen formában aligha lesz közünk, és nem is hozzuk tudomásukra a rend és a fegyelem kérdését. Természetesen más összefüggésben is felvetődik a kérdés: s ez a kérdés általában a kazuálék kérdése.

Korábban azt mondtuk, hogy az élet felől kell kiindulni, mert az élet igazolja vagy cáfolja, hogy helyesen sáfarkodunk-e a szabadság és a rend eszközeivel. Ha azt találjuk, hogy az egyházunk élete virágzó és gyümölcsöző, akkor sikeresen és jól alkalmaztuk a szabadságot, amely biztosítja a rendet, és jól alkalmaztuk a rendet, ami feltétele a szabadságnak. Ha nem ezt tapasztaljuk a gyülekezetünkben, azaz nem a virágzó életet, akkor mulasztottunk mind a szabadság, mind a rend kérdésének a tisztázásában és sürgősen pótolnunk kellene a mulasztásainkat. Szabadságban a rend és a rendben a szabadság!

Remélhetőleg a mostani Zsinat olyan szinten és módon működik, hogy tisztázódnak az ilyen jellegű, alapvetően fontos kérdések is.

Ribár János

AZ ÖKUMENIKUS TANULMÁNYI KÖZPONT

az általa gondozott „ÖKUMENIKA” Alapítvány létesítőjének, néhai Bottyán Jánosné testvérünknek kívánsága szerint teológiai hallgatók és fiatal lelkészek (35 éves korig) számára pályázatot ír ki: „Evangélikus-Református egységtörekvések a 19. században” témáról. A pályázat beadásának határideje 1994. április 1. A benyújtott pályadíjak közül a három legjobbat 20–10 és 5 ezer Ft jutalomban fogja az Alapítvány részesíteni. A pályamunkák terjedelme nem haladhatja meg az 50 oldalt, és nem lehet kevesebb 20 oldalnál. A benyújtott írások elbírálását egyháztörténészekből álló bizottság fogja elvégezni.

A pályázati kiírást az evangélikus és református időszaki sajtóban is közzé tesszük.

Testvéri köszöntéssel!

**Dr. Tóth Károly
elnök**

DR. REUSS ANDRÁS:

URBÁN ERNŐ ÍRÁSAINAK BIBLIOGRÁFIÁJA II.

(Az I. rész a Lelkipásztor 1993/4. számában)

2. Könyvismertetések

1935

U. E. [Urbán Ernő]: Brunner Emil: Natur und Gnade. Mohr, Tübingen, 1934. [Könyvismertetés] Keresztény Igazság 1935., 22–23.

U. E. [Urbán Ernő]: A hit, az Egyház és a vallás válsága. Bultmann: Krisis des Glaubens, Soden: Krisis der Kirche, Frick: Krisis der Religion, Töpelmann, Giessen 1931. [Könyvismertetés] Keresztény Igazság 1935., 50–51.

U. E. [Urbán Ernő]: de Quervain Alfréd: Vom christlichen Leben. Berlin. Furche-kiadás. 1934. [Könyvismertetés] Keresztény Igazság 1935., 104.

U. E. [Urbán Ernő]: Hermann Sasse: Was heisst lutherisch? Kaiser, München, 1934. [Könyvismertetés] Keresztény Igazság 1935., 166.

U. E. [Urbán Ernő]: Asmussen Hans: Kirche Augsburgischer Konfession! Doerne Martin: Was heisst Volkskirche? [Könyvismertetés] Keresztény Igazság 1935., 227–228.

U. E. [Urbán Ernő]: László Dezső: A szűk ember. Kolozsvár 1935. [Könyvismertetés] Keresztény Igazság 1935., 278.

U. E. [Urbán Ernő]: Barth Károly: Credo. München, Kaiser, 1935. Brunner Emil: Vom Werk des Heiligen Geistes. Tübingen, Mohr. 1935. [Könyvismertetés] Keresztény Igazság 1935., 278.

1936

Urbán Ernő: Trillhass: Martin Luthers Kleiner Katechismus, Furche, Berlin, 1935. [Könyvismertetés] Keresztény Igazság 1936. Könyvszemle melléklet, 10. old.

Urbán Ernő: Barth-Thurneysen: Die grosse Barmherzigkeit, Kaiser, München, 1935. [Könyvismertetés] Keresztény Igazság 1936. Könyvszemle melléklet, 20. old.

U. [Urbán Ernő?]: Theologische Aufsätze. (Emlékkönyv Barth Károly 50. születésnapja alkalmából.) Kaiser, München, 1936. [Könyvismertetés] Keresztény Igazság 1936. Könyvszemle melléklet, 31–32. old.

U. [Urbán Ernő?]: Schlink, Edmund: Der Mensch in der Verkündigung der Kirche. Kaiser, München, 1936. [Könyvismertetés] Keresztény Igazság 1936. Könyvszemle melléklet, 32. old.

U. [Urbán Ernő?]: Kreck, Walter: Die Lehre von der Heiligung bei H. F. Kohlbrügge. Kaiser, München, 1936. [Könyvismertetés] Keresztény Igazság 1936., Könyvszemle melléklet, 32–33. old.

1937

U. [Urbán Ernő?]: ifj. Czeglédy Sándor: Hit és történet. 1936. [Könyvismertetés] Keresztény Igazság 1937. Könyvszemle melléklet, 4. old.

U. [Urbán Ernő?]: Nagy Barna: A teológiai módszer problémája az ún. dialektikai teológiában, 1936. [Könyvismertetés] Keresztény Igazság

1937. Könyvszemle melléklet, 4. old.

U. [Urbán Ernő?]: Köberle, Adolf: Das Evangelium und die Rätsel der Geschichte. Bertelsmann, Gütersloh, 1936. [Könyvismertetés] Keresztény Igazság 1937. Könyvszemle melléklet, 4. old.

U. [Urbán Ernő?]: Sasse, Hermann: Was heisst lutherisch? Második bővített kiadás. Kaiser, München, 1936. [Könyvismertetés] Keresztény Igazság 1937. Könyvszemle melléklet, 5. old.

U. [Urbán Ernő?]: Samuel, Otto: Über die Beweisbarkeit der Existenz Gottes. Kaiser, München, 1936. [Könyvismertetés] Keresztény Igazság 1937. Könyvszemle melléklet, 5. old.

U. [Urbán Ernő?]: Lotz János: A történelmi világgép. Az ember az időben. 1936. [Könyvismertetés] Keresztény Igazság 1937. Könyvszemle melléklet, 11. old.

U. [Urbán Ernő?]: Nebe, Otto Hennig: Kämpfende Theologie. Theologia militans sorozat. Deichert, Leipzig, 1937. [Könyvismertetés] Keresztény Igazság 1937. Könyvszemle melléklet, 22. old.

1938

U. [Urbán Ernő?]: Bonhoeffer, Dietrich: Nachfolge, Kaiser, München, 1937. [Könyvismertetés] Keresztény Igazság 1938. Könyvszemle melléklet, 5. old.

U. [Urbán Ernő?]: Hirsch, Emanuel: Hilfsbuch zum Studium der Dogmatik. de Gruyter, Berlin, 1937. [Könyvismertetés] Keresztény Igazság 1938. Könyvszemle melléklet, 5. old.

U. [Urbán Ernő?]: Müller, Eberhard: Verstandenes Dogma. Furche, Berlin, 1938. [Könyvismertetés] Keresztény Igazság 1938. Könyvszemle melléklet, 11. old.

U. [Urbán Ernő?]: Vilmar, A. F. C.: Dogmatik. Új kiadás. Bertelsmann, Gütersloh, 1937. [Könyvismertetés] Keresztény Igazság 1938. Könyvszemle melléklet, 24. old.

U. [Urbán Ernő?]: Lambinet Ludwig: Christozentrische Religionsphilosophie? Kaiser, München, 1938. [Könyvismertetés] Keresztény Igazság 1938. Könyvszemle melléklet, 25. old.

U. E. [Urbán Ernő?]: Möhler Johann Adam: Der ungeteilte Dienst. Von Grösse und Fährnis jungfräulichen Priestertums. – Simon Paul: Das Priestertum als Stand und der Laie. Pustet. Salzburg, 1938. [Könyvismertetés] Keresztény Igazság 1938. Könyvszemle melléklet, 28. old.

U. [Urbán Ernő?]: Otten Heinz: Calvins theologische Anschauung von der Prädestination. Kaiser, München, 1938. [Könyvismertetés] Keresztény Igazság 1938. Könyvszemle melléklet, 34. old.

U. [Urbán Ernő?]: Eichholz Georg: Die Antwort der Kirche auf den Ruf Gottes. Kaiser, München, 1938. [Könyvismertetés] Keresztény Igazság 1938. Könyvszemle melléklet, 34. old.

U. [Urbán Ernő?]: Adam Alfred: Nationalkirche und Volkskirche im deutschen Protestantismus. Vandenhoeck, Göttingen, 1938. [Könyvismertetés] Keresztény Igazság 1938. Könyvszemle melléklet, 35–36. old.

U. [Urbán Ernő?]: Hammelsbeck Oskar: Leben unter dem Wort als Frage des kirchlichen Unterrichts. Kaiser, München, 1938. [Könyvismertetés] Keresztény Igazság 1938. Könyvszemle melléklet, 37. old.

1939

U. [Urbán Ernő]: Diem Harald: Luthers Lehre von den zwei Reichen. Kaiser, München, 1938. [Könyvismertetés] Keresztény Igazság 1939. Könyvszemle melléklet, 1–2. old.

U. [Urbán Ernő]: Thurneysen, Eduard: Die Kirche in Luthers Auslegung des Glaubens. Kaiser, München, 1938. [Könyvismertetés] Keresztény Igazság 1939. Könyvszemle melléklet, 2. old.

U. [Urbán Ernő]: Asmussen Hans: Die Einfalt und die Kirche. Kaiser, München, 1938. [Könyvismertetés] Keresztény Igazság 1939. Könyvszemle melléklet, 9. old.

U. [Urbán Ernő]: Két mérföldjelző könyv. (Túróczy Zoltán: Én a prófétákra támadok. Karácsony Sándor: Barátság és szerelem) [Könyvismertetés] Keresztény Igazság 1939. Könyvszemle melléklet, 10. old.

Urbán Ernő: A megújuló egyház. [Könyvismertetés] Keresztény Igazság 1939. Könyvszemle melléklet, 23–24. old.

U. E. [Urbán Ernő]: Ahmad Mohammad Mahmud: Die Verwirklichung des Summum Bonum in der religiösen Erfahrung. Reinhardt: München, 1939. – Asmussen Hans: Vergebung der Sünden. Vandenhoeck. Göttingen. 1939. – Asmussen Hans: Wiederum steht geschrieben! Kaiser, München 1939. – Thurneysen Eduard: Kreuz und Wiederkunft Christi. Kaiser, München, 1939. [Könyvismertetés] Keresztény Igazság 1939. Könyvszemle melléklet, 31–32. old.

1940

U. E. [Urbán Ernő]: Schumann Frigyes Károly: Kijelentés és teremtés. Debrecen 1938. [Könyvismertetés] Keresztény Igazság 1940. Könyvszemle, 60. old.

U. E. [Urbán Ernő]: Keller-Hüschemayer, Max: Das Problem der Fundamentalartikeln bei Johannes Hösemann in seinem theologiegeschichtlichen Zusammenhange. Bertelsmann, Gütersloh, 1939. [Könyvismertetés] Keresztény Igazság 1940. Könyvszemle, 21. old.

U. E. [Urbán Ernő]: Deimel, Ludwig: Leib Christi. Herder, Freiburg, 1940. – Görres, Ida Friderike: Des Andern Last, Ein Gespräch über die Barmherzigkeit. Herder, Freiburg, 1940. [Könyvismertetés] Keresztény Igazság 1940. Könyvszemle, 23–24. old.

1941

U. E. [Urbán Ernő]: Luther-Jahrbuch, 1940. [Könyvismertetés] Keresztény Igazság 1941., 235–236.

1942

U. [Urbán Ernő]: Sághy Jenő: Kiváltságunk. Félé, Budapest, 1942. [Könyvismertetés] Keresztény Igazság 1942., 4., 91–92.

U. [Urbán Ernő]: Weltler Rudolf: Gib mir dein Herz. Evangélikus konfirmációs könyv és az elemi iskola VII. és VIII. osztályának tankönyve, Győr, 1942. [Könyvismertetés] Keresztény Igazság 1942., 4., 94.

U. [Urbán Ernő]: von Balthasar, Hans Urs: Kosmische Liturgie. Herder, Freiburg, 1941. [Könyvismertetés] Keresztény Igazság 1942., 4., 94.

U. [Urbán Ernő]: Hesse, Ervin: Des Herrn Kreuz und Herrlichkeit. Herder, Wien, 1940. [Könyvismertetés] Keresztény Igazság 1942., 4., 94.

U. [Urbán Ernő]: Schaefer, dina: Durch Christus zum Vater. Ein Buch von christlichen Leben. Herder, Freiburg, 1941. [Könyvismertetés] Keresztény Igazság 1942., 4., 95.

Urbán Ernő: Isten ismerete. A máriabesnyői értelmiségi evangélicizáció előadásai. Evangélikus Szakkönyvtár 6. száma, [Könyvismertetés] Keresztény Igazság 1942., 8., 185.